

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**YOKSUL LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNDE
EĞİTİM ALGISI: MAMAK ÖRNEĞİ**

SÜHEYLA ERİKLİ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2014

**YOKSUL LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNDE EĞİTİM ALGISI:
MAMAK ÖRNEĞİ**

Süheyla ERİKLİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2014

Süheyla Erikli tarafından hazırlanan "YOKSUL LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNDE EĞİTİM ALGISI: MAMAK ÖRNEĞİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından ~~OY BİRLİĞİ~~ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. ERDİNÇ YAZICI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ, GAZİ
ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu
onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan : Prof. Dr. VEDAT BİLGİN

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ, GAZİ
ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu
onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

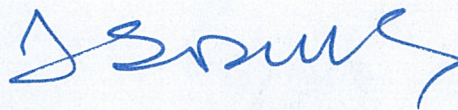
Üye : Prof. Dr. SUNA BAŞAK

KAMU YÖNETİMİ, GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu
onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarih: 07/08/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Süheyla ERİKLİ
07.08.2014

YOKSUL LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNDE EĞİTİM ALGISI:
MAMAK ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Süheyla ERİKLİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AĞUSTOS 2014

ÖZET

"Genç yoksulluğu" kavramı yoksul ailede yetişen gençleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bilginin en önemli sermaye olarak görüldüğü 21. yüzyılda eğitim özellikle yoksul gençler için hayati önem taşımaktadır. Yoksul ailelerdeki gençler ancak gelir düzeyi yüksek alanlarda istihdam edilerek yoksulluktan kurtulabilirler. İstihdam edilebilirliği arttırmada ve sosyo-ekonomik seviyesi yüksek meslek seçiminde ise eğitim şüphesiz önemli bir belirleyicidir. Bu çalışmanın amacı yoksul gençlerin eğitimin toplumsal ve özellikle ekonomik işlevleri hakkındaki düşüncelerini öğrenmektir. Bu amaçla araştırma Mamak ilçesinde yer alan genel lise ve meslek lisesinde eğitim gören 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Araştırmanın genel lise ve meslek lisesi ile sınırlı olmasının nedeni söz konusu okullara sınavsız geçiş yapılmasıdır. Böylece ilçede ikamet eden gençlere ulaşılmıştır. Çalışmanın lise son sınıf ile sınırlı tutulmasının nedeni ise yoksul gençler için bu dönemin üniversite eğitimi ile iş hayatı arasında tercih yapacakları önemli bir dönemi içermesidir. Çoğunlukla gelir düzeyi düşük olan ailelerin yer aldığı Ankara'nın Mamak ilçesinde, 3 Genel lise ve 3 Meslek lisesi olmak üzere toplam 6 lisede nicel araştırma yöntemlerinden biri olan survey (tarama) yöntemi kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda eğitim algı düzeyi kategorileri ile öğrencilerin demografik özellikleri (cinsiyet, kardeş sayısı, aylık toplam gelir) ve üniversite sınavına hazırlanma durumu arasındaki ilişki tespit edilmiştir. Yapılan araştırma lise türüne göre analiz edildiğinde, lise türü ile ebeveynlerin eğitim düzeyi, aylık toplam gelir, eğitim algı kategorileri, yoksulluğun çözümü değişkenleri arasında ilişki tespit edilmiştir. Son olarak gelir grupları ile yoksulluğun çözümü değişkenleri arasında istatistiksel olarak ilişki bulunmuştur.

Bilim Kodu : 2.016
Anahtar Kelimeler :Yoksulluk, gençlik, eğitim, genç yoksulluğu, istihdam edilebilirlik
Sayfa Adedi : 124
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Erdinç YAZICI

POVERTY HIGH SCHOOL STUDENT'S PERCEPTION OF EDUCATION:
THE CASE OF MAMAK
(M. Sc. Thesis)

Süheyla ERİKLİ
GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
AUGUST 2014

ABSTRACT

"Young poverty" is used to describe for young people in poor families. Information is the most important capital in the 21st century, especially poor youth. If the young people work in jobs high-income, they can escape from poverty. Education doubtlessly is a significant determinant in the selection, enhancing employability and socio-economic level higher vocational. The aim of this study is to learn the poor young people thinking about the social function, specially economic function. Field survey make in chapter three of research and is limited to general high school and vocational high school (12 classes) for the high schools admits students without examination. Also, they can make choice between work and education this period. This research are made three general and three vocational in Mamak, using survey methods. The results of research have been identified on the relationship some of the variables; between demographic information and preparation for university entrance exams; between income groups and poverty solution. In addition, this research analyzed in terms of school type. There is a relationship between school type factor and level of education parents's, income, education perception categories, poverty solution factor.

Science Code :2.016
Key Word : Poverty, youth, education, young poverty, employability.
Page Number : 124
Supervisor : Doç. Dr. Erdinç YAZICI

TEŞEKKÜR

Bu çalışma genç yoksulluğunu ve bu bağlamda eğitim-yoksulluk ilişkisini anlatmayı amaçlamaktadır. Ankara'nın Mamak ilçesinde 12. sınıf öğrencilerinin örnek olarak incelendiği bu araştırmada öncelikle yoksulluk, gençlik ve eğitim konuları çerçevesinde teorik bir çerçeve çizilmiş, ardından alan araştırması sonuçlarına yer verilmiştir.

Bu noktada gerek teorik çerçevenin çizilmesinde gerekse alan araştırması bölümünde görüş ve önerileri ile bu zorlu sürece destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Erdinç YAZICI' ya içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın alan araştırması bölümünde ve analiz kısmında çalışmaya önemli katkılar sağlayan Doç. Dr. Bülent BAYAT'a ve Doç. Dr. Murat ATAN' a sonsuz teşekkürler. Ayrıca SPSS' te veri girişleri ve diğer teknik desteği sağlayan Ekonometri bölümü Arş. Gör. Erkan AĞASLAN' a ve teorik çerçevenin oluşmasına yardımcı olan Dr. Banu METİN'e teşekkür ederim. Alan araştırmasının gerçekleştirildiği okullarda gerekli altyapıyı hazırlayarak çalışmayı kolaylaştıran başta Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürü Şemsettin DURMUŞ olmak üzere okul müdürlerine, müdür yardımcılara ve rehber öğretmenlerine de teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak bu çalışmanın her aşamasında anlayış ve sabırlarıyla çalışma sürecini kolaylaştıran aileme tüm içtenliğimle teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: EĞİTİM, GENÇLİK VE YOKSULLUK	5
2.1. Eğitim	5
2.1.1. Türk milli eğitim sistemi	8
2.1.2. İktisadi açıdan eğitimin önemi: Beşeri sermaye	11
2.1.3. Sosyal açıdan eğitimin önemi: Sosyal sermaye	14
2.2. Genç	17
2.2.1. Çocuk yoksulluğu	18
2.2.2. Türkiye'de gençliğin durumu ve genç yoksulluğu	22
2.3. Yoksulluk	26
2.3.1. Mutlak yoksulluk - görelî yoksulluk	28
2.3.2. Objektif yoksulluk- subjektif yoksulluk	30
2.3.3. Kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk	30
2.3.4. Gelir yoksulluğu-insani yoksulluk	31
2.3.5. Sosyal dışlanma	34
2.3.6. Yoksulluk kültürü	36
2.4. Yoksulluk- Eğitim ilişkisi	39

2.5. Türkiye'de Yoksul Gençlere Yönelik Yapılan Araştırmalar	43
2.6. Türkiye'de Yoksulluk ve Eğitimin boyutları	46
2.6.1. Yoksulluk göstergeleri	46
2.6.2. Eğitim göstergeleri	50
3. ARAŞTIRMANIN GENEL SONUÇLARI.....	55
3.1. Araştırmaya İlişkin Genel Bilgiler	55
3.1.1. Araştırmanın amacı	55
3.1.2. Araştırmanın hazırlık süreci.....	56
3.1.3. Araştırmanın modeli	57
3.1.4. Araştırma evreni ve örneklemi.....	57
3.1.5. Verilerin toplanması ve çözümlenmesi.....	58
3.1.6. Araştırmanın sınırlılıkları	60
3.1.7 Kavramsal çerçeve.....	61
3.2. Araştırma Bulguları.....	65
3.2.1. Demografik bilgiler	65
3.2.2. Öğrenci ailesinin özellikleri: Eğitimden konutun mülkiyetine	69
3.2.3. Öğrencilerin bir işte çalışma durumu ve üniversite dönemine ilişkin düşünceleri	75
3.2.4. Öğrencilerin yoksulluğa ilişkin düşünceleri	83
4. KARŞILAŞTIRMALI ÖZEL SONUÇLAR	87
4.1. Lise Türü Bakımından Farklılaşmalar	87
4.2. Gelir Düzeyine Göre Yoksulluk Çözümünde Görülen Farklılaşmalar	92
4.3. Eğitim Algı kategorileri Bakımından Farklılaşmalar	93
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	97
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	115
EK-1. Anket formu	116

EK-2. Liselerde anket çalışması için izlenen resmi prosedüre ilişkin belgeler .	123
ÖZGEÇMİŞ	124

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2. 1. Milenyum Kalkınma Raporlarında gençlere yönelik oluşturulan politikalar ve hedefler.....	26
Çizelge 2.2. Yoksulluk kuramları	28
Çizelge 2.3. Bazı bölgelerde ve Türkiye’de insani gelişme endeksi göstergeleri..	33
Çizelge 2.4. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları	46
Çizelge 2.5. Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksul hanehalkı oranları, Türkiye.....	47
Çizelge 2.6. Öğrenim durumuna göre yoksulluk sınırı altındaki genç nüfus, 2011-2012	48
Çizelge 2 7. Cinsiyet ve yaş grubuna göre yoksul sayısı ve oranı, 2012	49
Çizelge 2.8. Öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı	50
Çizelge 2.9. Okul türü ve öğretim yılına göre okul/birim, öğretmen, öğrenci ve mezun olan öğrenci sayısı.....	51
Çizelge 2.10. Eğitim durumu ve yıllara göre istihdam durumu (%), (15-24 yaş grubu)	52
Çizelge 2.11. Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, Türkiye.....	53
Çizelge 3.1. Araştırmanın gerçekleştirildiği genel lise ve meslek lisesinde eğitim gören 12.sınıf öğrencilerinin toplam ve örneklem sayısı.....	58
Çizelge 3.2. Öğrencilerin üniversite kavramına ilişkin düşünceleri	81
Çizelge 3.3. Öğrencilere göre yoksulluğun nedeni	83
Çizelge 3.4. Öğrencilere göre yoksulluğun çözümü.....	84
Çizelge 4.1. Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyinin lise türüne göre değişimi .	87
Çizelge 4.2. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyinin lise türüne göre değişimi..	88
Çizelge 4.3. Ülkenin en önemli sorunu nedir? sorusunun lise türüne göre değişimi	91
Çizelge 4.4. Size göre ülkede var olan yoksulluk nasıl çözülür? sorusunun gelir gruplarına göre değişimi	92
Çizelge 4. 5. Eğitim algı kategorilerinin kardeş sayısına göre değişimi	94

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Öğrencilerin yaş dağılımı	65
Şekil 3. 2. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı.....	66
Şekil 3. 3. Öğrencilerin kardeş sayısı	67
Şekil 3.4. Öğrencilerin aile tipi	68
Şekil 3.5. Öğrencilerin lise türü dağılımı	69
Şekil 3.6. Öğrenci annelerinin eğitim düzeyi.....	70
Şekil 3.7. Öğrenci babalarının eğitim düzeyi	71
Şekil 3. 8. Öğrenci annesinin çalışma durumu	71
Şekil 3.9. Öğrenci babasının çalışma durumu	72
Şekil 3.10. Öğrencilerin annelerinin işleri.....	72
Şekil 3.11. Öğrencilerin babalarının işleri	73
Şekil 3.12. Öğrenci ailelerin aylık toplam geliri	74
Şekil 3.13. Öğrenci ailesinin ikamet ettiği konutun mülkiyet durumu	75
Şekil 3.14. Öğrencinin okul masraflarını karşılamak amacıyla çalışma durumu ...	76
Şekil 3.15. Lise türüne göre okul masraflarını karşılamak amacıyla çalışma durumu	76
Şekil 3.16. Öğrencilerin para kazanmak amacıyla yaptıkları işler.....	77
Şekil 3.17. Öğrencilerin harçlıklarını karşılamak amacıyla çalıştıkları zaman dilimi	77
Şekil 3.18. Öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanma durumu.....	78
Şekil 3.19. Öğrencilerin sınava hazırlanma şekli	78
Şekil 3. 20. Üniversite sınavına hazırlanmayan öğrencilerin sınava hazırlanmama sebepleri.....	79
Şekil 3.21. Öğrencilerin lisede gördükleri eğitimin kalitesi ile üniversitede istedikleri bölümü kazanma konusundaki düşünceleri	80
Şekil 3.22. Öğrencilerin eğitim algısı kategorileri	82

Şekil	Sayfa
Şekil 3.23. Öğrencilere göre ülkenin en önemli sorunu	85
Şekil 4.1. Gelir gruplarının lise türüne göre değişimi	89
Şekil 4.2.Eğitim algı kategorilerinin lise türüne göre değişimi.....	90
Şekil 4. 3. Eğitim algı kategorilerinin cinsiyete göre değişimi.....	93
Şekil 4. 4. Eğitim algı kategorilerinin üniversite sınavına hazırlanma durumuna göre değişimi	95

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bkz	Bakınız
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EFA	Herkes İçin Eğitim
EU	Avrupa Birliği
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSMG	Gayri Safi Milli Gelir
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NEET	Eğitimde ve İstihdamda Yer Almayanların Oranı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SPSS	Statistical Packages for Social Sciences
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
VB.	ve benzeri
VOL	Cilt

1. GİRİŞ

Tarihsel süreç incelendiğinde eğitimin etki alanının giderek arttığı görülmektedir. Sanayi toplumunda eğitimin ekonomik işlevi ön plana çıkmış, eğitim makinelerin nasıl kullanılacağına dair eğitim sürecini ifade etmiştir. Bilgi toplumunda ise çağa ayak uydurmanın anahtarı olarak görülen eğitim, ekonomik konularla sınırlı kalmamış, sosyal ve teknolojik alanda da etkin bir rol üstlenmiştir. Böylece eğitim, bireysel açıdan değerlendirildiğinde bireyin beşeri ve sosyal sermayesini zenginleştirerek iş bulmasına, gelirin artmasına ve dolayısıyla yoksulluk riskini azaltmaya yardımcı olurken; toplumsal açıdan değerlendirildiğinde toplumda saygınlık ve statü kazanmada, bilinçli bireyler aracılığıyla sağlıklı ve bilinçli nesiller yetiştirilmesinde, madde bağımlılığı ve suç oranlarının azaltılmasında önemli bir etki alanına sahip olmuştur.

En eski tanımıyla bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanan yoksulluk, günümüzde sınırları zor çizilen, çok boyutlu bir soruna karşılık gelmektedir. Yoksulluğun belirleyicileri olarak maddi yetersizliklerin yanı sıra artık bireylerin sağlık ve eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları, bilgiye ulaşamamaları, topluma göre daha az tüketmeleri, vb. kriterler de kullanılmaktadır. Tanım alanı oldukça genişleyen, her yaş grubunu farklı açılardan etkileyen yoksulluk, hiç şüphesiz geleceğin mimarları olan gençleri derinden etkilemektedir. Yetişkinliğe adım atacak olan genç, yoksulluğun getirdiği ekonomik sorunların yanı sıra sosyal hayatta çekingenlik, dışlanmışlık, çaresizlik, yalnızlık gibi pek çok psikolojik ve toplumsal sorun da yaşayabilmektedir. Böylece gençleri hem ekonomik hem de sosyal açıdan birçok sorunla baş etmek zorunda bırakan yoksulluk, gençlik aracılığıyla döngüsel bir sorun haline gelmekte; adeta "babadan oğula geçen" bir hal almaktadır. Yoksul bir ailenin ferdi olan çocuk, gençlik döneminde niteliklerini geliştirerek gelir düzeyi yüksek bir alanda istihdamda yer alamadığında gelecek kuşaklar yoksulluk zincirinin bir halkası olmaya devam edecektir. Bu durum yoksulluğa ilişkin politika üretirken genç yoksulluğunun daha detaylı çalışılmasını zorunlu kılmaktadır.

Genç yoksulluğu akademik çalışmalarda yeni bir konudur ve bu nedenle kendi dinamiklerini içinde barındıran standart bir tanımı yoktur. Ailesi yoksul olan gençler

yoksul sayılmakta; genç yoksulluğu aile eksenli açıklanmaktadır. Tanım noktasında sıkıntılı olan bu alandaki bir diğer sorun genç yoksulluğuna yönelik politikaların sınırlı düzeyde kalmasıdır. Hatta Türkiye'de henüz gençlik politikası dahi yoktur. Halbuki 2012 TÜİK verilerine göre genç yoksulluğu azımsanmayacak oranda olup; nüfusun yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır. Bu denli büyük bir dinamik nüfus yapısına sahip bir ülkede gençlere yönelik düzenlemelerin sınırlı olması ciddi bir eksikliklerdir. Genç nüfusun fırsat olarak görüldüğü ülkemizde gençlerin sorunları ile ilgilenmek ve bu sorunları çözecek politikalar geliştirmek zorunluluktur. Aksi halde genç nüfusun fazla olması bir avantaja dönüşmeyecektir.

Eğitim, gençlik döneminde yoksullukla mücadele hiç şüphesiz önemli bir misyona sahiptir. Bireyi sosyal hayata ve iş yaşamına hazırlayan eğitimin önemi bilgi toplumunun etkisiyle gittikçe artmaktadır. Meslek seçiminden, sosyalleşmede, statü kazanmada ve hatta eş seçiminde dahi etkili olan eğitim süreci, işsizlik, yoksulluk gibi toplumsal sorunlara karşısında bireyi güvence altına almaktadır. Yapılan çalışmalar da eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk oranının azaldığını kanıtlamaktadır. Bu nedenle genç yoksulluğunda eğitim konusu bir kat da önem kazanmaktadır. Eğitim, gençlerin istihdam yer almalarını garanti altına almasa bile istihdam edilebilirliği artırıcı etkide bulunacağı için en azından yoksulluk riskini azaltıcı bir etki yaratacaktır.

Bu çalışmanın amacı genç yoksulluğu sorununa dikkat çekmek ve bu alanda politika üretilmesine katkı sağlamaktır. Araştırma görel olarak yoksul ailelerin çoğunlukta yaşadığı Ankara'nın Mamak ilçesinde bulunan genel lise ve meslek liselerinde eğitim gören 12. sınıf öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırma evreninin genel ve meslek lisesi ile sınırlı tutulmasının sebebi bu liselerin sınavsız öğrenci almasıdır. Böylelikle hem Mamak ilçesinde yaşayan hem de bu semtte öğrenim gören öğrencilere ulaşılmıştır. Araştırmanın sadece 12. sınıf öğrencilerini kapsama nedeni ise öğrencilerin eğitim konusunda olgunlaşmış fikirlere sahip oldukları düşüncesidir.

Araştırma 1.bölüm giriş olmak üzere toplam 5 bölümden oluşmaktadır. 2.bölümde araştırmaya ilişkin eğitim, gençlik ve yoksulluk ekseninde kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. 3. ve 4. bölümlerde alan araştırması sonuçlarına yer verilmiştir. 5.bölüm ise değerlendirme ve sonuç kısmıdır.

Genç yoksulluğuna ilişkin çalışmalar sınırlı sayıda olduğu için çoğunlukla uluslararası raporlardan yararlanılarak bir çerçeve çizilmiş, TÜİK verilerinden yararlanılarak gençlerin eğitim ve yoksulluk konusundaki mevcut/güncel durumları analiz edilmeye çalışılmıştır. 3.bölümde alan araştırmasının yapılanma süreci ve araştırma bulguları yer almaktadır. Alan araştırmasının amacı gençlerin iş bulmada, yoksullukla mücadelede, toplumsal sorunları çözmede, demokratik bir toplum yapısı oluşturmada eğitimin işlevselliği hakkındaki düşüncelerini öğrenmektir. Araştırma tekniği olarak nicel araştırma tekniği olan tarama (survey) araştırması kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise anket uygulanmıştır. Uygulama araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ankette demografik sorular ve yapılandırılmış sorular bulunmakla birlikte son bölümde eğitim algısını ölçmek amacıyla 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan önermeler bulunmaktadır. Önermeler puanlanarak eğitim kategorileri oluşturulmuştur. Öğrenciler bu bölümden aldıkları puanlar doğrultusunda kategorilere yerleştirilmişler ve bu kategoriler üzerinden demografik sorular ve eğitim ve yoksulluğa ilişkin sorular analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda gerek genel liselerde gerekse meslek liselerinde eğitim gören gençlerin eğitim algısı yüksek çıkmıştır. Diğer ifade ile gençler iş bulmada, sosyalleşmede, demokratik bir toplum yapısına ulaşmada, sağlıklı ve eğitilmiş nesiller yetiştirmede, sosyal sorunların çözümünde, toplumsal saygınlık ve statü belirlemede, teknolojik gelişmelere ayak uydurmada, kişilik gelişiminde ve hatta mutlu aile kurmada eğitim olmazsa olmaz bir koşul olarak görmektedir. Gençlere göre üniversite, meslek edinmeyi sağlayan temel faktördür ve yoksulluğun sebebi eğitimsizlik iken, çözümü istihdam fırsatlarının yaratılmasıdır. Gençlere göre ülkenin en önemli sorunu ise işsizlik ve ekonomik sorunlardır.

Araştırmanın karşılaştırmalı sonuçlarında incelendiğinde ise lise türünün anne-babanın eğitim düzeyine, gelir gruplarına, eğitim algı kategorilerine ve öğrencileri ülkenin en önemli sorunu hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmalar olduğu

görülmektedir. Eğitim algı kategorilerinde ise cinsiyet, kardeş sayısı ve üniversite sınavına hazırlanma durumuna göre farklılık görülürken son olarak gelir düzeyi ile yoksulluğun çözümüne yönelik cevapların farklılaştığı tespit edilmiştir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: EĞİTİM, GENÇLİK VE YOKSULLUK

2.1. Eğitim

Eğitim süreci sanayi devriminden 20. yüzyılın son çeyreğine kadar okulda geçirilen süre ile sınırlandırılırken, 21.yüzyıldan itibaren bilgi toplumunun etkisiyle ömür boyu devam eden bir süreç haline gelmiştir. Eğitimin kapsamında meydana gelen bu değişiklik eğitim tanımlarında da değişikliğe sebep olmuştur.

Ülkemizde en yaygın kullanılan eğitim tanımlarından biri, (Tezcan, 1992: 142), "bireyin yaşadığı toplumda pratik değeri olan, yetenek, yöneliş, tutum ve diğer davranış kalıplarının edinildiği süreçlerin toplamı" olarak ifade edilebilir. Bir başka tanımda eğitim, Sağlam ve diğerleri (2008) "bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirme süreci" olarak ifade edilmiştir. Eğitim kavramına toplumsal açıdan bakıldığında "toplumun yaratıcı gücünü ve verimliliğini artıran, kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelik ve nicelikte işgücü yetiştirilmesini sağlayan ve toplumdaki bireylere; yeteneklerine göre yetiştirme ve meslek edinme imkanı sağlayan etkili bir araç" olarak ifade edilebilir (Kaynak ve diğerleri, 2000: 124).

İktisadi açıdan incelendiğinde bir ülkenin eğitim sisteminin başarısı eğitim sürecini tamamlayan bireyleri piyasa şartlarının gerektirdiği tür ve düzeylerde donatarak verimliliklerinin ve kazançlarının artmasına yaptığı katkı ile değerlendirilmektedir (Çalışkan, 2007). Bu durum eğitimin toplumsal işlevinin yanı sıra ekonomik işlevinin de önemini göstermektedir.

Aileden sonra bireyin yaşamındaki en önemli sosyal kurumlardan biri olan eğitim, sosyoloji literatüründe (fonksiyonel) işlevselci ve çatışmacı kuramlar aracılığıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kuramlar çalışmanın içeriğiyle ilişkili olduğu için bu kuramlara kısaca değinilmesinde fayda görülmektedir. İşlevselci teoriye göre eğitimin açık ve gizli olmak üzere 2 işlevi bulunmaktadır.

Açık işlevler bireylerin topluma uyum sağlamasına yarayan işlevleri ifade ederken, gizli işlevler açıklanmayan veya bilinmeyenler şeklinde ifade edilir ve bu işlevler

bazen açık işlevlerden daha büyük önem taşıyabilir. Bu nedenle gizli işlevlerinde farkında olunması gerekir. Kültürel birikimin yeni nesillere aktarılması, ekonominin ihtiyacı olan sayı ve nitelikte işgücünün yetiştirilmesi gibi toplumsal, kültürel, siyasal konular eğitimin açık işlevini ifade ederken, geçici olarak işsizliğin azaltılması, yeni sosyal ilişkilerin kurulması gibi etkiler eğitimin gizli işlevleri arasında yer almaktadır. Ayrıca eğitim suç oranlarının ve uyuşturucu bağımlılığın azaltılması, doğum kontrolü gibi pek çok sosyo-patolojik durumun aşılmasında da önemli katkılar sağlamaktadır (Akın, Şimşek ve Erdem, 2007: 19, 20).

İşlevselci yaklaşımı savunanlar eğitimin toplumsal işlevine odaklanmaktadır. Onlara göre çağdaş toplumlarda eğitimin iki işlevi vardır. Bunlardan ilki seçme işlevidir (Tezcan, 1992: 10). Toplumsallaşma sürecini gerçekleştiren eğitim kurumu, bireye sadece toplumsal değerleri ve becerileri kazandırmakla kalmaz; bunun yanında bireyin toplumdaki yerini belirleme ve seçme işlevine de sahiptir (İnal, 1991). Böylece yetenekli kişileri diğer bireylerin arasından seçerek bu kişilerin en zor konumlara gelmesini sağlayıp modern toplumlardaki ekonomik işlevini de yerine getirmiş olur. Diğer bir ifadeyle eğitim öğrencileri farklı meslek alanlarına seçmekte kimi üniversiteye gidip kimin gidemeyeceğini belirlemektedir. Buna göre kişinin konumu ailenin yapısına ya da gelir durumuna göre değil bireyin çaba ve yeteneğine bağlı olarak belirlenmektedir. Diğer deyişle okullar toplumda “fırsat eşitliğini” sağlamaktadır. Eğitimin ikinci işlevi ise bireyleri toplumsallaştırmadır. Ekonomik gelişmenin sağlanması için bilgiye giderek daha çok ihtiyaç duyan toplumlarda okullar aracılığı ile gereken bilişsel beceri ve normlar öğretilmektedir (Tan, 1990).

İşlevselci yaklaşımı savunanların bir kısmı eğitimin seçme işlevini savunurken bir kısmı daha çok toplumsallaşma işlevi üzerinde durmuştur. İşlevselci paradigma denince akla gelen ilk kişi Durkheim, eğitimin toplumsal rolü üzerine vurgu yapmıştır. Durkheim’a göre eğitimin görevi şu şekilde özetlenebilir (İnal, 1991);

- Bireyin yetenek ve potansiyellerini onların kendileri için değil, toplumun gereksinim duyduğu yetenek ve kapasiteleri çerçevesinde geliştirmek,
- Bireyleri, içinde bulundukları belirli çevreye hazırlamak,
- Toplumun gereksinimlerini karşılamak,

-Genel olarak toplumu korumak ve geliştirmektir.

Weber'e göre ise eğitim, bireylerin gelecekte toplumsal yapı içinde alacakları statüyü belirleme açısından önem taşımaktadır. Diğer deyişle eğitimi kişi ve grupları bürokrasi ve toplumsal tabakalaşma içinde alacakları yere önceden hazırlama çalışmaları olarak görmektedir. Bu yönüyle Weber, Durkheim'in eğitim anlayışından biraz daha farklı olarak konuya toplumsalcı bir bakış açısıyla değil, bireysel açıdan bakmaktadır (Akın ve diğerleri, 2007: 18). Mill, Kant, Spencer gibi düşünürler ise eğitimin rolünü açıklamada toplumu değil bireyi temel almışlardır. Onlara göre eğitimin amacı bireyin yeteneklerini ya da becerilerini en üst seviyeye çıkarmaktır.

Çatışmacı kuramın temelini Marksist yaklaşım; diğer bir deyişle Marks ve Engels'in çalışmaları oluşturmaktadır. Bu kuramda eğitim kapitalist düzenle ilişkilendirilmiş ve bu düzenin devamı sağlayan bir araç olarak görülmüştür. Bu kuramı savunanlar tarafından eğitimin dört öncelikli role sahip olduğu belirtilmektedir. İlki, eğitimin kapitalist bir toplumda, statülerin korunmasına yönelik bir amaç gütmeye rolüdür. İkinci rol, toplumsal yapıya uygun olan değerlerin, normların ve davranışların herkese benimsetilmesidir. Üçüncü rol, eğitimin, kapitalist gelişmenin sağlanması için gerekli teknolojik yenilikleri yaratabilen kişilerin yetiştirilmesidir. Son olarak da, her iş düzeyine uygun olan rollerin, bireylere benimsetilmesi ilişkin roldür (İnal, 2004: 66,67). Kurama göre toplum, denge halinde değildir; aksine ekonomik ya da kültürel üstünlüğü ellerinde bulunduranlarla bu güce sahip olmak isteyen gruplardan ya da sınıflardan oluşan çatışmacı bir sistemdir ve bu sistemde eğitim, gücü elinde bulunduran grupların güçlerini sürekli kılmak için kullandıkları bir araçtır (Dinçer, 2003).

Onlara göre toplumu oluşturan gruplar arasında karşıt çıkarlara dayalı temel bir çatışma vardır ve bu çatışma toplumun temelini oluşturmaktadır. Tarafların eşit olmadığı bu toplumda eğitim, tarafların kendi egemenliklerinin devamı için kullanılmaktadır. Eğitimin temel amacı mesleğe yönelik eğitim vermek değil; uygun değerlerin benimsetilmesi yoluyla mevcut düzenin devamlılığını sağlamaktır (Tan, 1990).

Althusser, kapitalist toplumun Devlet Aygıtı'nı, Baskıcı ve İdeolojik Devlet aygıtı olmak üzere 2' ye ayırmıştır. Baskıcı devlet aygıtı yargı, yasama ,yürütme, polis ve ordudan oluşmaktadır ve sınıf mücadelesine egemen sınıf adına müdahale etmektedir. İdeolojik devlet aygıtı ise din, eğitim, aile, siyaset, iletişim araçları, hukuk vb. den oluşur ve görevi mevcut ideolojiyi yaymak, insanları ikna etmektir. Üst yapının parçası olan eğitim sistemi, alt yapı tarafından biçimlendirilir. Bu nedenle eğitim kapitalist egemen sınıfın çıkarlarına uygun hizmet etmektedir. Diğer yandan egemen sınıfın varlığını sürdürmesi için iş gücü yeniden üretilmektedir. Eğitim ile iş gücü arasındaki bu etkileşime bağlı olarak kapitalist toplumda eğitimin görevi kapitalist sisteme uygun işgücü yetiştirmektir (Tezcan, 1993: 20).

Fonksiyonalist teori ile çatışmacı teori arasındaki farklar 3 noktada özetlenebilir; Fonksiyonalist teoriyi savunanlar, okulu toplumsal değerlerin öğretildiği bir yer olarak görürken, çatışmacılar bu değerlerin hakim sınıfların toplumdaki konumlarını meşrulaştırdığını iddia etmektedir. Bir diğer fark eğitim sistemi işgücü ilişkisinde görülmektedir. Fonksiyonalistler eğitim sistemini, ekonominin gereksinim duyduğu vasıflı işgücünü oluşturan kurum olarak değerlendirirken çatışmacılar, egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda işgücünü uysallaştıran bir araç olarak görmektedir. Söz konusu bir diğer fark ise eşitlik noktasındadır. Buna göre fonksiyonalistler, okulu herkese başarı şansı veren eşit ve adil bir kurum olarak değerlendirirken, çatışmacılar eğitim düzenini üst sınıfların çıkarlarına hizmet eden adaletsiz kurum olarak değerlendirmektedir (Bozkurt, 2013: 279).

2.1.1. Türk milli eğitim sistemi

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş olup, “Örgün Eğitim” ve “Yaygın Eğitim” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Milli eğitimin amacı en genel anlamıyla 3 başlık altında özetlenebilir. Bunlardan ilki yurttaşlık bilincine sahip demokratik, laik vatandaşlar yetiştirmektir. Eğitimin bir diğer misyonu ise bireyleri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek sahibi yapmaktır. Sanayileşme süreci ile birlikte eğitime yüklenen bu görev Türk Milli Eğitiminin temel amaçları arasında yer almaktadır. Üçüncü amaç ise toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamaktır. (Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], Milli Eğitim Temel Kanunu).

Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsamaktadır. Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XI).

Okul öncesi eğitim

Okul öncesi eğitim; zorunlu ilköğretim çağına gelmeyen, 3-5 yaş grubundaki çocukların isteğe bağlı eğitimini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları herhangi bir okuldan bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen alanlarda ilköğretim okullarına bağlı ana sınıfları olarak veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XI).

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal gelişimini, iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, olumsuz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı oluşturulmasını, Türkçenin doğru ve güzel kullanılmasını sağlamaktır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XVI).

İlköğretim

18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanan 4306 sayılı Kanun gereği 1997-1998 öğretim yılından itibaren ülke genelinde sekiz yıllık kesinti olmaksızın zorunlu ilköğretime geçilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010-2014 stratejik plan: 83). İlköğretim, 6 yaşından 14 yaşına kadar olan çocukların eğitim ve öğretimini kapsamaktadır.

İlköğretimin her Türk çocuğunun iyi bir vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XII).

Ortaöğretim

30.03.2012 tarihinde kabul edilen 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda belirtildiği üzere ortaöğretim, ilköğretim sonrasında dört yıllık zorunlu, örgün veya yaygın öğrenim veren genel lise, meslek lisesi ve teknik ortaöğretim kurumlarını kapsamaktadır. Bu kanunda zorunlu eğitim kademelendirilerek 12 yıla çıkarılmıştır ve öğrencilere zorunlu eğitim süresini açık öğretim kurumlarında da tamamlayabilme olanağı sunulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Ortaöğretim izleme ve değerlendirme raporu, 2013: 7).

Ortaöğretimin amacı; öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vererek onlara toplum sorunlarını tanıyıp çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi kalkınmasında katkıda bulunacak bilinç kazandırmak, öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hayata veya iş alanlarına hazırlamaktır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XIV).

Mesleki ve teknik ortaöğretim

İlköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitim aracılığı ile öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda hem yükseköğretime hem mesleğe veya geleceğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim öğretim sürecini ifade eder. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XVI). Mesleki ve teknik ortaöğretime genel liselerden ayıran tek fark gençleri iş alanlarına hazırlama amacı taşımasıdır.

Yükseköğretim

Yükseköğretim; ortaöğretimin tamamlanmasından sonra en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsamaktadır. Yükseköğretimin amacı; öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ülkenin bilim politikasına ve toplumun insan gücü ihtiyacına uygun şekilde yetiştirmek, akademik eğitim vermek, ülkeyi sorunları başta olmak üzere bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek amacıyla bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak, ülkenin gelişmesi ve kalkınması için çözülmesi gereken sorunları

hükümet ve kurumlarında yardımıyla araştırmalar yapmak, araştırma ve incelemelerin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmak, Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XIII). Yükseköğretim kurumları; üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksek okulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001: 31).

Yaygın eğitim, örgün eğitimle birlikte veya örgün eğitimin dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır. Yaygın eğitimin genel amacı milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak eğitim vermektir. Özel amacı ise örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yada herhangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademedен çıkmış vatandaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında; okuma-yazma öğretmek ve eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim olanağı hazırlamak, bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere ayak uydurmasını kolaylaştıran eğitim olanakları sunmak, milli kültürü koruyucu, koruyucu, geliştirici ve benimsetici nitelikte eğitim yapmak, toplum içinde dayanışma- yardımlaşma, alışkanlıklarını kazandırmak, ekonomik gelişmelere ve istihdam politikasına uygun meslek edinmelerini sağlayacak olanaklar hazırlamak Çeşitli mesleklerde çalışanlara, mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak vb. şeklinde ifade edilebilir(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012-2013 eğitim istatistikleri: XVI).

2.1.2. İktisadi açıdan eğitimin önemi: Beşeri sermaye

1980'li yılların ortalarında gelişen İçsel Büyüme Modelleri içinde yer alan Beşeri Sermaye Kuramı eğitimin ekonomik rolünü açıklayan en eski yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Önceki dönemlerde yer alan Neoklasik Büyüme modelinde fiziksel sermaye birikimi ve işgücünün önemi vurgulanmış, verimliliğin artırılmasının tek kaynağı olarak teknolojik gelişmeler gösterilmiştir. Diğer deyişle sermaye kavramı sadece üretimde kullanılan makine ve teçhizatları kapsamış, insan unsuru sermaye kavramının dışında tutulmuştur. Bu durumun temelinde insanı, sermaye olarak almanın ahlaki olarak uygun olmaması yatmaktadır (Ak ve Bingöl, 2010). Ancak

zaman içerisinde bilim ve teknolojide yaşanan gelişmeler, ekonomide yoğunluğun sanayi sektöründen hizmet sektörüne geçmesi beşeri sermaye kavramının önemini arttırmıştır. İçsel Büyüme Teorisi ya da Yeni b-Büyüme Teorisi olarak bilinen Büyüme Modellerinde emek ve sermaye oranındaki artış kadar beşeri sermayenin de ekonomik büyümeyi etkilediğine dikkat çekilmiştir (Telatar ve Terzi, 2010).

Beşeri sermaye kavramı iktisat literatürüne Smith, Marshall ve Mill'in çalışmaları ile girmekle birlikte, Denison(1962) Schultz(1968) ve Becker(1964) yaptıkları çalışmalar sonucu günümüzde kullanılan anlamda Beşeri Sermaye kavramını geliştirmişlerdir (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009).

Denison yaptığı araştırmada eğitimin işgücünün beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirdiğini ve bu yolla milli gelirin artmasına katkıda bulunduğunu belirtmiştir. ABD'deki büyüme oranının önemli bölümünü eğitime olan yatırımlarla açıklayan Schultz ise yaptığı birçok çalışmada eğitim harcamalarının tüketim olarak ele alınmaması gerektiğini, fiziksel ürünün çıkarılmasında işgücünün yeterliliğini artırdığından, bir yatırım harcaması olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir (Kar ve Ağır, 2013). Buna bağlı olarak örgün eğitim, insana yapılan bir yatırım ve işçi başına düşen üretimi artırması bakımından, ekonomik hasıla ile ilgili bir yatırım olarak düşünülmüştür (Ak ve Bingöl, 2010).

Nitelikli işgücünü ifade eden Beşeri Sermaye kavramı, üretime katılan bireyin sahip olduğu bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerler olarak tanımlanabilir (Tansel ve Güngör, 1997: 24). OECD'ye göre beşeri sermaye, kişisel ve sosyal gelişimi sağlayan ve ekonomik refahın artırılmasını kolaylaştıran, bilgi ve beceri gibi işgücü tarafından sahip olunan yeteneklerdir (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009).

Beşeri sermaye yatırımları; bireyin kendisi ve ailesi, işveren ve hükümet tarafından yapılan yatırımlar olmak üzere 3 başlık altında toplanabilir. Bireyin kendisi ve ailesi tarafından yapılan harcamalar, eğitim için ödenen harçlardan ve zorunlu eğitim sonrasında eğitime devam edilen süre için bir yerde çalışılmaması dolayısıyla vazgeçilen gelirin alternatif maliyetinden oluşmaktadır. İşveren tarafından yapılan harcamalar, mesleki eğitim ödemelerinden oluşmaktadır. Hükümet tarafından

yapılan harcamalar ise eğitim sistemine devam ettirebilmek için katlanılan masraflardan kamuya düşen kısmı ifade etmektedir (Atik, 2006: 7,8).

Beşeri sermaye eğitim ve sağlık unsurundan oluşmaktadır. Ancak eğitim işgücünün nitelikli hale getirilmesinde rol oynayan en önemli unsurlardan biri olması nedeniyle beşeri sermayeyi inceleyen birçok çalışma genellikle eğitim üzerine odaklanmış; eğitim ve beşeri sermaye kavramları birbirlerinin yerine kullanılmıştır (Atik, 2006: 20). Eğitimin ekonomik boyutunu inceleyen ilk çalışmalar genellikle yaş-kazanç profilleri arasındaki ilişki üzerinde durmuşlardır. Bu çalışmalar eğitilmiş çalışanın aynı yaş grubundaki daha az eğitilmiş çalışanlardan daha fazla gelir elde ettiğini belirlemişlerdir (Yumuşak, 2008). Sağlık beşeri sermayenin etkinliğini belirleyen bir diğer unsurdur. Bireylerin gerek eğitim alabilmeleri gerekse ekonomik faaliyette bulunmaları sağlıklı olmalarına bağlıdır. Yüksek ve düşük gelirli ülkelerde yapılan karşılaştırmalı ve tarihsel çalışmalar, sağlık ve beslenme düzeylerinin çalışma zamanı başına verimliliği ve yetişkinlerin iş gücü piyasasında uzun süreli kalmasını etkilediğini ortaya çıkarmıştır (Schultz, 2013).

Ülkeler arasındaki karşılaştırmada kullanılan en önemli sağlık göstergeleri; nüfus artış hızı, şehirleşme hızı, doğum oranı, ölüm oranı, bebek ölüm hızı, toplam doğurganlık oranı, doğuşta beklenen ortalama yaşam süresi, sağlık harcamalarının GSYİH içerisindeki payı ve kişi başına sağlık harcamalarıdır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009).

Beşeri sermayesi yaklaşımına göre eğitim, emeğin niteliği ve verimliliğini artırarak bireyler arası gelir farklılığının en önemli belirleyicisidir. Eğitim, bireylere yeni bilgi ve beceri kazandırarak niteliklerini yükseltmesinde ve bireylerin teknolojik gelişmelere daha kolay uyum sağlamasında etkin bir rol üstlenmektedir. Bu etkenlere bağlı olarak eğitilmiş bireylerin verimlilikleri artmaktadır. Yüksek eğitilmiş işçilerin marjinal ürün değerleri daha yüksek olacağı için daha yüksek kazanç elde etmektedirler. Diğer yandan bu kurama göre bir ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarı ile kişisel kazançlar ve insana yapılan yatırımlar arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Diğer bir deyişle insana yapılan yatırım arttıkça ulusal gelir ve kişisel kazanç da artmaktadır (Öztürk, 2005). Sonuç olarak birey açısından incelendiğinde eğitim seviyesi yükselmesi işgücüne katılım oranını

yükseltmekte, bireyin işsiz kalma riski azalmakta ve iş değişikliği sayısı düşürmekte toplumsal açıdan ise sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamaktadır (Çalışkan, Öztürk, 2010, 2005).

Eğitim ile sağlığın birbirini önemli düzeyde etkilediği gözden kaçırılmamalıdır. Sağlıklı bireyler eğitim imkanlarından sağlıksız bireylere göre daha fazla yararlanmakta; eğitilmiş insanlarda sağlıklarına daha fazla dikkat etmektedir. Sağlıklı ve yeterli beslenemeyen, salgın hastalıklara maruz kalan, bebek ve anne ölümlerinin yüksek olduğu, sağlıklı çocuk sayısının az olduğu ülkelerde eğitim imkanlarından yararlanma ihtimalleri de düşük olacaktır. Yoksul ailede doğan ve gerekli sağlık hizmeti alamayan çocuklar eğitim yatırımlarından yeterince yararlanamamakta; bunun sonucunda yetişkin olduklarında düşük ücretle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçmesine neden olmaktadır (Belli ve diğerleri, 2005).

Sonuç olarak beşeri sermaye yaklaşımına göre bir ülkenin eğitim ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi sağlıklı ve kaliteli işgücünün ortaya çıkmasını sağlayarak makro açıdan ülkenin büyümesi ve gelişmesine ortam hazırlayacaktır; mikro açıdan ise eğitime yapılan yatırımlar bireylerin verimliliklerini artırarak yüksek kazanç elde etmelerini sağlayacak ve böylece yoksulluk riskini azaltıcı bir etki yaratacaktır (Öztürk, 2005).

2.1.3. Sosyal açıdan eğitimin önemi: Sosyal sermaye

Sosyal sermaye kavramının bilinen ilk kullanımı Amerikalı reformist, eğitimci Lyda Judsen Hanifan'a aittir. Hanifan'ın 1916'da yaptığı "The Rural School Community Center" adlı çalışmada sermayenin ekonomik boyutu dışında kalan fakat ona katkı yapan, toplumsal bütünlüğü oluşturan bireyler ve aileler arasında, insanların günlük yaşamlarıyla ilgili, iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal birtakım ilişkilerin varlığına dikkat çekmek amacıyla sosyal sermaye kavramını kullanmıştır (Şan ve Şimşek, 2011). Sosyolog Ivan Light 1972'de "Ethnic Enterprise in America" adlı çalışmada sosyal sermaye terimini 1970'lerde varoşların ekonomik gelişmesinin problemlerini analiz etmek için kullanmıştır. Amerika'daki Afrika kökenlilerin küçük ölçekli iş gelişimindeki yoksunluğunun nedenini diğer Asya gibi farklı kökenli

Amerikalıların sahip oldukları sosyal bağlantılardan ve güven bağlarından yoksun oluşları ile açıklamıştır (Fukuyama, 2002). Söz konusu çalışmalar sermayenin sosyal ilişkiler boyutuna dikkat çekmekle birlikte kavramın toplumsal araştırmalarda önemli bir yer edinmesini sağlayan ve kavramı detaylı olarak inceleyen Coleman, Putnam ve Bourdieu olmuştur (Şan, 2007).

James Coleman, sosyal sermaye kavramını sosyal eşitsizlik ve okullardaki akademik başarı arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanmıştır ve sosyal sermayenin sadece güçlülere değil aynı zamanda fakirlere, kenarda kalmış insanlara da önemli yararlar sağladığını ifade etmiştir (Şan ve Şimşek, 2011). Coleman'a göre ailelerin çocukların eğitime yapacağı destek finansal kaynaklardan ibaret değildir. Ekonomik kaynakların etkin bir beşeri sermaye sonucunu verebilmesi için sosyal sermaye ile desteklenmesi gerekmektedir.

Bu noktada kastedilen sosyal sermaye sadece ebeveyn ile çocuk arasında kurulan ilişki değil; bunun yanı sıra kuşaklararası etki, okul yönetimleri hatta çocukların arkadaş gruplarının ailelerini de içermektedir. Kuşaklararası ilişki, bireyin eğitim hayatını etkilemekle birlikte, bilişsel ve davranışsal yönünü de etkilemektedir. Böylece sosyal sermaye, hem mikro açıdan hem de makro açıdan kullanabilecek bir potansiyel yaratmaktadır (Baştürk, 2012).

Coleman, "Eğitimde Fırsat Eşitliği" çalışmasında Amerikan toplumunda Katolik okulları ile Güneydoğu Asyalı aileleri ele almıştır. Çalışmasının sonucunda farklı okul türleri arasında Katolik okullarındaki öğrencilerin daha başarılı oldukları sonucuna varan Coleman, bu okulların sadece fiziki koşullar bakımından değil sosyal kontrol imkanları ve ebeveyn ilgisi yönüyle de farklılığa sahip olduğuna değinmiştir. Güneydoğu Asyalı ailelerin ise diğer göçmen gruplara göre daha avantajlı olmamasına rağmen eğitim başarısının farklılık yarattığını ifade etmiştir. Bu farklılığın ise ebeveynlerin çocukların eğitim sürecine yaptıkları destekten kaynaklandığını belirtmiştir (Baştürk, 2012).

Sosyal sermayenin kurucularından biri olarak kabul edilen Pierre Bourdieu ise "Distinction" adlı eserinde kültürel farklılıkların nasıl oluştuğunu, yerleştiğini ve toplumsal tabakalaşmayla ilişkisini açıklamak amacıyla ekonomik sermaye kavramı

üzerinde durmuş, ekonomik sermayenin yanına ekonomik olmayan sermaye olarak kültürel ve sembolik sermaye kavramlarını da ekleyerek sosyal sermayeyi bu bağlamda ele almıştır. Sosyal sermayenin yaratılmasının ve etkinliğinin sosyal gruplardaki üyeliğe bağlı olduğunu belirten Bourdieu, bu alanda ailenin önemli bir örnek olduğuna, aile ilişkilerinin gayri biçimsel sermaye çevriminin merkezinde yer aldığına işaret etmektedir (Şan ve Şimşek, 2011). Bourdieu'ya göre sosyal sermaye, bireyin bir gruba ait olması sonucu elde ettiği ve bireysel başarısını arttırmak için kullanabileceği kaynakların tümünü ifade etmektedir (Lelandis, 2004).

Sosyal sermaye kavramını makro açıdan değerlendiren Robert Putnam ise "*Making Democracy Work*" adlı eserinde kavramın işbirliğine yönelik dayanışmacı yönlerine vurgu yapmıştır. Putnam, İtalya'da gerçekleştirdiği araştırmada sivil katılım-gönüllü kuruluşlara katılım- ile sosyal sermaye arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir (Şan, 2007). İtalya'nın kuzeyinin İtalya'nın güneyine göre ekonomik açıdan daha gelişmiş olmasının nedenini sivilleşme ve dernekçilik gibi sosyal sermaye birleşenlerinden ve hükümet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiden kaynaklandığı sonucuna varmıştır (Yetim, 2005).

Francis Fukuyama ise "*Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*" adlı eserinde sosyal sermaye kavramına ekonomik bir misyon yüklemiş, uzmanlaşma, işbölümü, işbirliği, ticari yasalar, mülkiyet hakları ve sözleşmelerin belirleyici olduğu pazar ekonomisinde kanuni ve kurumsal düzenlemelerin sosyal sermaye ile birleşmesi sayesinde maliyetlerin daha ekonomik olacağını ve yüksek bir performans sağlanabileceğini ifade etmiştir. Fukuyama'ya göre ekonomik ve toplumsal performansı geliştiren sosyal sermayenin temel unsuru güven'dir (Şan ve Şimşek, 2011). Güven ortak ahlaki normlar ve değerlere dayalı kökü çok eskilere dayanan toplumların ürünüdür. Bu nedenle bir toplum güven düzeyi yüksek bir aşama oluşturabilirse ekonomik anlamda da son derece yüksek performans sergileyebilecektir (Şan, 2007) .

Genel anlamda sosyal sermaye güven, aidiyet, işbirliği, dayanışma gibi soyut değerleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Sosyal sermaye bir grubu tanımlamak ya da gruplar arası farklılıkları ortaya çıkarmayı değil; aksine bir grubun ortak ürünler çıkarmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Altay, 2007). Sosyal sermaye dar

anlamda en “az iki kişi arasında, güvene dayalı olarak kurulabilen iletişim imkanını” ifade ederken, geniş anlamda sosyal sermaye, “toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini artıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri” şeklinde tanımlanabilir (Karagl ve Masca, 2005). Dünya bankası ve OECD teşkilatı da sosyal sermaye tanımını geliştirmişler ve sosyal sermayeyi gelişmişliğin ölçülmesinde bir kriter olarak belirlemişlerdir. OECD’ye göre sosyal sermaye gruplar arasındaki işbirliğini kolaylaştıran ağlar ve değerler olarak ifade ederken Dünya Bankası toplumun sosyal etkileşiminin nitelik ve niceliğine şekil veren kurumlara, ilişkilere göndermede bulunmaktadır (şan, 2007).

Fiziki sermaye maddi kaynakların kullanılmasıyla elde edilirken, beşeri sermaye bireyin bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmesi sonucu gelişen bir sermaye türüdür. Sosyal sermaye ise toplumun tamamını içeren ve bireylerin eylem ve davranışları ile kendini gösteren, diğerlerine göre daha soyut bir durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu nedenle ölçülmesi oldukça güçtür (Altay, 2007).

Üretim sürecinde verimliliği artırıcı etki yaratan sosyal sermaye, sosyal politika alanında yoksullukla mücadelede etkin bir işleve sahip olabilir. Sosyolojik ve psikolojik boyutları olan yoksulluk sosyal sermayesi düşük toplumlarda daha yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Sorun karşısında tek başına mücadele etmekte zorlanan bireyler yaşadıkları çevredeki insanlarla iletişim ve etkileşimde bulunduklarında kendilerini toplumdan dışlanmış, yalnız ve çaresiz hissetmeyeceklerdir. Bu nedenle yoksullukla mücadelenin sosyolojik boyutlarından biri olan dayanışma ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla gerek sivil toplum kuruluşları gerekse devlet aracılığı ile bireylerarası güven ve işbirliği sağlamaya yönelik projeler üretmelidirler. Bu projeler aracılığıyla yoksulların topluma entegre olmasına katkıda bulunularak yoksullukla mücadelede daha verimli adım atılması sağlanabilir.

2.2. Genç

Genç kavramına ilişkin psikolojik, sosyolojik ve biyolojik birçok alanda farklı tanımlar yapılmakla birlikte herkes tarafından kabul edilen bir yaş tanımı ve yaş aralığı yoktur. Ancak bireyin gençlikten yetişkinliğe geçişini belirleyen iki gösterge mevcuttur.

Bunlar aile sorumluluğunu ve iş sorumluluğunu üstlenmektir. Bu iki rolü üstlenme yaşının modern toplumlarda gün geçtikçe artması gençlik kategorisinin belirleyen kriterlerin de sürekli olarak değişmesine sebep olmaktadır. Daha geç yaşlarda sorumluluk üstlenmenin temel nedeni yeni üretim ve iş alanlarının daha uzun süreli eğitim gerektirmesidir. Diğer bir deyişle, eğitim yaşı arttıkça, aile sorumluluğu ve iş sorumluluğunun üstlenildiği yaş ilerlemektedir. Gençlik yaş aralığı ise, bir alt sınır ve bir üst sınır ile belirlenmekte olup; "Alt sınır, işgücüne dâhil olmanın ilk yaşı, üst sınır ise, bireyin eğitiminin bitmiş olduğu, evlenip, çocuklarının sorumluluğunu yükleneyeceği yaş" olarak tanımlanmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişi sağlayan bu sürecin üst sınırı 1980'li yıllarda 25 olarak kabul edilirken, eğitim süreçlerinin uzaması ile bu üst sınır yapılan son çalışmalarda 29-30 olarak kabul edilmektedir (Gür, Dalmış, Kırmızıdağ, Çelik ve Boz, 2012: 14).

Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Dünya Bankası (WB), Avrupa Birliği'nin bazı programları ve Beyaz Kitap 15–24 yaş aralığındaki kişileri "genç" olarak tanımlamaktadır. İngiltere'nin Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi "Gençlik, Vatandaşlık ve Toplumsal Değişim Programı"nda 15-25 yaş arasını genç olarak tanımlamaktadır (Arnstein, Maria ve Letizia, 2005).

Eurostat verilerine göre genç; 15-24 yaş grubunu kapsamaktadır. Ancak içinde Türkiye'nin de dahil olduğu dünya genelinde eğitim süresinin uzamasından dolayı 25-29 yaş grubu birçok uluslar arası çalışmada genç yaş grubuna dahil edilmektedir (Mütevellioglu ve diğerleri, 2010).

2.2.1. Çocuk yoksulluğu

Çocuk yoksulluğu kendini daha çok sağlık sorunları ve yetersiz beslenme şeklinde hissettirdiği yoksulluğun bir boyutuna tekabül etmektedir ve gelecek nesilleri şekillendiren bir sürece atıfta bulunması nedeniyle önemlidir. Ancak ülkemizde dahil olmak üzere birçok araştırmada çocuk yoksulluğu konusu genel anlamda yapılan yoksulluk çalışmalarının içerisinde yer almaktadır. Çocuk yoksulluğuna ilişkin göstergeler yetişkin yoksulluğu ile ilgili çalışmalardan derlenmekte ve yoksulluk göstergesi olarak hanehalkı tüketim düzeyi esas alınmaktadır (United Nations

International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2013: 19). Diğer deyişle yoksul hanelerde yaşayan çocuklar, yoksul çocuk olarak tanımlanmaktadır.

OECD verilerine ve BM tanımına göre çocuk, 0-17 yaş grubunda yer alan fertleri ifade etmektedir. OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğu; genel olarak ailelerin ortalama(%50) gelirin altında gelire sahip ailelerde yaşayan çocukları ifade etmektedir. Türkiye’de çocuk yoksulluğu OECD ülkeleri ile kıyaslandığında ülkemizdeki çocuk yoksulluğunun göz ardı edilemeyecek düzeyde bir sorun olduğunu göstermektedir. Danimarka’da 40 çocuktan sadece 1’i yoksulken ülkemizde 5 çocuktan biri yoksuldur. Çocuk yoksulluğu Türkiye’de Danimarka’dan 9 kat daha fazladır (The Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], Doing Better for Children, 2009).¹

UNICEF, yoksulluk riski ile en fazla karşı karşıya kalan çocukların aile özelliklerini şu şekilde sıralamıştır (UNICEF, çocuk yoksulluğunun önlenmesi, 2006):

Tek ebeveynli ailelerde doğan çocuklar , Kırsal alanda yaşayan ya da ailesi yakın zamanda kente göç etmiş çocuklar, düzenli bir gelire sahip olmayan ya da yeterli gelire sahip olmayan ebeveynlerin çocukları, Örgün eğitim almamış ya da çok az eğitim almış, çoğu zaman vasıfsız ve ortalamanın altında para kazanan ebeveynlerin çocukları.

OECD ülkelerinde eğitim eksikliği çocukların öğrenimi için gerekli olan araçlara ulaşımı ile ölçülmektedir. Bunlar çalışma masası, çalışmak için elverişli bir ortam, hesap makinesi, sözlük, internet bağlantısı, eğitim yazılımı, okul kitabı, ödevlerini yapmaya yardımcı bilgisayar olmak üzere 8 başlık altında kategorize edilmiştir. Bu materyallerden en fazla dördüne sahip olan çocuk eğitimden yoksun olarak adlandırılmıştır. OECD ülkelerinde yoksul çocukların eğitimden yararlanma verilerine bakıldığında Almanya ve İzlanda’ da 200 çocuk içinden sadece 1’i eğitimden yoksunken, Meksika ve Türkiye’ de 10 çocuktan en az 2’si eğitimden yoksundur. 2006 verilerine göre OECD ülkelerinde 15 yaşındaki gençlerin eğitim başarıları karşılaştırıldığında en başarılı ülkeler Finlandiya, Kore ve Kanada iken

¹ Danimarka %2,7 Türkiye, %24,6 Kanada %15,1 İtalya %15,5 daha detaylı bilgi için bkz. OECD, Doing Better for Children, 2009.

Türkiye, Meksika'dan sonra en başarısız ülke olmuştur. (The Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], Doing Better for Children, 2009).

UNICEF'e (2005) göre yoksul çocuk; yaşaması, büyümesi ve gelişmesi için gerekli olan maddi ve duygusal kaynaklardan mahrum kalması nedeniyle haklardan faydalanamayan, potansiyelin tamamını kullanma başarısını gösteremeyen veya topluma toplumun bütün ve eşit bir üyesi olarak katılamayan kişidir. UNICEF tarafından yayınlanan "Dünya Çocuklarının Durumu 2001" raporuna göre "yoksulluğun pençeleri bir aileye uzandığında, bundan en çok etkilenen, en çok zarar görenler; yaşama, gelişme ve büyüme hakları riske atılanlar, o ailenin en küçük üyeleridir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde doğan her 10 çocuktan dördü aşırı yoksulluk içinde bir dünyaya gelmektedir. Çocuk haklarının yaygın bir biçimde ihlali de temelde gene yoksulluktan kaynaklanmaktadır" (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], The State of the World's Children 2001). Yoksulluk çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkilemekte, yoksulluğun izlerinin bir ömür sürmesine neden olmaktadır. Yoksul çocukların sağlık sorunları yaşama, düşük eğitim, küçük yaşta hamile kalma, madde bağımlılığı, suç işleme ve anti-sosyal davranış, düşük gelir, işsizlik gibi risklerle karşı karşıya kalma riskleri daha yüksektir. (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], The State of the World's Children 2001).

Gelişmekte olan bölgelerde çocuk yoksulluğunun boyutunu ve derinliğini bilimsel olarak inceleyen ilk çalışma Bristol tarafından yapılmıştır. Çalışmada çocuk yoksulluğun göstergesi olarak 7 kriter seçilmiştir (Durgun, 2011):

Beslenme- şiddetli gıda mahrumiyeti: Boyları ve kiloları kendi yaş gruplarındaki ulusları referans topluluğunun medyan değerinden 3 kat düşük olan çocuklardır.

Şiddetli su mahrumiyeti: İçme suyu olarak sadece yüzeysel suları kullanan veya evleri en yakın su kaynağından 15 dakika daha uzakta yaşayanlardan oluşmaktadır.

Sanitasyon-şiddetli sağlıklı yaşam olanakları mahrumiyeti: Özel ve umumi tuvaletlerin olmadığı hanelerde yaşayan çocuklardır.

Şiddetli sağlık mahrumiyeti: Herhangi bir hastalığa karşı aşılanmayan, kısa süre önce ishal gibi herhangi bir tıbbi müdahale görmemiş, sağlık kuruluşlarına ulaşamayan çocuklardır.

Şiddetli barınma mahrumiyeti: Evlerinde bir odada 5 kişiden fazla yaşayan veya evlerinde herhangi bir zemin kaplaması olmadan yaşayan çocukları ifade eder.

Şiddetli eğitim mahrumiyeti: Yaşları 7-18 yaş aralığında olan ve hayatlarında hiç okula gitmemiş, profesyonel bir eğitim almamış ve şu anda da okula gidemeyen çocukların sayısını ifade eder.

Şiddetli bilgi mahrumiyeti: Yaşları 3-18 arasında değişen ve evlerinde radyo, televizyon veya gazete erişim olmayan çocukları ifade eder.

TÜİK 2012 verilerine göre toplam nüfusun %30'unu 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], Haber Bülteni, 2013). TÜİK tarafından 2011 yılında yapılan "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması" sonuçlarına göre 18 yaşından küçük erkeklerin %16 sı, kızların ise %16,2'si yoksulluk riski altındadır. Yoksulluk riski altında olanların oranı 0-5 yaş grubunda %10, 6-13 yaş grubunda %15, 14-17 yaş grubunda ise %7,2 olarak belirlenmiştir. İl bazında değerlendirildiğinde en yüksek yoksulluk riski altında olan çocuklar İstanbul'dadır. Bölgesel olarak değerlendirildiğine Ege, ve Batı Anadolu Bölgelerine yoksulluk oranları yüksek iken yoksulluk oranı en düşük olan bölge Batı Marmara ve Doğu Karadeniz Bölgesidir (Türkiye İstatistik Kurumu, [TÜİK], İstatistiklerle Gençlik, 2012).

Birçok faktör çocuk yoksulluğunu tetiklemekle birlikte özellikle 2 faktör doğrudan çocuklar üzerinde etkili olmaktadır. Bunlar çocuğun tek ebeveyn ile yaşaması ve ebeveynlerinin çalışıp çalışmaması durumudur. Tek ebeveynle yaşayan çocuklar 2 ebeveynli aileye göre daha yüksek yoksulluk riski altındadır. Diğer yandan işsiz ebeveynlere sahip bir çocuğun işi olan bir ailede yaşayan çocuğa göre yoksulluk riski daha yüksektir. Ebeveynlerden her ikisinin de çalışmadığı 2 çocuklu bir ailenin karşılaşacağı yoksulluk riski ailenin bir ebeveyni çalışan aileye göre 4 kat, annenin de çalıştığı bir aileye göre 14 kat fazladır. Sonuç olarak ebeveynlerden ikisinin

çalıştığı ailede çocukların yoksulluk riski oranları çok düşük olmaktadır (The Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], Doing Better for Children, 2009).

Yoksulluğun çocuklarda yarattığı en önemli etki beslenme yetersizliğidir. Eve giren besinlerin yeterli olmaması hamilelik sürecinde annenin yeterli-dengeli beslenmesini engellemekte ve bebeklerin düşük ağırlıkta doğmasına neden olmaktadır. Bu durum ilerleyen yaşlarda çocukların sık sık sağlık sorunlarıyla karşılaşması, vücutlarının dirençsiz olması ve potansiyellerini tam olarak kullanamama sonucunu doğurmaktadır.

Yoksulluğun ortaya çıkardığı fiziksel sorunların yanı sıra psiko-sosyal ve davranışsal sorunlar da göz ardı edilmemelidir. Yapılan araştırmalarda yoksul ailelerin çocuklarında saldırganlık, hiperaktivite ve huzursuzluk durumuna sık rastlanmıştır (Hatun ve diğerleri, 2003).

Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, özellikle eğitim alanında sorunlarla karşılaşmakta, yetişkin olduklarında iş bulmakta zorlanmakta, sosyal hizmetlerden yeterince yararlanamamakta, çocuklarını büyütmede gerekli bilgilerden yoksun kalabilmektedirler. Bu durum kendi çocuklarının da yoksulluk içinde büyüme riskini arttırmaktadır (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], Türkiye'de çocukların durumu raporu, 2011).

2.2.2. Türkiye'de gençliğin durumu ve genç yoksulluğu

Genç yoksulluğu, akademik çalışmalarda ve ülke politikalarında yeterli düzeyde yer almayan ancak ülkeler için hayati önem taşıyan bir sorundur. Özellikle Türkiye gibi genç nüfusun fazla olduğu ülkelerde gençlerin yaşam kalitesi bir toplumun gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan geleceğini belirleyen önemli bir unsurdur.

Genç yoksulluğu ile ilgili çalışmalar sınırlı olmakla birlikte Eurostat verileri bu konuda önemli veriler sunmaktadır. Eurostat'a göre genç yoksulluğu, gelirin medyan değerinin % 60'ının altında gelir elde etmek olarak tanımlanmaktadır. Eurostat (2012) tarafından yayımlanan gençlik raporu Türkiye ile AB-27 ülkesi arasında

karşılaştırma imkanı sağlamaktadır. Rapora göre genç nüfus toplam nüfusun %15'i, Polonya ve Slovakya' da %22'si Türkiye'de ise nüfusun çeyreğini oluşturmaktadır. Raporda işsizlik ve eğitim verilerine dikkat çekilmiş; Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya da 20-24 yaş arasındaki gençlerin hemen hemen tamamı 2. eğitimi bitirirken Türkiye ve İzlanda' da 2. Eğitimi tamamlayanların oranının en düşük olduğu ifade edilmiştir (Eurostat Commision, EU youth report, 2012).

Dikkat çekici bir diğer nokta ne eğitimde ne istihdamda ne de staj-kurs kapsamında yer almayanların (NEET) oranının AB-27 ülkeleri ile kıyaslandığında çok yüksek olmasıdır. EU-27 ülkeleri içinde genç nüfusun¹ %12.9 bu kapsamda yer alırken; Türkiye'de bu oran %30 civarındadır.

Millenyum Kalkınma Raporlarının çoğu, dolaylı da olsa genç insanlarla ilgilidir. Bunun sebebi az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerde nüfusun büyük bölümünü gençlerin oluşturmasıdır. Buna göre az gelişmiş ülkelerin nüfusunun %29'unu 10-24 yaş arası bireyler oluşturmaktadır. Yani yaklaşık olarak her 3 kişiden 1'i bu yaş aralığındadır. 1. Millenyum Kalkınma Raporu'nda yoksulluğu belirlemede günlük 1 dolar gelir kriteri kullanılmıştır; ancak bu yöntemle bayanlar ve erkeklerin karşılaştırılması zor olduğu için daha sonraki raporlarda farklı kriterler kullanılmıştır (Curtain, 2004).

Genç yoksulluğu ile ilgili araştırmalarda en önemli sorun veri eksikliğidir. Bu alanda yapılan çalışmalarda genellikle hanehalkı geliri veri olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem ailesi ile yaşamayan ve ailesi olmayan gençlerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bir diğer sorun yoksullukla mücadelede çalışmalarının sadece %16'sı gençlere yöneliktir ve gençlere yönelik oluşturulan politikaların bütüncül-kapsayıcı değil tek taraflı olması sorunun çözümünü kısıtlamaktadır. 2004 yılına ait Dünya Bankası tarafından her bir ülke için, 15-24 yaş arasında bulunan grupta olup uluslar arası yoksulluk sınırı altında yaşayan bireyler hesaplanmıştır. Buna göre dünya nüfusunun 1,1 milyonu oluşturan gençlerin %19.3'ü aşırı yoksuldur. Diğer bir deyişle her 5 gençten 1'i aşırı yoksul olarak tespit edilmiştir (Curtain, 2004).

¹ Genç olarak 15-14 yaş arası nüfus alınmıştır.

Yoksulluk, bireylerin çocukluk döneminde olduğu gibi gençlik dönemi ve sonrasında birçok sorun yaratmaktadır. Yoksul gençler sık sık toplumsal katılım, sosyalleşme, boş zamanlarını değerlendirme ve hobilerini gerçekleştirilmede ve modayı takip etmede zorlanmaktadır. Bu durum yoksul gençlerin çevreleriyle, özellikle arkadaşlarıyla olan ilişkilerini etkileyerek kendilerine güven konusunda sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum gençlerin kendilerini utangaç, dışlanmış ve hatta etiketlenmiş olarak hissetmeleri sonucunu doğurmaktadır (Treanor, Impacts of Poverty on Children and Young People Briefing) .

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2008 yılında yayımlanan İnsani Gelişme Raporu'na göre 2023 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık %70'i çalışma çağındaki olacak ve azalan bir hızla da olsa, ülkenin çalışma çağındaki nüfusu 2040 yılına kadar artmaya devam edecektir.

Rapora göre böyle bir olgu tarihte ancak bir kez rastlanan bir fırsattır¹. Bu fırsat kötü yönetilirse gelecekte işsizlik, yoksulluk ve sosyal huzursuzluk baş gösterebilir. İstihdam açısından bakıldığında Türkiye nüfusunun eğitim düzeyi yükseltilemez ve iş gücü piyasasının gerektirdiği beceriler kazandırılmazsa fırsat penceresi kolaylıkla işsizlik kabusuna dönüşebilir. Bu nedenle gençlerin gelişmesini sağlayacak, bilgi ekonomisinin gerektirdiği düzeydeki becerileri kapsayan yatırımların şimdiden yapılması gerekmektedir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Türkiye İnsani Gelişme Raporu, 2008).

OECD verileri çocuk yoksulluğunda olduğu gibi genç yoksulluğunun da Türkiye için ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Türkiye, Meksika, İtalya, İspanya ve Amerika'da 15-19 yaş arası gençlerin % 10'undan fazlası ne eğitimde, ne de çalışan nüfusta yer almazken, Polonya, Finlandiya ve Norveç'te 15-19 yaş arası gençlerin %4'ünden daha azı bu grupta yer almaktadır (OECD, child poverty).

OECD'nin 2013 yılında yayımladığı "Bir Bakışta Eğitim" adlı raporda ise küresel ekonomik durgunluk sonucunda işsizlik ve istihdam düşüklüğünden en çok gençlerin etkilendiğine dikkat çekilmiştir. Rapora göre 2011 yılında 15-29 yaş

¹ Nüfus artış hızı düşerken, çalışma çağındaki nüfusun artmaya devam etmesi durumuna demografik fırsat penceresi denmektedir.

arasında olup çalışmayan ve genel veya mesleki eğitime devam etmeyen(NEET) kişilerin OECD ülkeleri içindeki ortalamasının %16 olduğu, 25-29 yaş arasındaki kişilerin ise %20'sinin bu grupta yer aldığı bilgisine yer verilmektedir (The Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], Education at a Glance, 2013).

Ülkemizde gençlik çalışmaları ve gençliğin sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar yeterli düzeyde olmasa da son yıllarda gerek sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin gençlik çalışmaları, gerekse hükümet politikalarında bu konuya ilginin arttığı görülmektedir. Bu noktada Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2013 yılının ocak ayında yürürlüğe giren “Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi” önem arz etmektedir. Bakanlık, ilk politika belgesini takiben en geç dört yılda bir gençlik politikası belgesi hazırlayacağını duyurmuştur. Söz konusu belgede eğitim ve hayat boyu öğrenme, aile, etik ve insani değerler, istihdam, girişimcilik ve mesleki eğitim, sağlık ve çevre, demokratik katılım ve yurttaşlık bilinci vb. gibi konularda gençlerin sorunlarını çözmeye yönelik politikalar oluşturulmuştur. Ailesi düşük gelir seviyesine sahip olan gençler, sokak çocukları, eğitim imkanlarından yararlanamayanlara yönelik politikalar, dezavantajlı gençler ve sosyal içerme¹ başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlıkta gençlik döneminde yaşanan dezavantajlılığın bireyin toplumdan uzaklaşmasına ya da kopmasına neden olabileceğine ve bireyin toplumla olan ilişkisini olumsuz yönde etkileyebileceğine dikkat çekilmiş ve bu sorunların bireyin sosyalleşebilmesi sağlayabilecek politikaların oluşturulması ve uygulanması ile giderilebileceği vurgulanmıştır (Gençlik ve Spor Bakanlığı[GSB], Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, 2013).

¹ Söz konusu belgede dezavantajlılık, ekonomik, sosyal ve siyasal hayata katıl(a)mama sonucunu doğuran bir durum olup, sosyal dışlanmanın nedenleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. Genç ise 14-29 yaş arası kapsamaktadır.

Çizelge 2. 1. Milenyum Kalkınma Raporlarında gençlere yönelik oluşturulan politikalar ve hedefler

<i>Milenyum Raporları</i>	<i>Kalkınma</i>	<i>Hedef</i>	<i>Gösterge</i>
Amaç 1: Aşırı yoksulluk ve açlığı yok etmek		Hedef 1:1990-2015 yılları arasında geliri 1 dolardan daha az olanları yarıya indirmek Hedef 2:1990-2015 yılları arasında açlıktan mağdur olanların sayısını yarıya indirmek	Günlük 1 doların altında gelire sahip olanların oranı
Amaç 2: Evrensel temel eğitim sağlamak		2015 e kadar dünyadaki bütün çocukların ilköğretim almasını sağlamak	5 yaş altında düşük kilolu çocukların yaygınlığı
Amaç 3: Cinsiyet eşitliği sağlamak		2005'e kadar ilköğretim ve 2. Öğretimde, 2015'e kadar bütün eğitim kademelerinde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak,	İlköğretim, ikinci ve üçüncü eğitimde yer alan kızların erkeklere oranı ve 15-24 yaş arası okur-yazar erkeklerin kızlara oranı
Amaç 5: Anne ve çocuk sağlığını geliştirmek		1990-2015 arasında anne ölüm oranlarını ¾ azaltmak	Anne ölümleri oranı
Amaç 6: Aids ve diğer hastalıklarla mücadele etmek		2015'e kadar Aids hastalığını durdurmak ve yayılmasını önlemek	15-24 yaş arası hamile kadınlar arasında Aids'in yaygınlığı
Amaç 8: Kalkınma için küresel düzeyde ortaklık geliştirmek		Gelişmekte olan ülkelerde gençlere yönelik iş stratejileri üretmek ve geliştirmek	15-24 yaş arası işsizlik oranı

Kaynak: Richard Curtain, "Youth in Extreme Poverty: Dimension and Policy Implications with Particular Focus on South East Asia", 2004: 5.

2.3. Yoksulluk

Geniş toplumsal kesimleri kapsamasından dolayı önemi gittikçe artan yoksulluk sorunu tarihsel süreç içerisinde bireysel, kültürel, siyasal ve ekonomik yapı, coğrafi konum gibi farklı eksenlerde tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak literatür incelendiğinde bireysel ve ekonomik sisteme bağlı olarak yapılan açıklamaların daha genel kabul gördüğü ve daha sonra oluşturulan kuramlarında bu iki temel doğrultusunda üretildiği görülmektedir.

Öncül kuram olarak da adlandırılan bireysel kuramlar 19. yüzyılda yoksulluğun nedenini açıklamada rağbet gören bir yaklaşım olmuştur. Bireysel kuramlara göre yoksulluğun nedeni yoksulların kendisinden kaynaklanmaktadır. Onlara göre yoksulluk, bireylerin beceriksizliklerinin ya da tembelliklerinin, diğer bir deyişle çalışmak istememelerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kuramı savunanlar yoksulların toplumda var olması gerektiğini düşünmektedirler. Herbert Spencer'a göre toplumun gelişmesi ve daha başarılı olması isteniyorsa güçlü olan ve çok

çalışanlarının gücünün karşılığı olan ödüle sahip olabilmesine izin verilmelidir. Güçsüz, tembel ve yetersiz olan ise hak ettiği yoksul yaşama mahkum edilmelidir, bu noktada yoksulluk olmadığına çalışmanın karşılığı olan ödül ortadan kalkacağı için yoksulluk toplum için bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bu anlayış günümüzde sayıca çok az sosyolog tarafından kabul görmektedir. Sosyologlar yoksulluğun nedenini birey eksenli açıklamaktan ziyade aileye, sosyal gruplara ya da kapitalist sisteme bağlı olarak açıklama eğilimi göstermektedirler. Sistem kaynaklı kuramlar ise genel olarak Marksist bakış açısını temel alarak yoksulluğun kapitalist sistemden kaynaklandığını ve bu sistem devam ettiği sürece yoksulluğun devam edeceğini savunmaktadır (Oktik ve diğerleri, 2008: 29, 35).

Marksistler, yoksulluğu kapitalizmin varlığı için temel bir ön koşul olarak görmüşlerdir. Marksistlere göre kapitalist sistemde en yüksek kara ulaşmanın yolu işçi ücretlerinin düşük tutulmasından geçer. Emeklerinin karşılığını alamayan işçi sınıfının yoksullaşması, onların sınıf bilincinin artmasını sağlayacak; böylece yoksulluk proleterya tarihsel görevini yükleyecek bir araç olarak ortaya çıkacaktır (Erdem, yoksulluk üzerine sosyolojik bir çalışma: “Ankara kent yoksulları”, yayınlanmamış doktora tezi, 2003:76).

Bu görüşü savunanlara göre yoksullar toplumun “mağdur” kesimini oluşturmaktadır ve toplumsal dönüşüm olmaksızın yoksulluğun yok edilebileceğine inanmamaktadırlar (Oktik ve diğerleri, 2008: 33).

Günümüzde yapılan yoksulluk tanımlarında çoğunlukla gelir dağılımında ve sosyal alanda yaşanan eşitsizliklere ve fırsat eşitliğinin yaratılamaması noktasına dikkat çekilmektedir. Sorunun çözümünde ise bireysel yardımlar ya da devlet odaklı programlardan ziyade, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sorunun çözülebileceği inancı ağırlık kazanmıştır. Ülkemizde resmi olarak yapılan yoksulluk araştırmaları TÜİK tarafından gerçekleştirilmektedir. TÜİK yoksulluğu, dar ve geniş anlamda olmak üzere 2 açıdan ele almıştır. Dar anlamda yoksulluk, “açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumunu” ifade etmek için kullanılırken; geniş anlamda yoksulluk, “gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalma” durumunu ifade etmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], İstatistiklerle Gençlik 2011: XVII) . Dar anlamda

yoksulluk tanımı mutlak yoksulluğa atıf yaparken geniş anlamda yoksulluk görelî yoksulluğa atıfta bulunmaktadır.

Çizelge 2.2. Yoksulluk kuramları

Kuram	Yoksulluk Nedenleri	Yoksulluğu Azaltmada Kullanılabilecek Yöntemler
<i>Bireysel</i>	-Tembellik, - Kötü veya yanlış tercihler, -Genetik sağlık sorunlarından kaynaklı yetersizlikler (zeka vb.)	-Uyuşturucu rehabilitasyonu, -Bireylerin çalışma yaşamına katılımını sağlamak için aile yardımlarını sınırlama, -İşsizler ile işler arasında bağlantı kuracak politikalar üretme, -Ailelerin çocuklarını eğitimden alıkoymaları halinde aile yardımlarını azaltma, -Toplumda sosyal sorumluluk geliştirme
<i>Kültürel</i>	-Gettolarda ve fakir bölgelerde görülen, nesilden nesile aktarılan üretken olmayan alt kültür (inanç, değerler, beceriler)	-Kapsayıcı ve kaliteli eğitim programları, -10 lu yaşlardan sonra gençlere yardımcı olacak, onların zararlı davranışta bulunmalarını engelleyecek ortamlar oluşturma, -Toplumsal bütünlüğü sağlayacak gençlik kültürü oluşturarak yoksulluk kültürünü yenme, -Mikro finansman yöntemi ile iş kurmalarını sağlama
<i>Siyasal ve Ekonomik Yapı</i>	Ekonomik, politik ve siyasal sistemler gelirin artışı sağlamaya yarayan fırsatların ve kaynakların önünü keser. Sosyal dışlanma, cinsiyet-ırk ayrımcılığı da yoksulluğa neden olmaktadır.	-Sosyal içerme sağlanarak sosyal hareketlilik, toplumsal değişim sağlama, -Fırsatlara erişim sağlama; eğitim, iş, teknolojik gelişmeler vb. -Politikalarda değişiklik yapma; sosyal güvenlik, sağlık güvencesi, yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar üretme
<i>Coğrafi Konum</i>	-Bazı alanların doğal kaynaklara, sosyal, politik ve ekonomik yaşama uzak kalmasından kaynaklanır.	-Yerel ve bölgesel endüstriyi geliştirme, -Dezavantajlı alanlarda yatırım için özendirici vergi politikaları oluşturma, - Ulaşım, park, okul ve diğer sosyal olanakları sağlama
<i>Birikim (Kümülatif) ve Dönemsel</i>	-Ekonomi temelli bu yaklaşıma göre mevcut bir sorun, diğer sorunlar üzerinde domino etkisi yaparak daha büyük bir soruna neden olmaktadır. -Örneğin işsizlik, göçe, tüketim eksikliğine, sosyal güvencesizliğe, becerilerin aktif kullanılamamasına, yoksulluğa vb. neden olmaktadır.	Yoksulluk birçok unsura bağlı olarak ortaya çıktığı çözümlü sürecinin için derin ve geniş hizmetler sağlanmalıdır. Bunlar; -Gelir ve ekonomik yatırımlar -Eğitim ve becerileri geliştirmeye yönelik uygulamalar -Barınma ve güvenlik sorunun çözümü -Sağlık ve diğer sosyal hizmetlere erişim -Kişisel bağlantıların yanı sıra sosyal ağların geliştirilmesi -Kişisel yetenek ve liderlik vasfının geliştirilmesi

Kaynak: TED K, Bradshaw; "Theories of Poverty and Anti-Poverty Programs in Community Development",2006.

2.3.1. Mutlak yoksulluk - görelî yoksulluk

En eski yoksulluk tanımı mutlak yoksulluktur ve kökeni 19.yüzyılın sonlarında İngiltere’de yapılan çalışmalara (Booth ve Rowentree) dayanmaktadır. Gelir/Tüketim harcamaları kıstaslarına dayalı olarak yoksulluğun belirlendiği bu

yaklaşımına göre yoksulluk, genellikle yaşamda kalabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için gerekli olan mal ve hizmetlerin karşılanamama durumu olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2009: 63).

Mutlak yoksulluk kavramına göre insanın geçimi için gerekli olan ihtiyaçlar ya da standartlar yaşadıkları yere bakılmaksızın aynı yaşta ve fizikte olan bütün insanlar için aynı olmakta ve buna bağlı olarak dünyanın herhangi bir bölgesindeki bir insanın bu standartların altına düşmesi halinde yoksul olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Giddens, 2008: 386). Mutlak yoksulluğun belirleyicisi olarak genellikle asgari gıda harcamaları kullanılmaktadır. Asgari gıda harcamaları asgari kalori ihtiyacını karşılamak için yeterli gıda maddelerinden oluşan bir sepetin fiyatı olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2009: 64).

Dünya Bankası mutlak yoksulluk sınırını az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar, Latin ve Karayipler için bu sınır 2 dolar, Türkiye ve Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14.40 dolar olarak belirlemiştir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2001: 14). Bu yaklaşım, mutlak yoksulluğun temel vurgulayıcısı olan “ihtiyaç” kavramının subjektif nitelik taşımasından dolayı kimlerin yoksul olduğunu belirlemede zorluklara neden olması, yoksulluğun nedenini, süresini veya derecesi gibi önemli kriterleri göz ardı etmesi nedeniyle eleştirilmektedir (Şenses, 2009: 64,83).

2002 Hanehalkı Bütçe Anketi ile birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmi olarak açıklanmış, gıda yoksulluğunun ülkemizde ciddi sorun oluşturmadığı görülmüştür. 2002 rakamlarına göre Türkiye’de fertlerin %1.35’iken 2009 yılında fertlerin %0.48’i açlık sınırının altında yaşamaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], yoksulluk istatistikleri).

Görelî yoksulluk ise mutlak yoksulluk tanımını içermekle birlikte ondan daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Görelî yoksulluk ihtiyaçların yanı sıra sağlık, eğitim, temiz içme suyu vb. gibi hizmetlere ulaşamama durumunu ifade etmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012). Bu tanıma göre toplumda ortalama yaşam standardının altında yaşam sürdürenler görelî yoksul sayılmaktadır (Karataş, 2010). Yaşam standardı ya

da refah ölçüsü olarak tüketim veya gelir düzeyi seçilebilmektedir. TÜİK eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin % 50'sinden düşük olanlar görece yoksul olarak tanımlanmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6).

2.3.2. Objektif yoksulluk- subjektif yoksulluk

Objektif yoksulluk, bireyin günlük olarak alması gereken kalori miktarını ya da yapılan tüketim harcamaları gibi kanıtlanabilir standart ya da standartların altında kalma durumu olarak ifade edilebilir (Metin, 2012: 100). Diğer bir ifadeyle objektif yoksulluk kavramı, yoksulluğu ortaya çıkaran sebeplerin neler olduğu ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin yapılması gerektiği konusunda önceden belirlenen değerlendirmeleri ifade etmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 43).

Adam Smith tarafından zımnen geliştirilmiş olan subjektif yoksulluk ise bireylerin kendilerini yoksul olarak tanımlaması durumudur. Burada belirleyici nokta bireylerin gelirleri, tüketim harcamaları ya da belirli refah düzeyinin altında kalma durumu değil, yapamadıkları ya da erişemedikleri nedeniyle kendilerinden ve çevrelerinden utanma durumuyla ilgili olup tamamen kişiye özgü bir değerlendirmedir. (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Alt Komisyon Raporu, 2000: 6).

Subjektif yoksulluk yaklaşımı yoksulluk sınırının belirlenmesinde önemli görülmesine rağmen kavramsal ve ölçümsel sorunlara yol açması nedeniyle iktisatçılar subjektif yoksulluk yaklaşımından ziyade objektif yoksulluk yaklaşımını benimsemeyi tercih etmektedirler (Şengür ve Taban, 2012).

2.3.3. Kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk

Kentsel ve kırsal alanlar, nüfus büyüklüğü, mesken yoğunluğu, mesken türü, sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi v.b. gibi kriterlere göre tanımlanmaktadır. Kentsel ya da kırsal alandaki yoksulluk, Ekonomik yaklaşıma göre gelir düzeyi, tüketim düzeyi ya da diğer sosyal göstergeler dikkate alınarak belirlenirken;

Antropolojik yaklaşıma göre ise maddi imkansızlıkların yanı sıra sosyal farklılıkları da kapsayan göstergelere bağlı olarak belirlenmektedir (Aktan, 2002: 48).

Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi olgusunu ilk teşhis eden kuruluş olan Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO), kırsal alanda yoksullaşma sürecine özellikle istihdam açısından yaklaşarak 1979'dan itibaren "kırsal yoksulluk" (Rural Poverty) üzerine eğilmiştir. ILO'ya göre Kırsal yoksulluk, kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik olarak tanımlanmakta, azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızlı bir yoksullaşma sürecine dikkat çekmektedir (DPT, 2000: 8). Kırsal yoksulluk bağımsızlık, öz saygı, güvenlik, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti, karar alma özgürlüğü gibi sosyal içeriğe sahipken; kentsel yoksulluk, yetersiz gelir, yetersiz tüketim düzeyi gibi ekonomik içeriğe sahiptir (Aktan, 2002: 48). Kırsal yoksulluğun işgücü açısından temel kaynağı topraksız ve kalifiye olmayan işçilerken; ülkelerde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar, kırsal kesimi dışlayan iktisadi ve sosyal politikalar, kötü yönetim kırsal yoksulluğu artıran faktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Aktan, 2002: 48, 49).

2.3.4. Gelir yoksulluğu-insani yoksulluk

Gelir yoksulluğu, bireyin yada hane halkının yaşamını sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için gerekli olan gelirin elde edilememesi durumudur. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak yoksulluk sınırının altında gelire yada tüketim seviyesine sahip olan kişi yada hane halkı yoksul olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 2002: 44).

İnsani yoksulluk kavramı ise gelir ya da tüketim harcamaları gibi sadece ekonomik verilerin temel alındığı yoksulluk ölçümlerinin yeterli olamayacağı düşüncesine bağlı olarak 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiştir. Rapora göre insani yoksulluk, insani gelişme ve insani yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın gerekli olduğu fikrine dayanmaktadır (Aktan, 2002: 45). Bu noktada yaşam beklentisi, ölüm oranı, bebek

ölüm oranı, açlık, kötü ya da yetersiz beslenme, okuryazarlık oranı, hanehalkı reisinin eğitim düzeyi v.b. göstergeler önemli refah/yoksulluk göstergeleri olarak ön plana çıkmıştır (Şenses, 2009: 97).

İnsani yoksulluk endeksini oluşturan unsurlara geçmeden önce insani gelişme raporunun içeriğine ve insani gelişmeyi ölçen insani gelişme endeksine değinmek konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından itibaren yayımlanmaya başlanan İnsani Gelişme Raporlarında gelirin yanı sıra insani gelişmeyi ölçmeyi amaçlayan gelir dışı göstergelerin de esas alındığı çeşitli endeksler yayımlanmaya başlanmıştır. Bu endekslerin temelini oluşturan anlayış, insani gelişmenin kişilerin seçeneklerini artırma süreci olmasıdır (Şeker, 2011).

İnsani gelişme endeksi, sağlıklı ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve yüksek yaşam standardı esasına dayanarak gelir, eğitim ve sağlık göstergelerinden oluşmakta, sosyo-ekonomik göstergeleri ekonomik büyümeyle ilişkilendirmekte ve gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasında karşılaştırma olanağı sunmaktadır (Şenses, 2009: 100).

İnsani Gelişme Endeksinde 2010 yılına kadar kriter olarak *doğumda beklenen ortalama ömür, yetişkinlerde okur-yazarlık oranı ile brüt okullaşma oranı ve satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)* kullanılmakta iken, 2010 yılında *doğumda beklenen yaşam süresi, beklenen okullaşma yılı, ortalama okullaşma yılı ve kişi başına Gayri Safi Milli Gelir (GSMG)* olarak yeniden düzenlenmiştir (Şeker, 2011)

“İnsani Gelişme Endeksinin değeri 0 ile 1 arasında olmakta; 0’a yakın değerler insani açıdan daha düşük gelişmişlik seviyesini gösterirken, değerin 1’e yaklaşması insani gelişmişlik seviyesinin yüksekliğini ifade etmektedir. İGE sıralamasında yer alan ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre çok yüksek insani gelişmişlik, yüksek insani gelişmişlik, orta insani gelişmişlik ve düşük insani gelişmişlik olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır; 2012 yılı için Türkiye’nin İGE değeri 0,772 olup, bu değer ile Türkiye, yüksek insani gelişme kategorisindedir ve 186 ülke içerisinde 90. Sırada yer

almaktadır. 2012 yılında Türkiye'nin İGE değeri hesaplanırken doğumda beklenen yaşam süresi 74,2 yıl; beklenen okullaşma yılı 12,9 yıl, ortalama okullaşma yılı 6,5 yıl ve kişi başı GSMG 13.710 ABD Doları olarak alınmıştır. 2010 ile 2012 yılları göstergeleri karşılaştırıldığında Türkiye'de kısa zamanda önemli düzeyde gelişme olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2010 yılında 169 ülke içerisinde 83. Sırada yer alırken, 2012 yılında 186 ülke içerisinde 90. Sıraya yükselmiştir. Doğumda beklenen süre 72, 2 yıldan 74, 2 ye, kişi başına GSMG ise 13,359 ABD dolarından 13, 710 ABD dolarına yükselmiştir. Ancak beklenen okullaşma yılına bakıldığında 2010-2012 göstergeleri arasında bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Diğer deyişle eğitim alanında bu süreçte gelişme yaşanmamıştır (United Nations Development Programme [UNDP], Human Development Report, 2013).

Çizelge 2.3. Bazı bölgelerde ve Türkiye'de insani gelişme endeksi göstergeleri

	<i>İGE</i> (2012)	<i>Doğumda</i> <i>beklenen</i> <i>ortalama</i> <i>ömür</i> (yıl), (2012)	<i>Ortalama</i> <i>Okullaşma</i> <i>yılı</i> (2010) ¹	<i>Beklenen</i> <i>okullaşma yılı</i> (2011) ²	<i>Kişi başına GSMG</i> (ABD doları)
<i>Arap ülkeleri</i>	0.652	71.0	6.0	10.6	8.317
<i>Doğu Asya ve Pasifik</i>	0.683	72.7	7.2	11.8	6.847
<i>Avrupa ve Orta Asya</i>	0.771	71.5	10.4	13.7	12.243
<i>Latin Amerika ve Karayipler</i>	0.741	74.7	7.8	13.7	10.300
<i>Güney Asya</i>	0.558	66.2	4.7	10.2	3.343
<i>Sahra Altı Afrika</i>	0.475	54.9	4.7	9.3	2.010
<i>Dünya</i>	0.694	70.1	7.5	11.6	10.184
<i>Türkiye</i>	0.772	74.2	6.5	12.9	13.710

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2013.

Çizelgede görüldüğü gibi Türkiye, İGE açısından dünyanın ilerisinden yer almasına rağmen, ortalama okullaşma yılı ve beklenen okullaşma yılı açısından sadece Arap ülkeleri, Güney Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerinden yüksektir, dünya genelinin ise gerisinde kalmıştır. Türkiye için İGE' de en fazla artış sağlayabilecek değişkenler, görece en geride olan gösterge olmasından dolayı eğitime ilişkin değişkenlerdir; buna bağlı olarak ortalama okullaşma yılı verisinde yaşanacak 1 yıllık bir değişim

¹ Veri 2010 yılına veya mevcut en son yıla işaret etmektedir.

² Veri 2011 yılına veya mevcut en son yıla işaret etmektedir.

İGE'yi, doğumda beklenen ortalama ömürdeki 3 yıllık artıştan veya GSMG' deki 4000 dolarlık artıştan daha fazla etkilemektedir (Şeker, 2011: 30)

2.3.5. Sosyal dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez 1974 yılında Fransa'nın Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Rene Lenoir tarafından kullanılmıştır. Lenoir, devletin sosyal koruma mekanizmasının dışında kalan kişileri dışlanmış olarak adlandırmıştır. Bu tanıma göre dışlanmış olanlar sadece yoksul kişiler değildir (Topateş, 2009). Lenoir, Fransız toplumunun onda birinin toplumdan dışlanmış olduğunu, bu grupları, zihinsel ve fiziksel engelliler, suç işleyenler, hasta-bakıma ihtiyacı olan yaşlılar, madde bağımlıları, asosyal insanlar, problemli aileler, intihar eğilimli aileler ve sosyal uyumsuzluk içindeki insanlar olarak tasnif etmiştir (Silver, 1994). Fransa'da başlayan sosyal dışlanma tartışmaları Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin gündemine önemli bir yer tutmaktadır. Avrupa konseyi sosyal dışlanma kavramını sosyal uyum kavramı bağlamında ele almıştır. Avrupa Komitesi tarafından 2000 yılında hazırlanan raporda Sosyal uyum şu şekilde tanımlanmıştır:

Sosyal uyum, bir toplumun tüm bireyleri için sosyal refahı garanti altına alabilmesi, toplumdaki bireyler arasındaki farklılıkları en aza indirebilmesi ve kutuplaşmaları engelleyebilmesidir. Uyum içinde yaşayan bir toplum birbirlerini karşılıklı olarak destekleyen ve yukarıda sayılan amaçları yerine getirmek için demokratik araçları kullanan özgür bireylerden oluşur.

Avrupa konseyi tarafından yapılan tanımda sosyal uyumun sağlanmasında sosyal dışlanma ve yoksulluk sorununa dikkat çekilmektedir. Tanıma göre sosyal dışlanma, kişilerin –yoksulluk, temel eğitim/becerilerinden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Bu anlamda sosyal dışlanma; iktisadi hayatta dışlanma, temel eğitim becerilerinden mahrum olma ya da siyasi veya kültürel ayrımcılık dolayısıyla da ortaya çıkabilmektedir (Adaman ve Keyder, 2007).

Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma hakkında Ortak Rapor'da (EU Joint Report on Social Exclusion) sosyal dışlanma ve yoksulluk “bireylerin ekonomik, sosyal ve sivil hayata tam katılımlarının engellenme durumu ve/veya bireylerin ulaşabildikleri gelirlerin ya da diğer kaynakların (kişisel, ailesel, sosyal ve kültürel) yetersizliği yüzünden, içinde yaşadıkları toplum tarafından “olması gereken” olarak kabul edilen hayat standartlarından ve yaşam kalitesinden yoksun yaşamaları” olarak tanımlanmıştır. (Avrupa Konseyi, 2001).

Sosyal dışlanma türleri; Mal ve Hizmet Piyasalarından dışlanma, İş gücü piyasasından dışlanma, İstidamdan dışlanma-işsizlik, İstihdamda dışlanma-çalışan yoksullar, Toplumsal alandan dışlanma, Kültürel ve Sosyal hayattan dışlanma, Politik alandan dışlanma v.b. şeklinde olabilmektedir. Sosyal dışlanma riski bulunan birey ve gruplar çeşitli olmakla birlikte AB'de sosyal dışlanmanın kendisini hissettirdiği alanlar; eğitimden dışlanmışlık, konuttan dışlanmışlık, ulaşım ve sağlık hizmetlerinden dışlanmışlık olarak kategorize edilmiş; yoksulluk ve sosyal dışlanma riski yüksek olan kesimler şu şekilde sıralanmıştır (Gökbayrak, 2005):

- İşsizler (özellikle uzun dönemli işsizler)
- Tek ebeveynli aileler
- Yaşlılar (özellikle yalnız yaşayanlar ve kadınlar)
- Çocuk ve yaşlıların sayıca çok olduğu aileler
- Yoksul çocuklar
- Göçmenler
- Etnik gruplar ve özellikle çingeneler
- Özürlüler
- Evsizler
- İnsan ticaretine konu olanlar
- Bakım kurumlarında yaşayanlar
- Geçimlik tarım yapan aileler ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalan kadınlar.

Sosyal dışlanmanın tanımlanmasında ve sosyal dışlanmaya maruz kalan grubun kategorize edilmesinde genel olarak eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmetlere

ulaşamama ya da bu hizmetlere ulaşma sürecinde dezavantajlı olma durumuna vurgu yapılmaktadır.

Bu noktada İnsani Gelişme Endeksinin düşünsel temelini oluşturan Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımının sosyal dışlanma ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Sen'e göre yapabilirlik bireyin açlık, kötü sağlık koşulları, bilgisizlik, olumsuz barınma koşullarından kendini koruyabilme yeteneğidir. Yapabilirlik konusunu yoksulluk ile ilişkilendiren Sen, her ne kadar gelir düşüklüğü ile bireysel yapabilirliğin yetersiz olması arasında bir ilişkinin olduğunu kabul etse de; gelir ile yapabilirlik arasındaki ilişkinin toplumsal cinsiyet, yaş, toplumsal statü, coğrafi yerleşim gibi unsurlardan da etkilendiğini belirtmektedir. Örneğin yaşlı yada zrl olmak kişinin kazanma becerisini azalttığı gibi gelirin yapabilirliğe dönüşmesini de engellemektedir. Bu durum yapabilirlikten yoksun olmanın gelir yoksunluğundan çok daha derin etkileri olacağını göstermektedir (Gürses, 2009).

Tanımlardan anlaşıldığı gibi sosyal dışlanma çok boyutlu ve dinamik bir kavram olması nedeniyle bazı durumlarda yoksulluk ile sosyal dışlanma birbiri yerine kullanılabilmektedir. Ancak sosyal dışlanma yoksulluğu içermekle birlikte yoksulluktan daha geniş bir anlam ifade etmektedir.

2.3.6. Yoksulluk kültürü

Yoksulluk kültürü yaklaşımı 1960'lı yıllarda Oscar Lewis' in ABD'de yapmış olduğu çalışmalara dayanmaktadır. Lewis, yoksulluk kültürü kavramını ve kavramla anlatılmak istenenleri, 'Beş Aile: Yoksulluk Kültüründeki Meksikalılar zerine Alan alışması', 'Sanchez'in çocukları' ve 'İşte Hayat' adlı eserlerinde ele almıştır. Lewis, İspanyol kent yoksulları üzerinde yaptığı antropolojik araştırmadan yola çıkarak Siyahi yoksullar ile Latin Amerika lkelerinde yaşayan yoksulların benzer nitelikler taşıdığını bu nedenle ortak bir yoksulluk kültüründen bahsededeğini ileri sürmüştür (Oktik ve diğerleri, 2008: 67) .

Lewis'e göre yoksulluk kültüründeki yoksullar, bölgesel, kır-kent, hatta lkelerarası farklılıklar taşımalarına rağmen bazı ortak evrensel özelliklere sahiptirler; rneğin Londra, Glaskow Paris, Harlem ve Meksika City'deki alt-sınıf yerleşimlerinin aile

yapısında, karşılıklı ilişkilerinde, değer sistemlerinde ve harcama alışkanlıklarında önemli benzerlikler olduğu görülmektedir (Özdoğan, Yoksulluk kültürü yaklaşımına eleştirel bir bakış, Sosyal yardım uzmanlık tezi, 2009: 14).

Lewis, yoksulluk kültürünün ortaya çıkması için toplumda olması gereken şartları şu şekilde sıralamaktadır (Oktik ve diğerleri, 2008: 68).

- Nakit ekonomisi, ücretli emek ve kar amaçlı üretim
- Sürekli bir yüksek işsizlik oranı ve vasıfsız emeğin eksik istihdamı
- Düşük ücretler
- Düşük gelirliilerin toplumsal, siyasal ve ekonomik örgütlenme düzeylerinin düşük olması
- Bireysel yada ikincil ilişkilerden çok, aile ilişkilerinin ve dayanışmasının ön plana çıkması
- Zenginlik ve servet birikimini ve toplumsal hareketliliği vurgulayan, düşük ekonomik statüyü kişisel yetersizliğin ve beceriksizliğin ürünü gören bir egemen sınıf ve kültür yapısının bulunması

Yoksulluk kültürü var olduğu an çocuklar üstündeki etkisi nedeniyle kuşaktan kuşağa geçen bir hal alır. Özellikle yoksulluk kültürü içinde büyüüp gelişen çocukların 6-7 yaşına kadar söz konusu kültürün özelliklerini benimseyecekleri ve yaşamları boyunca karşılarına çıkacak fırsatları değerlendirme konusunda başarılı olamayacakları belirtilmektedir (Lewis, 1971: LII).

Yoksulluk kültürüne sahip toplumlara bakıldığında toplumsal kurumlarla ilişkilerinin sağlıklı olmadığı görülmektedir. Yoksullar arasında sendikalı olma, siyasi partilere üyelik söz konusu değildir. Bu grup içerisindeki insanların okuma yazma oranları ve eğitim talepleri düşüktür, yaşadıkları bölgeye bakıldığında imar ve konut koşullarının düzensiz ve yetersiz olduğu görülmektedir. Örneğin birçok evin tek yatak odası vardır. Bu aileler oldukça kalabalıktır ve ailede çocukluk dönemi yoktur, çocuklar evlilikle erken yaşta tanışır, nikahsız evliliklere sık rastlanır. Ve kocalar çocuklarını ve eşlerini çok sık terk ederler (Lewis, 1971: LIV, LVII). Yoksulluk kültürüne sahip toplumlarda yer alan insanların kişisel özellikleri; başarı standartlarına ve çalışma ahlakına düşük bağlılık, evliliğe ve aileye yüklenen düşük

değer, özel hayatın ortadan kalkması, kavgaya ve şiddete yatkınlık, alkol düşkünlüğü, içine kapalı ve kendine özgü davranış kalıpları geliştirme ve genel olarak orta sınıf değerlerinden farklılaşma ve kadercilik, çaresizlik, gelecek planlarının olmaması şeklinde belirtilebilir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü, 2008:13; Gül, 2002).

Yoksulluk kültürünü savunanlara göre yoksulluğun nedeni psikolojik kaynaklıdır. Yoksullara yapılan yardımlar, yoksulları bağımlı hale getirmekte ve onların tembelliklerini, işten kaçmalarını ve okula devamsızlıklarını pekiştirmektedir. Bu durumda yapılması gereken yoksulluk yardımlarının gönüllü olması, minimum düzeye indirilmesi ve gerekirse bütünüyle ortadan kaldırılmasıdır (Bauman, 1999: 59, 60).

Lewis, çalışmasında yoksulluk ile yoksulluk kültürü kavramının aynı olguyu ifade etmediğine de değinmiştir. Ona göre yoksul olan kişi yoksulluk kültürüne sahip olmayabilir.

Bu noktada Lewis'e göre ilkel okuma yazması olmayan toplumlar, Hindistan'daki aşağı kastlar ve klanlar, Doğu Avrupa Yahudileri ve Sosyalist toplumlar yoksul olmakla birlikte, yoksulluk kültürüne dahil edilemezler. İkel toplumların ava giderken örgütlenmeleri, Hindistan'daki aşağı kast ve klanlarda kendine ait tarihi bulunan bir topluluğa ait olma duygusu, Doğu Avrupa Yahudileri ise yoksul olmakla birlikte eğitime önem vermeleri ve Sosyalist toplumlarda aşağı tabakayı mutlu etme amacı bu kitlelerde yoksulluk kültürünün oluşmasını önlemektedir (Lewis, 1979: VII).

Türkiye'de yoksulluk kültürü alanında ilk çalışma 1973 yılında Orhan Türkdoğan tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkdoğan, Erzurum ilinin gecekondulu bölgesinde yaptığı çalışmada yoksulluk kültürünün modernleşme sürecinde sanayileşmesiz kentleşmenin sonucu olarak ortaya çıktığını ve gerek çağdaş toplumlarda gerekse geri kalmış toplumlarda görülen yoksulluk kültürü toplum düzeni veya hayat tarzında görülen sapmaların kaynağını oluşturduğunu vurgulamıştır. Türkdoğan, İstanbul ile Erzurum'daki gecekondularda yaşayanlar arasında yaptığı çalışma sonucunda gecekondularda yaşayan insanların ortak özelliklere sahip olduğu sonucuna varmıştır. Bu bölgelerde yaşayan insanların toplumdan kopuk olduğunu, yarına

ilişkin beklentilerinin olmadığını, işsizlik, aylaklık ve sık iş değiştirdiklerini, savurganlık, içki kumar düşkünlüğü vb. gibi sorunlarının olduğunu ifade etmiştir (Gül, 2002).

2.4. Yoksulluk- Eğitim İlişkisi

Tarihsel olarak bakıldığında, özellikle 2.dünya savaşından itibaren uygulanan ekonomi politikalarında eğitim ve yoksulluk olguları önem kazanmıştır. 2.dünya savaşından sonra pek çok ülkede devletin sağlık, sosyal güvenlik, eğitim vb. pek çok kamu hizmetinde daha etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Eğitim ile bireylerin üretim kapasiteleri artırılarak iktisadi kalkınmanın gerçekleşeceği inancı bu dönemde eğitim alanında önemli yatırımlar yapılmasına sebep olmuştur. Eğitimin bu denli önem kazanmasında şüphesiz uygulanan Keynesyen ekonomi politikası yatmaktadır. J.M.Keynes'e göre 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalımın nedeni kapitalizme özgü birikim yasasıdır ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden ekonomik ve toplumsal bunalımın nedeni talep yetersizliğidir. Bu durumda bunalımı aşmanın yolu devletin istihdam politikalarına müdahale etmesinden geçmektedir. Keynesyen politikalarından yola çıkılarak oluşturulan Refah devleti modeli başta Amerika, Batı Avrupa, Kanada, Avustralya olmak üzere birçok devlet tarafından uygulanmıştır (Özdemir, 2011).

Refah modeline bağlı olarak İngiltere'de, 1944 yılında çıkartılan Eğitim kanunu ile ilk ve orta eğitim bedava ve zorunlu hale getirilmiş, ABD'de ise 1962 ve 1964 yılların çıkarılan yasalarda mesleki eğitim programlarına odaklanılmış böylece yoksulların meslek edindirilerek çalışma hayatına girmeleri teşvik edilmiştir (Gümü, 2012). 1970'li yıllarda yaşanacak olan bunalım sürecine kadar uygulanan refah devleti modeli aracılığıyla işsizlik ve yoksulluk oranlarında azalış yaşanmış ve bu durum devletin sağlık, eğitim vb. sosyal harcamalara büyük bütçeler ayırmasına bağlanmıştır (Özdemir, 2011). 1970'lerden itibaren ise büyüme oranlarında yaşanan düşmeler ve ekonomide yaşanan daralma Refah devleti modelinin yerini yeniden liberal söyleme bırakmıştır. Yeni liberallere göre devlet her alanda müdahaleci olmak yerine, iç-dış güvenlik ve adalet gibi hizmet alanları ile sınırlandırılmalıdır. Bu görüşün -neoliberalizmin- yayılmasına bağlı olarak devletin, piyasanın ve toplumun eğitimdeki rolleri yeniden sorgulanmaya başlanmış; devletin

eğitim sistemindeki yükümlülükleri piyasa beklentilerine ve küresel aktörlere (NAFTA, GATS, DTÖ, DB, OECD vb.) bırakılmıştır (Şentürk, 2008). Eğitim alanında yaşanan bu radikal değişim (eğitimde devletin yerini piyasaların alması) bazı kesimler tarafından olumlu karşılanırken; bazı kesimler tarafından eleştirilmiştir.

Bazı yazarlara göre eğitimin "piyasalaşması", "eğitim vasıtası" yolu ile oluşan "avantajlı sınıf imtiyazı" oluşturduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Diğer deyişle bu yazarlara göre sosyo-ekonomik durumu yüksek aileler seçim yapabilecek durumda oldukları için imtiyazlı sınıf haline gelmektedir. Okullar fakir öğrenciler tarafından doldurulmakta, yüksek gelirli ailelerin okudukları okullar ise kendilerini pazar rekabetinden koruyabilmektedir. Bu durum ekonomik güçler yoluyla ayrıcalıklı konumda olan ailelerin çocuklarının okuduğu okulların statüsünü güçlendirmekte, geri kalanların ise eğitimlerin kalitesinin giderek düşmesine neden olmaktadır (Apple, 2001).

Neo-liberal düşüncelerin öncülerinden biri olan M.Friedman'a göre devletin eğitime müdahalesi, eğitimin etkinliğini azaltmaktadır ve bu müdahaleler, eğitim standartlarını düşürmekte, sınıfların atmosferinin öğrenmeyi motive etmemekte, gözlemlenebilir karlılığı olmadan maliyetleri artırmaktadır. Bu görüşü savunan yazarlara göre eğitim birey için daha sonra kazanılacak ek kazanç anlamına geliyorsa bu kazancın maliyetini bireylerin kendilerinin karşılaması gerekmektedir (Alpkaya ve diğerleri, 1999: 59, 61).

Türkiye ise söz konusu politikalara uyum amacıyla IMF ve Dünya Bankası ile "makro-ekonomik istikrar" ve "yapısal uyum" anlaşmaları imzalamıştır. Yapısal uyum anlaşması "özelleştirme, ticarileştirme, serbestleştirme ve yerelleşme" politikalarını içermektedir Bu politika değişiminin eğitim alanını da etkilediği, eğitimin devletin sorumluluk alanından çıkarak bireyin sorumluluk alanına geçtiği, eğitimin serbest piyasa koşullarına göre belirlenen parayla satın alınabilen bir "meta" haline dönüştüğü, özelleştirme politikalarının özellikle yoksul kesimi olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Yıldız, 2008). Eğitim alanında özel kuruluşlarının yanında sivil toplum örgütleri ve hayır kuruluşlarının teşvik edilmesi yoksullarının geleceğinin bu kuruluşların insafına bırakılmasına ve eğitimde fırsat eşitliği kavramının zedelenmesine neden olduğu gerekçesi ile eleştirilmektedir (Gümüş, 2012).

Neoliberal politikaların temel gerekçelerine göre kamu kaynakları eğitim harcamalarına yetmemektedir, bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde temel eğitimden sonra birçok öğrenci eğitim yaşamından dışlanmaktadır. Bu nedenle özel sektörün eğitim hizmetini sunması ile eğitim arzı artacaktır. Diğer gerekçeleri ise kaynakların büyük bir payı yüksek öğretime, küçük bir kısmı ise temel eğitime ayrılmaktadır. Bu durum devletin eğitime özellikle orta ve yüksek öğretime yaptığı harcamalardan daha çok toplumun üst gelir grubuna ait bireylerin yararlanmasına neden olmaktadır ve bu durum toplumda eşitsizliğe neden olmaktadır (Alpkaya ve diğerleri, 1999: 63,65).

Bir yandan uygulanan ekonomi politikalarının eğitim üzerindeki etkilerinin avantajlı ve dezavantajlı yönleri tartışılırken, günümüz bilgi toplumunda yaşamın tüm alanında eğitimin önemi arttığı ve gelirin en önemli kaynağının bilgi olduğu konusu tartışmasız kabul edilmektedir. Bilginin elde edilmesi ise eğitim süreciyle doğru orantılı bir durumdur. Türkiye de ise veriler ortalama eğitim düzeyinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Dünya geneline bakıldığında ortalama eğitim süresi 11-12 yıl veya daha fazla iken; Türkiye’de yetişkin nüfusun ortalama eğitim süresi 6-6,1 yıl civarındadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 12 Yıl zorunlu eğitim sorular-cevaplar). Bu durum işgücünün emek piyasasına hizmet sektöründen daha çok kol gücü olarak çıkmasına neden olmaktadır. Diğer yandan 21. yüzyılda hizmet sektörünün gelişimine bağlı olarak kol gücüne dayalı iş imkanları daralmakta ve bu tür işlerde ödenen ücretler düşüktür. Bu durum çok sayıda kişinin işsiz olmasına ortam hazırlamakla birlikte bu sektörde çalışanların da düşük ücret elde etmesine neden olmaktadır. Eğitim işsizliğe neden olurken işsizlikte yoksulluğun en belirleyici faktörü olmaktadır. Dolayısıyla yoksulluğun temelinde yetersiz eğitim yatmaktadır (Şahin, 2012).

Eğitim ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda teorik ifadeleri destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Latin Amerika ülkeleri üzerinde yapılan bir çalışmada ilkokul mezunlarının profesyonellik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları buna bağlı olarak düşük ücret alıp yoksulluk sınırında yaşadıkları tespit edilirken; lise ve üniversite eğitimi alan kişilerin profesyonel işlerde çalıştıkları ve görece daha yüksek ücret elde ettikleri tespit edilmiştir (Özdemir, 2011).

Eğitim-Yoksulluk ilişkisi bir kısır döngü olarak düşünölmelidir. Bireyin ailesinin gelirinin düşük, sosyal çevresinin dar olması bireyin daha düşük eğitim almasına ve sosyal çevrenin olanaksızlığına bağlı olarak düşük gelir elde etmesine neden olmaktadır. Düşük gelir ise sağlıklı beslenememe, sosyal yaşama katılımı kısıtlama vb. gibi sorunlara neden olarak yoksulluğu doğurmaktadır (Tezcan, 2012).

Yoksulluk nedeniyle bireylerin yetersiz eğitim alması bir yandan yoksulluğu devam ettirici bir etki yaratmakta; diğer yandan bu bireylerin topluma katkılarının da düşük düzeyde kalmasına neden olarak ölkenin kalkınmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksullukla mücadele hem sosyal politika alanında hem de ölkelerin ekonomilerinin gelişmesinde önemli unsur teşkil etmektedir. Bu noktada eğitim gerek iş verimliliğini artırarak, gerekse yüksek beceri gerektiren işlerde çalışmalarını sağlayarak bireylerin işsizlik ve yoksulluk riskini azaltmaktadır; bireylerin daha kaliteli işgücü olarak daha nitelikli işlerde istihdam edilebilmelerine olanak sağlamaktadır (Karadeniz, Durusoy ve Köse, 2007: 79).

OECD tarafından 2013 yılında yayımlanan “Bir Bakışta Eğitim” adlı raporda eğitimin istihdam edilebilirlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve kriz döneminde bu etkinin daha da arttığı ifade edilmektedir. Buna göre OECD ölkelerinde ortalama olarak 2011 yılında yüksek öğrenim diplomalı kişilerin %4.8'si işsizken, orta öğrenim sahibi olmayanların işsizlik oranı %12.6'dır. 2008- 2011 yılları arasında, eğitim seviyesi düşük olanlarla eğitim seviyesi yüksek olanlar arasında işsizlik oranları fark büyümüş; tüm yaş gruplarında eğitim seviyesi düşük olan kişiler arasındaki işsizlik oranı yüzde olarak yaklaşık 3.8 puan artarken, eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde işsizlik yüzde olarak yalnızca 1.5 puan artmıştır. Diğer yandan eğitim seviyesi istihdam edilebilirliği etkilemekle birlikte istihdamdan elde edilen gelir üzerinde de etkiye sahiptir.

Buna göre OECD ölkelerinde ortalama olarak eğitim seviyesi düşük kişiler ile eğitim seviyesi yüksek kişiler arasındaki fark 2008 yılında %75 iken, 2011 yılında %90'a çıkmıştır (OECD, Education at a Glance, 2013).

2.5. Türkiye'de Yoksul Gençlere Yönelik Yapılan Araştırmalar

Türkiye'de gençlere yönelik çalışmalar daha çok dezavantajlı gruplar ekseninde sosyo-kültürel, ekonomik düzey, eğitim düzeyi gibi değişkenlere bakılmaksızın yaş kriteri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durum gençlik sorunlarının detaya girmeksizin daha genel ve limitli analiz edilmesine neden olmakta; gençlerin farklı ihtiyaç, fırsat ve öncelik taleplerinin göz önünde bulundurmasını engellemektedir (Traenor, 2012).

Bu bölümde yoksul gençlere yönelik yapılan çalışmalara yer verilmekle birlikte yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olduğu için bu araştırmaların yanı sıra gençlik araştırmalarına da yer verilecektir.

Melike Aktaş Yamanoğlu tarafından yazılan “Kent Yoksulu Tüketim Toplumunda Yaşama Deneyimleri: Ankara Örneği” adlı çalışma 2007 yılında Ankara’nın Altındağ, Mamak ve Sincan ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma 15-29 yaş arasında değişen toplam 65 gençle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle derlenmiştir. Araştırmada yoksul olmanın, gençlik ve yoksulluk deneyimlerini nasıl biçimlendirdiği ve bunlara yönelik kavrayışları nasıl yeniden tanımladığı incelenmiştir. Kent yoksulu gençlerin tüketim baskılarıyla karşılaşma ve bunlarla baş etme biçimleri, tüketim toplumu göstergelerini yorumlama pratikleri, tüketim toplumuna dahil olabilmek için geliştirilen pratik stratejiler ve direniş stratejileri de çalışmada üzerinde durulan konular olmuştur (Yamanoğlu, 2010).

Diğer bir çalışma Pınar Enneli tarafından gerçekleştirilmiştir. Enneli, yaptığı çalışmada yoksul gençlere yönelik Türkiye’de yapılan çalışmalarla Batılı ülkelerde yapılan çalışmaları karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda gençlik konusunda batılı ülkelerin çok ileride olduğu ülkemizde ise yeni yeni yol alındığına dikkat çekilmiştir. Araştırmada önceki araştırmaların okul eksenli araştırmalarken, şimdiki çalışmaların gençliğin sorunlarını daha geniş bir platformda ele alarak gençlerin araştırmaya aktif katılımını sağlamaya çalıştığına ve gençlerin aktif katılımının yanında gençlerle ilgili resmi veya gayri resmi kuruluşların kendi aralarında ve de muhatap oldukları gençlerle işbirliğinin yollarını araştırdıkları ifade edilmiştir (Enneli, 2010).

Gençlik alanında yapılan bir diğer çalışma İbrahim Armağan tarafından gerçekleştirilmiştir. “Gençlik Gözüyle Gençlik 21.yy Eşiğinde Türkiye Gençliği” adlı çalışma da toplam 325 gençle anket çalışması yapılmış, bir kısmı ile görüşmeler yapılmıştır. Gençlerin içinde yaşadıkları toplum hakkındaki düşünceleri, gelecek beklentileri ve özel hayatlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Verilen cevaplar sonucu gençler, kaderci gençlik, isyankar gençlik, uysal gençlik, toplumcu gençlik, gözü dışarıda gençlik, kaybolmuş gençlik şeklinde kategorize edilmiştir (Armağan, 2004, 311, 315).

Gülten Kazgan tarafından 2004 yılında gerçekleştirilen “İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması” da bu alanda yapılan önemli bir çalışmadır. Çalışma İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde 18-25 yaş arasındaki 1000 gence uygulanmıştır. Veri toplama tekniği olarak anket yöntemi seçilmiştir. Çalışma sonucunda bireylerin bakış açılarını belirleyen en önemli kriterin eğitim olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin yaşam memnuniyetinin ve gelecekteki gelir beklentisine ilişkin iyimserliğin arttığı gözlemlenmiştir (Kazgan, 2010).

Bu araştırmanın devamı niteliğinde olan bir araştırma Boratav (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kuştepe’de 90 gençle odak grup çalışmaları şeklinde yapılan çalışmada gençlerin genç olmayı ve yaşadıkları bölgeyi nasıl algıladıkları yanında geleceğe dair umutları da tartışılmış, gençlerin daha çok erkekleri genç olarak gördüğünü, yaşadıkları sosyal hayattaki zorlukları çok iyi algıladıkları, el işi gibi kursların ve spor kulüplerinin gençlerin hayatında önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşmıştır.

Bir başka gençlik araştırması Şen (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırma yüz yüze görüşme yöntemiyle ülke çapında gerçekleştirilmiş, liselerde okuyan gençlerin belirli konularda, özellikle de Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri konusunda görüş ve düşüncelerini anlamak için yapılmıştır. Araştırma, daha çok farklı liselerden gelen gençlerin kültür ve kimlikle alakalı tutum ve fikirlerini ölçmeye yönelik yapılmıştır. Örneğin, imam hatip liseliler Müslüman Türk kimliğini benimserken, düz liseliler Türk kimliğini seçtiklerini belirtmiş, bu tutum ve davranışlar temelinde ne gibi politikalar geliştirilebileceği konusunu okuyucuya bırakmıştır (Enneli, 2010).

Bu alanda yapılan bir diğerk çalışma Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Mutlu tarafından derlenen “Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları” adlı kitaptır. Kitapta Türkiye İçin Gençlik Politikaları Önerileri, Gençlik çalışmaları (Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü, Avrupa’da Hareketlilik, Gençlik Çalışmaları Kapsamında Formel Olmayan Eğitim, Gençlik Çalışması Özne- Özel Sınıflandırma Modeli), Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlar başlıklı çalışmalar yer almaktadır (Yentürk, Kurtaran ve Mutlu, 2008: 5).

Türkiye gençliğine yönelik önemli veri sağlayan çalışmalardan biri UNDP’nin Ulusal ve Uluslararası İnsani Gelişme Raporu 2008’dir. 2 ilde gençlerin aktif katılımı ile gerçekleştirilen araştırmada rapor, eğitim, istihdam, sağlık ve gençlik politikaları üzerinde durulmuştur. Raporda gençlerin yetişkinliğe geçişte birçok sorunla karşılaşmaları ile birlikte bu sorunların başında işsizlik, eğitim sürecinin dışında kalma sorunlarının geldiği belirtilmiştir. Ayrıca 15-24 yaş arası 3 milyon genç kız ve erkeğın ne eğitimde ne de çalışma hayatında yer almayarak (NEET) görünmez olduğuna ve ülkenin acilen gençlik politikası oluşturması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

2.6. Türkiye'de Yoksulluk ve Eğitimin boyutları

2.6.1. Yoksulluk göstergeleri

Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları, Türkiye

Çizelge 2.4. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fertlerin yoksulluk oranları

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1\$'ın altı ²	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15\$'ın altı ²	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4,3\$'ın altı ²	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı göreceli Yoksulluk ³	14,75	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk İstatistikleri, (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr>, 17 Nisan 2013.

Çizelge 2.4'de 2002-2009 yılları arasında, farklı yoksulluk ölçüm yöntemlerine bağlı olarak hesaplanan yoksulluk verileri yer almaktadır. Buna göre gıda yoksulluğunun 2002'den itibaren düzenli olarak azaldığı görülmektedir. Günlük 1 doların altında gelire sahip olan fertlerin oranlarında ise 2002-2003 yılları arasında ciddi düşüş yaşanmıştır. 2002 yılında kişi başı günlük 1 doların altında yer alan fert yoksul oranı % 0,20 iken, 2003 yılında ise % 0,01'e düşmüştür.

2006 yılından itibaren ise günlük 1 doların altında yaşayan kişi kalmamıştır. Ancak gıda ve gıda dışı harcamaları esas alan yoksulluk sınırı yöntemine göre yapılan hesaplamalarda 2002-2009 arası azalma yaşanmasına rağmen oranların hala çok yüksek olduğu görülmektedir. 2002 yılında gıda ve gıda dışı harcamaları esas alan

¹ Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

² 1 \$'ın satın alma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL, 2003 yılı için 732 480 TL, 2004 yılı için 780 121 TL, 2005 yılı için 0,830400 YTL, 2006 yılı için 0,921 YTL, 2007 yılı için 0,926 YTL, 2008 yılı için 0,983 YTL ve 2009 yılı için 0,917 TL kullanılmıştır.

³ Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

yönteme göre belirlenen yoksul oranı % 26,96 iken; 2009 yılında bu oran %18,08 dir.

Diğer önemli nokta harcama esaslı görelî yoksulluk oranında görülmektedir. Yıllar itibari ile belirgin oranda bir düşüş yaşanmamakla birlikte 2008-2009 yıllarında bir artış gözlenmiştir. Bu artışın nedeni küresel ekonomik krize bağılı olarak ekonomide yaşanan daralma ve artan işsizliktir (Metin, Türkiye’de 2000 sonrası dönemde uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar temelinde yoksulluk sorunu” Ankara’da uygulamalı bir araştırma”, yayımlanmış doktora tezi, 2011: 99-100).

Gıda yoksulluğu ile karşı karşıya kalan kişi sayısı 2007 yılında 328 bin kişi iken, bu sayı 2008 yılında 46 bin kişi artarak 374 bin kişi olmuştur. 2009 yılında ise 339 bine düşmüştür. Gıda ve gıda dışı harcamaları esas alan yoksulluk hesaplamasında Türkiye’de 2009 yılında 12.751 bin kişi yoksuldur.

Harcama esaslı görelî yoksul sayılarına bakıldığında 2007-2009 arasında artış gözlenmiştir. Buna göre 2007 yılında 10.127 bin kişi, 2008 yılında 10.497 bin kişi, 2009 yılında ise 10.669 bin kişi yoksul olarak belirlenmiştir.

Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksul hanehalkı oranları

Çizelge 2.5. Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksul hanehalkı oranları, Türkiye

Hanehalkı Büüklüğü	Yoksul Hanehalkı Oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹	2008	2009
Türkiye	22,45	23,02	20,67	15,42	13,98	13,64	13,52	14,54
1-2	16,51	13,41	14,49	8,44	10,95	9,36	9,85	11,52
3-4	16,37	17,08	13,71	9,22	8,27	8,06	8,23	9,41
5-6	29,03	31,67	27,40	22,41	17,54	20,79	21,14	21,79
7+	45,95	48,41	51,06	44,08	41,83	39,79	37,66	38,50

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk İstatistikleri, (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr>, 17 Nisan 2013.

¹ Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Çizelge 2.5' de hane halkı büyüklüğüne göre yoksul hane halkı oranları verilmiştir. Çizelgeye göre Türkiye genelinde hane halkı yoksulluk oranının en düşük olduğu dönem 2008 iken; en yüksek olduğu dönem 2003 dür. 2003 yılında itibaren yoksul hane halkı oranları genel olarak düşmüş; 2008-2009 döneminde ise yoksulluk oranı yaklaşık olarak %1 artmıştır. Bu durum bu dönemde yaşanan ekonomik krizin etkisini göstermektedir.

Çizelge hane halkı büyüklüklerine göre incelendiğinde 7 ve üzeri hane halkı sayısında yoksulluk oranı en fazla olup; 2009 verilerine göre Türkiye ortalamasının yaklaşık 3 katıdır. En düşük yoksulluk oranı 1-2 ve 3-4 hane halkı büyüklüğünde görülmektedir. 1-2 kişiden oluşan hanelerde 2009 verilerine göre yoksulluk oranı %11,52; 3-4 hane halkı yoksulluk oranı %9,42dir. Bu hane halkı büyüklüklerinde görülen yoksulluk oranı 2002-2009 yılları arasında her dönem Türkiye ortalamasının altındadır. Hane halkı 5 ve üzeri olan yoksul hane halkı oranları ise söz konusu yıllar arasında her dönem Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Mevcut tablo hane halkı sayısı arttıkça yoksulluk oranının da arttığını göstermektedir. Özellikle 5 ve üzeri hanehalkı büyüklüğünde yoksulluk oranı ve riski artmaktadır.

Öğrenim durumuna göre yoksulluk sınırı altındaki genç nüfus

Çizelge 2.6. Öğrenim durumuna göre yoksulluk sınırı altındaki genç nüfus*, 2011-2012

	2011				2012			
	Toplam	Okur yazar değil	Lise altı eğitilmişler	Lise ve üstü	Toplam	Okur yazar değil	Lise altı eğitilmişler	Lise ve üstü
<i>Toplam birey sayısı (bin)</i>	11 667	373	7 607	3 686	11 563	382	7 439	3 743
Erkek	5 702	90	3 730	1 882	5 719	98	3 729	1 892
Kadın	5 965	284	3 878	1 804	5 845	284	3 710	1 851
<i>Toplam yoksul birey sayısı(bin)</i>	3 061	178	2 366	472	3 088	233	2 366	519
Erkek	1 451	-	1 119	289	1 462	47	1 141	274
Kadın	1 609	178	1 248	184	1 626	186	1 195	245
<i>Toplam yoksul oranı (%)</i>	26,2	47,7	31,1	12,8	26,7	61,1	31,4	13,9
Erkek	25,5	-	30,0	15,3	25,6	47,7	30,6	14,5
Kadın	27,0	62,8	32,2	10,2	27,8	65,6	32,2	13,3

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2013

* Yoksulluk, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60 kriterine göre hesaplanmıştır. Çizelge 15-24 yaş arası genç nüfusu kapsamaktadır.

- Örneklem büyüklüğü 50'nin altında olduğu için verilmemiştir.

- Örneklem büyüklüğü 50'nin altında olduğu için verilmemiştir.

Öğrenim durumuna göre yoksulluk oranlarının gösterildiği çizelge 2.6'ya göre eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranlarının azaldığı görülmektedir. 2011 yılında okur-yazar olmayan genç sayısı 373 dır ve bu sayının % 47,7'si yoksuldur. Lise altı eğitime sahip 7 607 bin gencin ise %31,1'i yoksuldur. Lise üstü ve üstü eğitilmiş 3 686 gencin ise %12,8'i yoksulluk dur. Bu durumda lise altı öğrenim görenlerde yoksulluk oranı, lise üstü öğrenim görenlere göre yaklaşık 3 kat fazladır. 2012 yılı için de benzer bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Söz konusu yılda okuryazar olmayan gençlerin %61,1'i yoksul iken, lise altı eğitime sahip olanların %31,4 'ü yoksuldur. En düşük yoksulluk oranı %13,9 ile lise ve üstü eğitilmişlerde görülmektedir. Çizelge cinsiyet açısından değerlendirildiğinde okur yazar olmayan ve lise altı öğrenim düzeyinde kadınlarda yoksulluk oranı erkeklere göre daha yüksek iken; lise ve üstü öğrenim düzeyinde erkeklerde yoksulluk oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsiyet ve yaş grubuna göre yoksul sayısı ve oranı

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2011 yılından itibaren gerçekleştirilen "İstatistiklerle Gençlik Araştırması" gerek gençlere yönelik yapılan ilk resmi istatistiki veri sunması gerekse gençlerin yoksulluk sorunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Çizelge 2.7. Cinsiyet ve yaş grubuna göre yoksul sayısı ve oranı, 2012

	Fert sayısı(Bin)	Yoksul fert sayısı (Bin)	Yoksulluk oranı (%)
<u>Toplam*</u>	54 727	10 539	19,3
Genç	11 574	3 090	26,7
Yetişkin	43 153	7 449	17,3
<u>Erkek</u>	26 953	5 024	18,6
Genç	5 729	1 464	25,6
Yetişkin	21 223	3 560	16,8
<u>Kadın</u>	27 774	5 515	19,9
Genç	5 845	1 626	27,8
Yetişkin	21 929	3 889	17,7

Kaynak: TÜİK, *İstatistiklerle Gençlik*, 2013

* 15 yaş ve üzeri nüfusun toplamını ifade eder. Yoksulluk eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60 kriterine göre hesaplanmıştır.

Cinsiyet ve yaş gruplarının gösterildiği çizelgeye göre 2012 yılında 11 574 gencin 3 090 'ı yoksuldur. Diğer ifade ile yaklaşık olarak 4 gençten 1'i yoksuldur. Gençler ile yetişkinler arasında karşılaştırma yapıldığında önemli oranda bir fark gözlenmektedir. Buna göre gençlerde yoksulluk oranı %26,7 iken; yetişkinlerde bu oran %17,3'tir. Çizelge cinsiyet açısından değerlendirildiğinde gerek yetişkin gerekse genç kadınlarda yoksulluk oranı, genç ve yetişkin erkeklere göre az bir oranda olsa daha yüksektir. Genç kadınlarda yoksulluk oranı %27,8 iken, genç erkeklerde bu oran %25,6'dır. Yetişkin kadınlarda yoksulluk oranı %17,7 iken, yetişkin erkeklerin %16,8'i yoksuldur. Mevcut veriler yoksulluğun cinsiyetten daha çok yaş grupları üzerinde etkili olduğunu ve genç yoksulluğunun önemli bir boyutta olduğunu göstermektedir.

2.6.2. Eğitim göstergeleri

Çizelge 2.8. Öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre okullaşma oranı

Öğretim Yılı	Okullaşma Oranı	İlköğretim ¹			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2005/06 ²	Brüt	95,59	98,83	92,24	85,18	95,07	74,88	34,46	38,78	29,94
	Net	89,77	92,29	87,16	56,63	61,13	51,95	18,85	20,22	17,41
2006/07	Brüt	96,34	99,21	93,37	86,64	96,24	76,66	36,59	41,07	31,89
	Net	90,13	92,25	87,93	56,51	60,71	52,16	20,14	21,56	18,66
2007/08 ³	Brüt	104,54	106,41	102,57	87,55	94,04	80,70	38,19	42,62	33,56
	Net	97,37	98,53	96,14	58,56	61,17	55,81	21,06	22,37	19,69
2008/09	Brüt	103,84	104,91	102,57	76,62	80,96	72,05	44,27	49,05	39,28
	Net	96,46	96,99	95,97	58,52	60,63	56,30	27,69	29,40	25,92
2009/10	Brüt	106,48	107,05	105,88	84,19	89,14	78,97	53,43	58,14	48,48
	Net	98,17	98,47	97,84	64,95	67,55	62,21	30,42	31,24	29,55
2010/11	Brüt	107,58	107,36	107,81	89,70	94,42	84,73	58,45	62,65	54,04
	Net	98,41	98,59	98,22	66,07	68,17	63,86	33,06	33,44	32,65
2011/12	Brüt	108,42	108,21	108,65	92,56	95,68	89,26	66,23	70,58	61,68
	Net	98,67	98,77	98,56	67,37	68,53	66,14	35,51	35,59	35,42
2012/13	Brüt	107,5	107,2	107,8	96,8	99,6	-	-	-	-
	Net	98,9	98,8	98,9	70,1	70,8	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK, *İstatistiklerle Gençlik*, 2012.

Tablo yıllar itibariyle genel olarak değerlendirildiğinde eğitim kademelerinde artış olduğu görülmektedir. Özellikle yükseköğretim her yıl artış gözlenmiştir. İlköğretim

¹ 1997/1998 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz, 2012/2013 öğretim yılından itibaren 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir.

² 1997 ve sonraki yılların okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan en son nüfus projeksiyonuna göre hesaplanmıştır.

³ 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları Adres Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

ve ortaöğretim kademelerinde ise okullaşma oranında zorunu eğitime geçişle birlikte çoğunlukla artış yaşanmıştır.

Çizelge 2.9. Okul türü ve öğretim yılına göre okul/birim, öğretmen, öğrenci ve mezun olan öğrenci sayısı

Okul Türü	Öğretim Yılı	Okul /Birim ⁽⁴⁾	Öğretmen ⁽⁵⁾	Öğrenci ⁽²⁾⁽³⁾	Mezun
İlköğretim ⁽¹⁾	2004/'05	35 611	410 288	10 565 389	11 125 012
	2005/'06	34 990	389 859	10 673 935	1 108 986
	2006/'07	34 656	402 829	10 846 930	1 130 599
	2007/'08	34 093	445 452	10 870 570	1 193 761
	2008/'09	33 769	453 318	10 709 920	10 180 162
	2009/'10	33 310	485 677	10 916 643	1 185 938
	2010/'11	32 797	503 328	10 981 100	1 226 473
	2011/'12	32 108	515 852	10 979 301	-
Genel ortaöğretim	2004/'05	2 939	93 209	1 937 055	379 511
	2005/'06	3 406	102 581	2 075 617	410 109
	2006/'07	3 690	103 389	2 142 218	465 809
	2007/'08	3 830	106 270	1 980 452	213 506
	2008/'09	4 053	107 789	2 271 900	366 444
	2009/'10	4 067	11 896	2 420 691	399 478
	2010/'11	4 102	118 378	2 676 123	392 064
	2011/'12	4 171	122 716	2 666 066	-
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	2004/'05	3 877	74 405	1 102 394	211 323
	2005/'06	4 029	82 736	1 182 637	235 219
	2006/'07	4 244	84 276	1 244 499	263 726
	2007/'08	4 450	84 771	1 264 870	108 235
	2008/'09	4 622	88 924	1 565 264	182 450
	2009/'10	4 846	94 966	1 819 448	263 416
	2010/'11	5 179	104 327	2 072 487	314 448
	2011/'12	5 501	113 098	2 090 220	-
Fakülte ve Yüksekokul	2004/'05	1 283	82 096	1 969 086	316 128
	2005/'06	1 306	84 785	2 181 217	340 599
	2006/'07	1 339	89 329	2 291 762	378 818
	2007/'08	1 387	98 766	2 372 136	409 0 23
	2008/'09	1 495	100 504	2 757 828	447 132
	2009/'10	1 617	105 427	3 322 559	520 614
	2010/'11	1 756	111 495	3 626 642	-

Kaynak: M.E.B. Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2011-2012, 40-41.

(1) 18.08.1997 tarih 4306 sayılı yasa ile 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmiştir.

(2) Açık ilköğretim ve açık lise öğrencilerini de kapsar.

(3) Önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayılarını kapsar.

(4) Faal olan okullar kapsamıştır.

(5) Toplam öğretmen, kadrolu öğretmenleri kapsar.

Eğitim durumu ve yıllara göre istihdam durumu

Çizelge 2.10. Eğitim durumu ve yıllara göre istihdam durumu (%), (15-24 yaş grubu)

Yıl	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekokul veya fakülte	İlköğretim
2000	30,0	21,9	46,1	80,1	24,6	44,1	52,5	29,6
2001	25,4	23,9	43,1	63,7	25,5	45,2	52,1	30,1
2002	21,7	16,7	39,5	63,2	23,9	43,8	48,6	27,8
2003	22,1	11,9	38,8	56,3	25,0	42,9	50,8	24,6
2004	21,2	22,8	39,3	56,5	24,5	46,1	53,4	24,8
2005	19,3	23,5	39,3	54,8	23,9	45,2	54,6	22,7
2006	16,1	24,7	38,7	49,2	23,3	44,1	54,9	19,4
2007	14,6	24,5	39,7	47,4	22,6	42,8	51,5	17,4
2008	15,9	26,1	41,6	39,3	23,3	41,4	47,6	12,7
2009	16,0	26,5	41,4	30,5	21,5	41,4	44,4	12,1
2010	17,7	29,4	45,2	27,2	24,7	40,7	44,2	11,1
2011	19,2	31,0	46,5	25,4	28,3	43,8	49,8	9,6
2012	16,1	29,7	47,4	24,9	28,6	47,6	50,0	10,5

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr> , 17 Nisan 2013

Çizelge 2.10' da 2000-2012 yılları arasında eğitim durumuna göre istihdam durumu gösterilmiştir. Genel olarak eğitim düzeyi düşük bireylerde istihdam oranlarının da düşük olduğu söylenebilir. En yüksek istihdam oranı 2008 yılına kadar ortaokul veya dengi meslek okulu düzeyinde eğitime sahip olanlar arasında görülürken; 2008 yılından itibaren ise en yüksek istihdam oranının yüksekokul veya fakülte düzeyinde eğitime sahip olanlar arasında gerçekleştiği görülmektedir. Genel liseler ile lise dengi meslek okulları karşılaştırıldığında söz konusu yıllar arasında her zaman genel lise mezunlarında meslek lisesi mezunlarına göre istihdam oranlarının düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni genel lise mezunlarının yönelik eğitim görmemeleri, iş gücü piyasasında beklenen nitelikleri karşılayamamaları ve buna bağlı olarak meslek lisesi mezunlarına göre iş yaşamında daha kısıtlı bir alana sahip olmalarından kaynaklanabilir.

Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları

Çizelge 2.11. Hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları, Türkiye

Eğitim durumu	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ¹	2008	2009
Türkiye	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	36,99	38,01	37,52	31,53	28,10	28,98	30,50	29,84
İlkokul	26,13	27,55	24,36	17,13	14,19	14,24	13,44	15,34
İlköğretim	26,37	29,56	25,49	22,42	18,06	19,19	17,20	17,77
Ortaokul ve orta dengi meslek	18,77	18,31	13,00	8,37	8,07	9,16	8,34	9,76
Lise ve lise dengi meslek	9,82	11,19	8,28	6,79	5,20	5,88	5,64	5,34
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1,57	2,66	1,33	0,79	1,01	0,81	0,71	0,71

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk İstatistikleri, (Erişim) <http://www.tuik.gov.tr>, 20 Nisan 2013.

Çizelge 2.11'de 2002-2009 yılları arasında hanehalkı fertlerinin eğitim durumuna göre yoksulluk oranları gösterilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi 2009 yılında Türkiye'de yoksulluk oranı %18,08'dir. En yüksek yoksulluk oranına sahip olanlar okur-yazar olmayanlar yada bir okulu bitiremeyenlerdir. Bu grupta yer alanlarda yoksulluk oranı %29,84 olup Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Ortaokul ve orta dengi meslek ve üzeri eğitim düzeyine sahip bireylerde yoksulluk oranı 2002-2009 yılları arasında her dönem Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir. En düşük yoksulluk oranı yüksekokul, fakülte ve mezunlarında gerçekleşmiş olup, 2009 yılında söz konusu eğitim düzeyinde yoksulluk oranı %0,71 oranında görülmüştür. Mevcut tablo eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının azaldığını göstermektedir.

¹ Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN GENEL SONUÇLARI

3.1. Araştırmaya İlişkin Genel Bilgiler

3.1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmadaki temel amaç Ankara'nın Mamak ilçesinde yaşayan ve eğitim gören gençlerin eğitim algılarını tespit etmek; diğer deyişle eğitimin iş bulmada, toplumsal sorunların çözümünde, demokratik toplum oluşturmada, ve özellikle yoksullukla mücadelede eğitimin işlevliği konusundaki düşüncelerini öğrenmektir. Bu noktadan hareketle çalışmanın problemi "Genel liselerde ve meslek liselerinde eğitim gören 12. sınıf öğrenciler için eğitim ekonomik ve sosyal alanda etkin bir işleve sahip midir?" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın problemi aşağıdaki sorular aracılığıyla ölçülmeye çalışılmıştır:

-Genel Lise ve Meslek Lisesi 12.sınıf öğrencileri eğitilmiş bireylerin gelir düzeyinin yüksek buna bağlı olarak yoksulluk riskinin düşük olacağını, toplumsal sorunların çözümünde etkin rol alacaklarını düşünüyorlar mı?

-Genel Lise ve Meslek Lisesi 12.sınıf öğrencileri eğitimin çağrı koşullarına ayak uydurmayı sağlamada, kişiliğin gelişiminde, sağlıklı nesiller yetiştirmede, toplumsal saygınlık ve statüyü belirlemede önemli bir faktör olarak görüyorlar mı?

-Genel Lise ve Meslek Lisesi 12.sınıf öğrencilerin lisede aldıkları eğitimin üniversitede istedikleri bölümü kazandıracak kalitede olduğunu düşünüyorlar mı?

-Genel Lise ile Meslek Lisesi 12.sınıf öğrencilerine göre yoksulluğu ortaya çıkaran sebepler nelerdir? Yoksulluğun ortaya çıkmasında eğitimsizlik öğrencilere göre kaçınıcı öncelik sırasındadır?

-Genel Lise ile Meslek Lisesi 12.sınıf öğrencilerine göre yoksulluk sorunu nasıl çözülür? Yoksulluğun çözümlenmesinde eğitimsizlik öğrencilere göre kaçınıcı öncelik sırasındadır?

-Genel Lise ile Meslek lisesi 12.sınıf öğrencileri için üniversite eğitimi ne ifade etmektedir?

3.1.2. Araştırmanın hazırlık süreci

Çalışmada yoksulluk, gençlik ve eğitim konularına ilişkin literatür taraması yapıldıktan sonra kitap, makale, ulusal ve uluslararası düzeyde oluşturulan raporlardan, TÜİK, MEB, OECD, DB, Eurostat vb. sitelerden yararlanılarak kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu aşamada dikkati çeken husus Türkiye’de gelir seviyesi düşük ailelerde yaşayan gençleri içeren çalışmaların sınırlı olmasıdır. Yoksulluğa ilişkin yapılan çalışmalar genellikle yoksulluğun sosyal-ekonomik ve kültürel ve dışlanma boyutunu ele alarak bu konuda genel bir değerlendirme fırsatı vermektedir. Bu nedenle gençlik bölümü oluşturulurken uluslararası raporlarda yer alan karşılaştırmalı veriler ışığında durum analizi yapılmaya çalışılmıştır. Kuramsal çerçeve oluşturulduktan sonra bu alanda gerçekleştirilen akademik çalışmalardan ve akademisyenlerin fikirlerinden yararlanılarak yeni bir anket formu hazırlanmıştır. Daha sonra Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile görüşülerek Mamak da bulunan Genel Lise ve meslek Liseleri adları ile 12.sınıfta eğitim gören öğrenci sayılarına ilişkin bilgi alınmıştır. Ayrıca bu süreçte çalışmanın gerçekleşmesi için gerekli olan resmi izin işlemleri başlatılmıştır.

Hazırlanan anket formunun pilot uygulaması 2013 yılında, Ekim ayının 3.haftasında Suzan Mehmet Gönenç Lisesi’nde gerçekleştirilmiştir. 37 Lise son sınıf öğrencisi üzerinde uygulanan anketin 5’i eksik doldurulduğu için çıkartılmış, 32’i anket üzerinden analiz yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda anket sorularının %63 güvenilirlik düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerden alınan geribildirim aracılığıyla bazı sorular daha açık ve net ifade edilecek bir şekilde düzenlenmiştir.

Gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından araştırma, 28 Kasım 2013-13 Aralık 2013 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Anketler doğrudan araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Böylece alana dair gözlem fırsatı elde edilmiştir.

3.1.3. Araştırmanın modeli

Araştırmada ilk olarak çalışmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla gençlik-yoksulluk- eğitim konuları ile ilgili literatür taraması yapılarak çalışmanın kuramsal çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Oluşturulan kuramsal çerçeveye bağlı olarak 3.bölümde bir alan çalışması yapılması planlanmıştır. Alan çalışması yapılmasına karar verilmesinin nedeni bireylerin algılarına, düşüncelerine, tercihlerine ilişkin araştırma yapmaktır.

Ankara'nın Mamak ilçesinde yaşayan ve o bölgedeki genel ve meslek liselerinde eğitim gören 12.sınıf öğrencilerinin genel olarak eğitim kavramına yükledikleri anlamı, özel olarak yoksulluk sorunun çözümünde eğitimi etkin bir araç olarak algılayıp algılamadıklarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel veri toplama tekniklerinden biri olan tarama araştırması (survey) yöntemi kullanılmıştır. Tarama araştırması sosyal bilimlerde pozitivist yaklaşım içerisinde gelişen insana inançlarını, görüşlerini, geçmişteki yada şimdiki davranışlarını soran yöntemdir. Bu yöntemle bir taramada pek çok değişken ölçülebilir ve bir çok hipotez test edilebilir (Neuman, 2012: 395).

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiki analizi için 21.0 (Statistical Packages for Social Sciencies) paket programı kullanılmıştır.

3.1.4. Araştırma evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini Ankara'nın Mamak ilçesinde bulunan 13 Genel Lise (1795 öğrenci) ve 11 Meslek Lisesinde (1871 öğrenci) 12.sınıfta eğitim gören toplam 3666 kişi oluşturmaktadır. Örnekleme ise bu evren içinde rassal olarak belirlenen 419 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem sayısı, aşağıdaki formülle belirlenmiştir;

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2(N-1) + t^2 pq}$$

N: Hedef kitledeki birey sayısını,

n: Örnekleme alınacak birey sayısını,

p: İncelenen olayın görüş sıklığı yani gerçekleşme olasılığını,

q: incelenen olayın görülmeyiş sıklığını yani gerçekleşmeme olasılığını,
 t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değeri,
 d: olayın görüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasını ifade etmektedir.

Örnekleme hatası 0.05 olarak alınmıştır.

Çizelge 3. 1. Araştırmanın gerçekleştirildiği genel lise ve meslek lisesinde eğitim gören 12.sınıf öğrencilerinin toplam ve örneklem sayısı

Okul Adı	Toplam	Örneklem Sayısı
Yunus Emre Ticaret Meslek Lisesi	218	72
Abidinpaşa Anadolu Teknik ve Meslek Lisesi	132	54
Battalgazi Anadolu Teknik ve Meslek Lisesi	329	70
Meslek Liseleri	679	196
Gülveren Anadolu Lisesi	192	74
Suzan Mehmet Gönç Ticaret Meslek Lisesi	261	67
Ege Anadolu Lisesi	314	82
Genel Liseler	767	223

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2010/30 numaralı genelgeye göre 2013-2014 döneminde tamamlanmak üzere genel liselerin Anadolu liselerine veya Mesleki ve Teknik ortaöğretime devredilmesi planlanmıştır. Bu nedenle araştırmanın yapıldığı bazı okullarda dönüştürülme gerçekleşmiş olup çizelge 3.1.'de okulların dönüşümden sonraki güncel adları yer almaktadır.

SPSS girişleri sırasında 63 anket eksik doldurulması nedeniyle çıkartılmış; analiz 356 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.1.5. Verilerin toplanması ve çözümlenmesi

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu toplamda 25 soru içermektedir. 1.sorudan 6. soruya kadar demografik sorular; 6. sorudan 14.soruya kadar öğrencinin ailesinin özelliklerine ilişkin (eğitim durumu, çalıştıkları iş, toplam aylık gelir vb.) sorular yer almaktadır. 15-21. soruları arası öğrencinin bir işte çalışma durumu ve üniversite dönemine hazırlanma durumunu içeren sorular bulunmaktadır. 22-24. sorular gençlerin yoksulluğun nedenleri ve çözümleri konusundaki düşüncelerini öğrenmeye yönelik sorular içerirken; 25. soruda ise 5'li

Likert ölçeğine göre hazırlanmış, öğrencilerin eğitimin işlevleri hakkındaki düşüncelerini ölçmeye yönelik 17 önerme bulunmaktadır. Önermelere verilecek cevaplar için kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini oluşturulmuştur (Karagöz, 2004).

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiki analizi için 21.0 (Statistical Packages for Social Sciencies) paket programı kullanılmıştır. Anketin son bölümünde yer alan 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmış eğitim algılarını ölçmeye yönelik oluşturulan 17 önerme puanlanmış, öğrenciler aldıkları toplam puana göre kategorilere ayrılmıştır. Önermeler aşağıdaki şekilde puanlanmıştır:

Kesinlikle katılmıyorum (1)

Katılmıyorum (2)

Kararsızım (3)

Katılmıyorum (4)

Kesinlikle katılmıyorum (5)

Olumsuz önermelerde ise puanlanma ters çevrilerek uygulanmıştır. Bu durumda puanla şu şekilde olmuştur:

Kesinlikle katılıyorum (1)

Katılıyorum (2)

Kararsızım (3)

Katılmıyorum (4) ve Kesinlikle katılmıyorum (5)

17-31 arası puan alanlar çok düşük, 32-44 puan arası alanlar düşük, 45-58 puan arası alanlar orta, 59-71 puan arası alanlar yüksek 72-85 puan arası alanlar çok yüksek grubuna yerleştirilmişlerdir.

Daha sonra eğitim algısı kategorisi ile demografik, eğitim ve yoksulluk sorularına ilişkin çapraz tablolar oluşturulmuştur. Aralarında istatistiksel olarak bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için Ki-kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Ki-kare bağımsızlık testi iki değişken arasında bağımsızlığın olup olmadığını test etmektedir. İki değişken arasında ilişki olması durumu, bir değişken grubu cevaplarının diğer değişken gruplarında farklılaştığını ifade etmektedir. Ki- kare bağımsızlık testi için

hipotezler şu şekilde belirtilmektedir (Güriş ve Astar, 2014: 228). Araştırmada hipotezler şu şekilde kurulmuştur:

H_0 : X değişken grubu y değişkeninin gruplarına göre farklılık göstermez.

H_1 : X değişken grubu y değişkeninin gruplarına göre farklılık gösterir.

Çalışmada öngörülen istatistiksel hata payı (α) %5 olarak alınmıştır. Ki-kare bağımsızlık testi sonucunda hesaplanan olasılık değerleri (p-değeri) ile H_0 hipotezi test edilmiştir. Hesaplanan p-değeri, hata payı (α)=0.05'den küçük ise H_0 hipotezi red edilerek değişkenler arasında istatistiksel anlamlı bir ilişkinin olduğu kabul edilmiştir. Bu durumda H_1 hipotezi geçerli olmuştur. Hesaplanan p-değeri, (α)=0.05'den büyük olduğunda ise değişkenler arasında istatistiksel ilişkinin olmadığı kabul edilerek H_0 hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada gerekli görülen bazı tablolarda daha doğru sonuçlar elde etmek amacıyla satır ve sütunlar birleştirilmiştir.

Çalışmanın istatistiki analiz kısmında araştırmanın verilerine uygunluk gösteren non-parametrik testler kullanılmıştır. Non-parametrik yöntem ise parametreye, belirli bir dağılıma ve varyans kavramına dayanmadan işlemler yapan, genellikle veriler yerine onların sıralama puanlarını kullanarak işlem yapan esnek istatistiksel yöntemlerdir (Karagöz, 2004).

3.1.6. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmanın evreni, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Ankara'nın Mamak ilçesinde bulunan Genel Liseler ve Meslek Liselerinin (Endüstri ve Teknik Liseler) 12. sınıflarına devam etmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.

Evren olarak sadece 12.sınıf öğrencilerinin seçilmesinin nedeni; 2010 yılında kademeli olarak başlatılan genel liselerin Anadolu ve Fen liselerine dönüştürülmeleri gereği bu tarihten itibaren sınavla öğrenci alımına başlanmasıdır. Bu nedenle Mamak ilçesinde ikamet sadece 12.sınıf öğrencileri araştırmaya alınmıştır. Anadolu liselerinin çalışma dışında tutulmasının nedeni de aynı gerekçe oluşturmaktadır.

Evren olarak 12.sınıfın belirlenmesinin diğerk bir nedeni ise üniversite eğitimi ve eğitim konusunda daha olgunlaşmış fikirlere sahip olabileceklerinin düşünülmesidir.

Örneklem 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Ankara'nın Mamak ilçesinde bulunan Genel Lise ve Meslek Liselerinin(Ticaret ve Endüstri) 12. sınıflarına devam etmekte olan öğrencilerden seçilen 356 öğrenci ile sınırlıdır.

Araştırmanın konusu Mamak ilçesinde yaşayan ve 12.sınıfta eğitim gören gençlerin genel olarak eğitime yükledikleri anlamı; özel olarak da yoksulluk sorunun çözümünde eğitimi etkin bir araç olarak algılayıp algılamadıklarını tespit etmekle sınırlıdır.

Araştırmada veri toplama tekniğı anket ile sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni hem zaman ve maliyet tasarrufu sağlamak hem de araştırmanın yürütülmesinin ve istatistiksel analizin daha kolay gerçekleşeceğinin düşünülmesidir.

Türkiye’de gençlerin yoksulluğunu ölçen herhangi bir teknik kullanılmadığı için literatürde belirtildiğı üzere ailesi yoksul olan gençler de yoksul sayılmıştır.

3.1.7 Kavramsal çerçeve

Genç: 15–24 yaş aralığındaki kişileri kapsamaktadır.

Eğitim algısı: Eğitimin (üniversite ve üzeri eğitim,kurslar,dil eğitimleri vb) eğitim süreçlerinin iş bulmada, toplumsal sorunların çözümünde, demokratik toplum oluşturmada, yoksullukla mücadelede vb. sosyal ve ekonomik açıdan etkin bir işleve sahip olup olmadığını tespit etmektir.

"Eğitim algısı çok düşük" kategorisinde yer alanlar: Eğitimin toplumsal ve ekonomik hiçbir işlevinin ve etkisinin olmadığını düşünen grubu temsil eder. Bu gruptaki öğrenciler için sosyalleşmede,iş bulmada, toplumsal statü elde etmede eğitimin hiçbir rolü veya etkisi yoktur.

"Eğitim algısı düşük" kategorisinde yer alanlar: Bu kategori eğitimin toplumsal ve ekonomik yaşamda bir işlevinin olduğunu ancak bu işlevin sınırlı yada düşük

düzeyde etkiye sahip olduğunu düşünen gençleri temsil eder. Bu gruptaki öğrencilere göre demokratik bir toplum yaratmada eğitilmiş bireylerin çok sayıda olması sınırlı düzeyde etkiye sahiptir.

"Eğitim algısı orta" kategorisinde yer alanlar: Eğitimin toplumsal ve ekonomik işlevinin farkında olmakla birlikte kesin kanaati oluşmamış grubu temsil eder. Bu gruptakiler için eğitim gelir düzeyi yüksek bir iş bulmada yardımcı bir faktör olabilir ancak eğitim yerine tecrübe kazanılarak da iş bulunabilir.

"Eğitim algısı yüksek" kategorisinde yer alanlar: Eğitimin gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan önemli işleve sahip olduğunu ve bireyin sosyal ve ekonomik yaşamında başarılı olmasında önemli bir etken olduğunu düşünen gençleri kapsar. Bu gruptaki gençlere göre yoksulluk riskini azaltmak, sağlıklı ve eğitilmiş bireyler yetiştirmek için eğitim şarttır.

"Eğitim algısı çok yüksek" kategorisinde yer alanlar: Bu grupta yer alanlar için eğitim birey ve toplum hayatında vazgeçilmez şiddette öneme sahiptir. Bu gruptakilere göre toplumda birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesinde, bireyin kişiliğinin gelişiminde, toplumsal statü ve saygınlık elde etmede eğitim olmazsa olmaz bir öneme sahiptir.

Gelire göre göreceli yoksulluk: Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan birey veya hanehalkı göreceli anlamda yoksul olarak tanımlanır (TÜİK, 2008).

İşlevselci teori: Kişinin konumu ailenin yapısına yada gelir durumuna değil, bireyin çaba ve yeteneğine bağlı olarak gelişir. Buna göre okullar, dolayısıyla " eğitim" toplumda fırsat eşitliği sağlar.

Beşeri sermaye: Yüksek eğitilmiş işçilerin marjinal ürün değerleri daha yüksek olacağı için daha yüksek kazanç elde etmektedirler. Buna bağlı olarak eğitim seviyesi yükseldikçe bireyin işgücüne katılım oranı yükselmekte, bireyin işsiz kalma riski azalmakta dolayısıyla yoksulluk riski azalmaktadır.

Sosyal sermaye: Toplumu oluşturan bireyler arasında oluşturulan iletişim ağıdır. Sosyal sermayesi yüksek insanların iletişim becerilerinde başarılıdır. Toplumla sağlıklı ilişki kurarlar ve karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma kabiliyetleri daha yüksektir.

Ortaöğretim: Genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretim yaş grubu 14-17'dir ve ilköğretim üzerine en az dört yıl öğrenim verilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010-2014 stratejik plan).

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim: İlköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda hem yükseköğretime hem mesleğe veya geleceğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim öğretim sürecidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Eğitim istatistikleri, 2013).

Düşük gelir seviyesi: Ailenin aylık toplam geliri "800 TL ve altında" ise aile düşük gelir seviyesinde yer almaktadır.

Orta gelir seviyesi: Ailesinin aylık toplam geliri "801 TL ve 1600TL arasında" ise aile orta gelir seviyesinde yer almaktadır.

Yüksek gelir seviyesi: Ailesinin aylık toplam geliri "1601 TL ve üzerinde olanlar" ise yüksek gelir seviyesinde yer almaktadır.

Yoksulluk-Eğitim ilişkisi: Eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk oranları azalmaktadır. Çalışmada lise 12.sınıf öğrencilerinin yoksulluk sorununu ortadan kaldırma konusunda eğitime bakış açıları tespit edilmek istenmiştir.

Hipotezler

H₀: Eğitim algı kategorileri ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermez.

H₁: Eğitim algı kategorileri ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterir.

H₀: Eğitim algı kategorileri kardeş sayısına göre farklılık göstermez.

H₁:Eğitim algı kategorileri kardeş sayısına göre farklılık gösterir.

H₀: Eğitim algı kategorileri üniversite sınavına hazırlanma durumuna göre farklılık göstermez.

H₁: Eğitim algı kategorileri üniversite sınavına hazırlanma durumuna göre farklılık gösterir.

H₀: Eğitim algı kategorileri cinsiyete göre farklılık göstermez.

H₁: Eğitim algı kategorileri cinsiyete göre farklılık gösterir.

H₀: Eğitim algı kategorileri lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁: Eğitim algı kategorileri lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Yoksulluğun nedeni lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁:Yoksulluğun nedeni lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Yoksulluğun çözümü lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁: Yoksulluğun çözümü lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Ailenin toplam geliri lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁: Ailenin toplam geliri lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Ülkenin en önemli sorunu lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁: Ülkenin en önemli sorunu lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Anne eğitim düzeyi lise türüne göre farklılık göstermez.

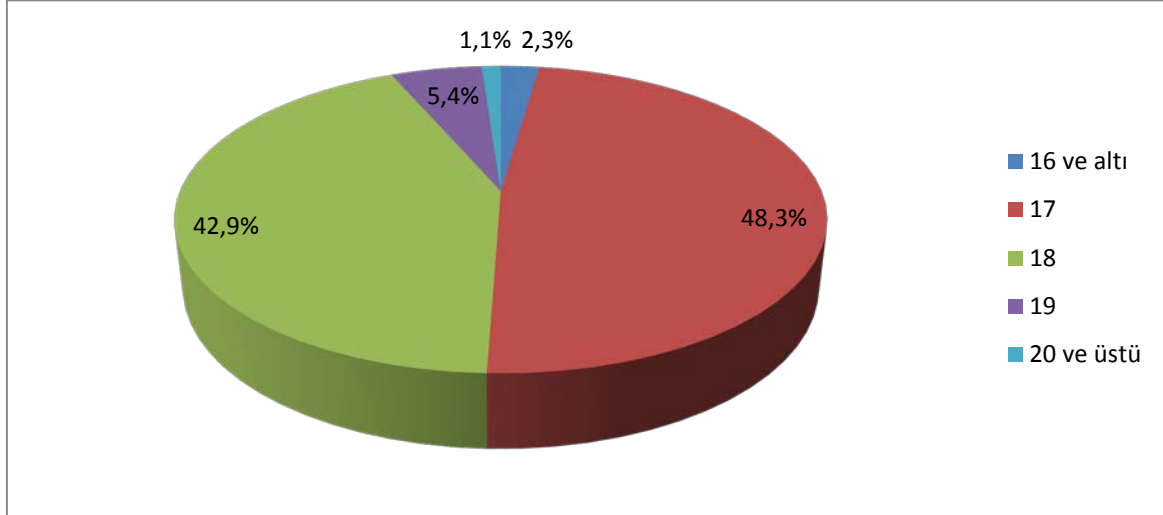
H₁: Anne eğitim düzeyi lise türüne göre farklılık gösterir.

H₀: Baba eğitim düzeyi lise türüne göre farklılık göstermez.

H₁: Baba eğitim düzeyi lise türüne göre farklılık gösterir.

3.2. Araştırma Bulguları

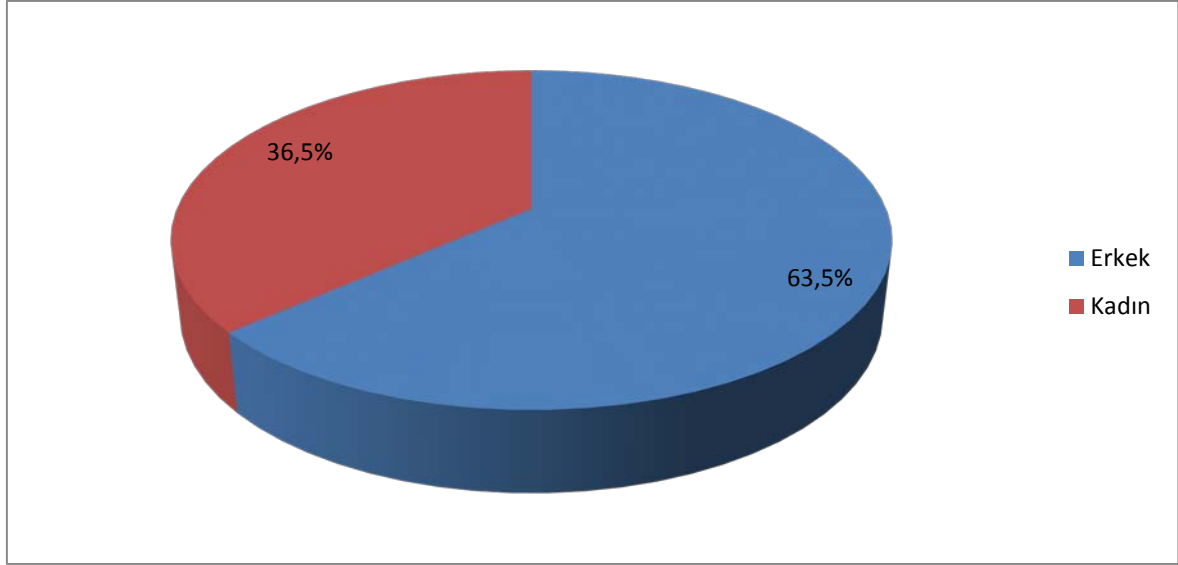
3.2.1. Demografik bilgiler

Şekil 3.1. Öğrencilerin yaş dağılımı

Ortaöğretim, 14-17 yaş grubunu kapsamaktadır. 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre bu yaş grubu toplam nüfusun %6,8' ini oluşturmaktadır. Söz konusu yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki oranının yüksek olması Türkiye' nin genç bir nüfus yapılanmasına sahip olduğunu göstermektedir. 2000 yılında başlayan ve 2025 yılına kadar devam edeceği tahmin edilen dönem (Demografik fırsat penceresi) toplam nüfus içerisinde çalışabilir nüfusun en yüksek oranda olduğu dönemdir. Bu dönemde eğitim gerçekleştirilen düzenlemeler aracılığıyla nitelikli işgücü yetiştirmesi halinde ekonomide önemli oranda büyüme gerçekleştirilerek nüfus yapısı fırsata dönüştürebilecektir.

Alan araştırmasının gerçekleştirildiği liselerde örnekleme giren öğrencilerin %48,3'ü 17 yaşında, %42,9' u ise 18 yaşındadır. 19 yaşında olanların oranı %5,4; 16 ve altı yaş grubunda yer alanlar % 2,3; 20 ve üstü yaş grubunda olanlar ise % 1,1 oranındadır. 18 yaşında yer alanların da çoğunlukta olmasının sebebi sınıf tekrarından kaynaklanabileceği gibi okula geç kayıt olmalarından kaynaklanabilir.

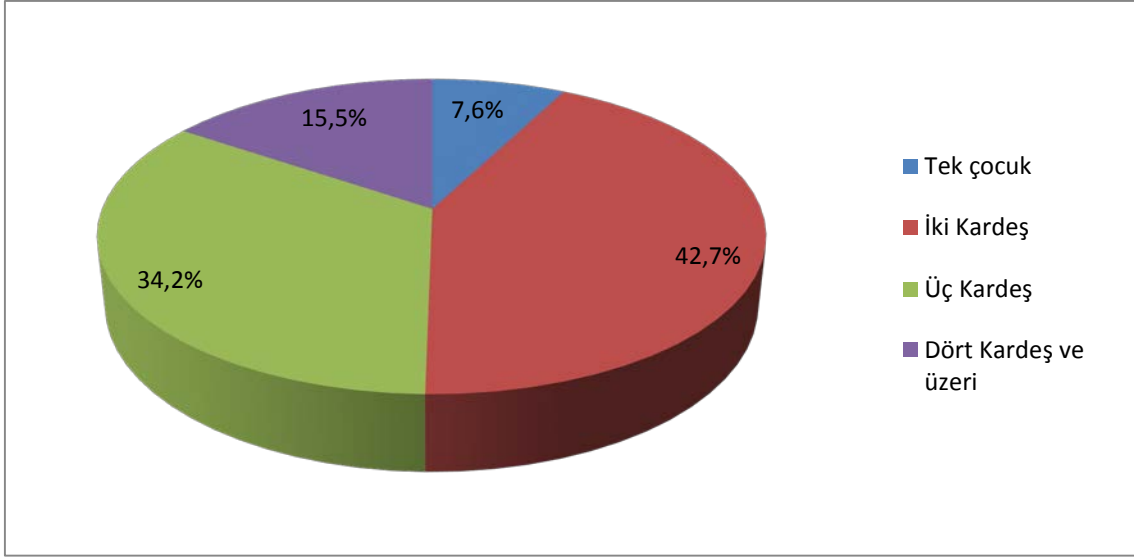

Şekil 3.2. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı

Eğitim kademeleri arası geçişlerde meydana gelen kız-erkek öğrenci geçiş oranı farklılıkları cinsiyet eşitliği açısından önemli bir veri sunmaktadır. Özellikle zorunlu eğitime rağmen bazı bölgelerde kademeler arası geçişte kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında büyük farklılar oluşması toplumsal bir sorunun varlığını göstermektedir. 2012-2013 Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre Kars, Ağrı ve Diyarbakır, Artvin, Bilecik ve Karabük de ortaöğretime geçişte kız/erkek öğrenci farkı oranı Türkiye ortalamasından düşük iken; Siirt, Şırnak, Muş Rize, Giresun ve Bolu da kız/erkek okullaşma oranı farkının görece Türkiye ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Geçiş farkının yüksek olması ortaöğretime katılımı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamadığını, farkın düşük olması ise cinsiyete bağlı farklılaşmanın görece az olduğunu göstermektedir.

2012-2013 eğitim öğretim yılında ortaöğretime geçiş %90,1'e ulaşmış; erkek ve kız geçiş oranları farkı %2,2'ye düşmüştür (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Ortaöğretim İzleme ve Değerlendirme Raporu, 2013).

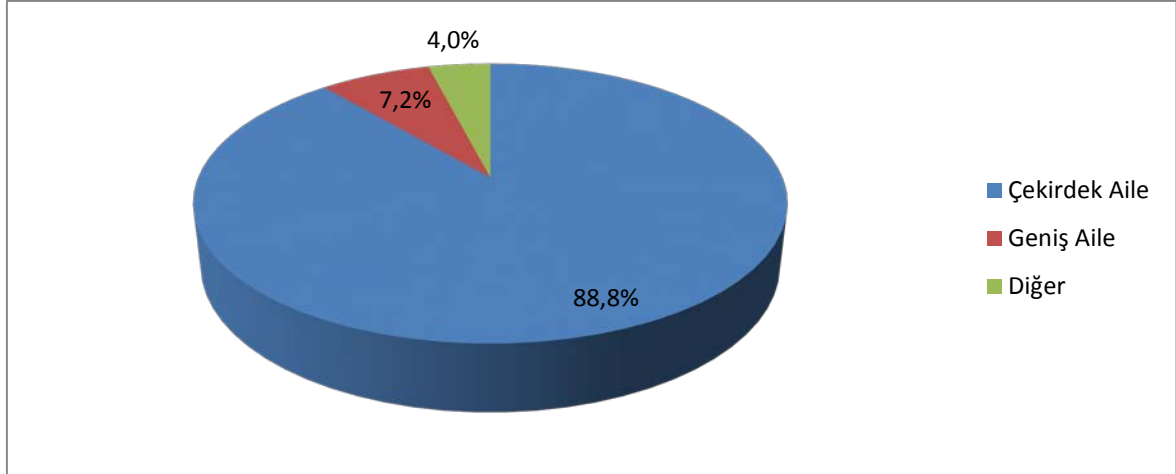
Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde şekil 3.2' de kız öğrenciler %36,5, erkek öğrenciler %63,5 oranındadır. Araştırmada erkek öğrenciler çoğunluktadır.

Şekil 3.3. Öğrencilerin kardeş sayısı

Kardeş sayısı fazla olan yoksul ailelerin çocukları kardeş sayısı az olan çocuklara göre eğitim ve sosyal imkanlardan daha az yararlanmakta; kendilerini yaşama hazırlama konusunda yeterince geliştirememekte ve kardeş sayısı az olan çocuklara göre fırsat eşitsizliğinden daha yüksek oranda etkilenmektedirler. Gelir düzeyi düşük ailelerde çocuk sayısının fazla olması durumunda özellikle ailenin büyük çocukları aileye ek gelir sağlamak amacıyla eğitim hayatından erken dönemde ayrılarak çalışmak zorunda kalabilmektedir. TÜİK' in 2012 Aile İstatistiklerine göre 2 yetişkin ve 2 çocuklu hane halklarının %15,2' si yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır.

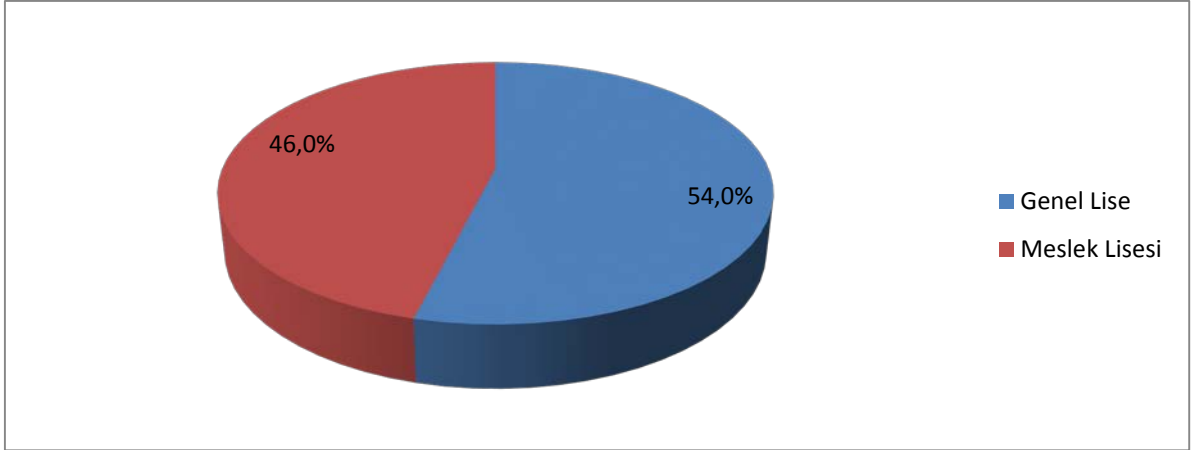
Araştırmanın yapıldığı öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde çoğunluğunun (%42,7) iki kardeş olduğu görülmüştür. Öğrencilerin %34,2'si üç kardeş, %15,5'i dört kardeş ve üzeridir. Anket uygulanan öğrencilerin sadece %7,6'sı tek çocuktur. Tabloda da görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrenciler çoğunlukla iki kardeştir.

Şekil 3.4. Öğrencilerin aile tipi

Tarihsel süreç içerisinde göç, kentleşme ve sanayileşme, evlenme yaşının ötelenmesi, kadının işgücünde yer alması, boşanmaların artması vb. toplumsal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak dağılmış/parçalanmış aile, tek ebeveynli aile gibi yeni aile tipleri ortaya çıkmıştır. Toplumun geneli dikkate alındığında en sık görülen aile yapısının çekirdek aile ve geniş aile olduğu söylenebilir. Çekirdek aile eşler ve varsa onların evlenmemiş çocuklarından oluşurken; geniş aile çeşitli kuşaklardan bireylerin bir arada olduğu ve/veya birden fazla evli çifti barındığı bir yapıyı ifade etmektedir (Yavuz ve Yüceşahin, 2012) Türkiye'deki aile yapısı tarihsel olarak incelendiğinde çekirdek ailenin çoğunlukta olduğu görülmektedir. 1960' lardan itibaren sanayileşme ve kentleşme dönüşümü ile birlikte geniş aile tipinin azaldığı, çekirdek aile tipinin ise yaygınlaştığı görülmektedir. 2011 Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre Türkiye'de çekirdek aile oranı %70, dağılmış aile oranı yaklaşık %18, geniş aile oranı ise %12 civarındadır. Gerek kırdaki gerekse kentte en sık görülen aile yapısı çekirdek aile olmakla birlikte geniş aile yapısı kırdaki kente göre daha yüksek orandadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2011: 25, 26).

Şekil 3.4' de görüldüğü gibi öğrencilerin %88,8' inin çekirdek ailede, %7,2' sinin ise geniş ailede yaşadığı görülmektedir. %4' lük grup ise diğer grubunu işaretlemiştir. Bu grupta akrabalarının yanında yaşayanlar çoğunluktadır.

Şekil 3.5. Öğrencilerin lise türü dağılımı

Öğrenim görülen lise, öğrencilerin gerek akademik yaşamlarını gerekse yaşam standardını belirleyen kırılma bir dönemini ifade etmektedir. Bu dönemde elde edilen bilgiler üniversite başarısını ve dolayısıyla meslek seçimini etkilemektedir. Üniversitede sosyo-ekonomik getirisi yüksek olan bölümlere çoğunlukla fen ve anadolu liselerinde eğitim gören öğrenciler yerleşirken, daha düşük getiriye sahip alanlara genel lise ve meslek lisesi mezunlarının yerleştiği bilinmektedir. Bu durum tercih edilen lise türünün üniversite eğitiminde ve çalışacak iş alanlarını belirlemede önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. 2012 Yükseköğretim Yerleştirme Sonuçları incelendiğinde lise son sınıf öğrencilerinin yarıdan fazlasının yükseköğretime yerleştiği görülmektedir. Genel liselerde eğitim gören öğrencilerin çoğunluğu (%35) lisans programlarına, meslek ve teknik eğitim mezunlarının çoğunun (%48) ön lisans programına yerleştiği görülmektedir.

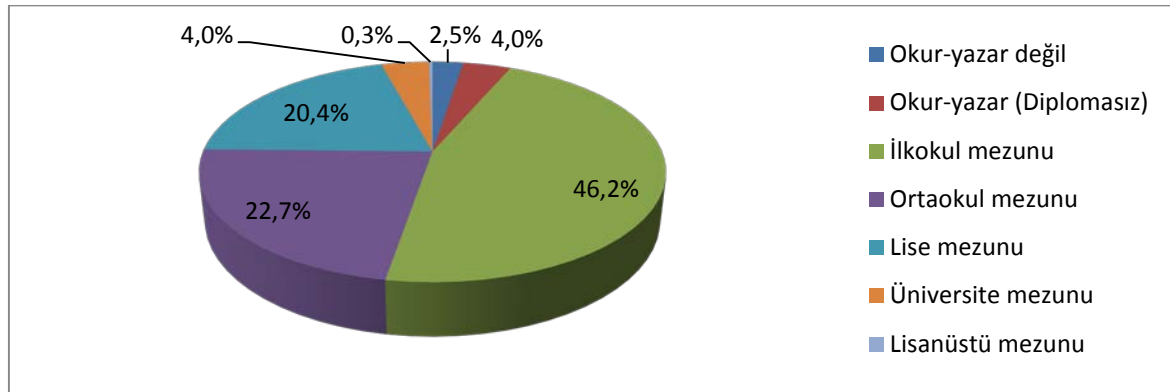
Şekil 3.5' de araştırmaya katılan öğrencilerin lise türü dağılımı gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü üzere gençlerin %54'ü genel lisede, %46'sı meslek lisesinde eğitim görmektedir.

3.2.2. Öğrenci ailesinin özellikleri: Eğitimden konutun mülkiyetine ...

Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, meslekleri, gelir durumu, sahip oldukları sosyal sermaye ve yaşam şekli çocukların nasıl bir hayat geçirecekleri konusunda temel bir etkiye sahip olmakta; çocukların eğitim görecekleri okulun tercihinden eş seçimine kadar pek çok konuda gençlerin yaşamlarına yön vermektedir. Gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek aileler çocuklarının akademik ve sosyal yeteneklerini

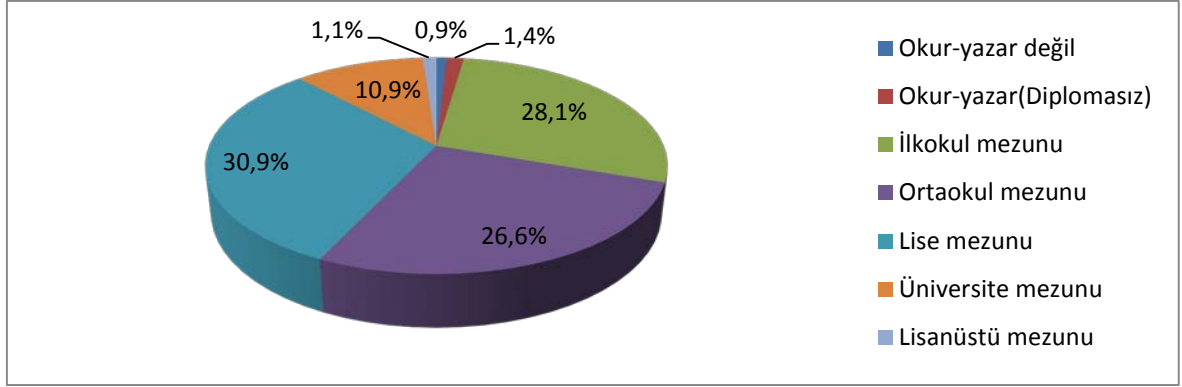
geliştirebilme açısından daha bilinçli davranarak bu konuda eğitimsiz ve gelir düzeyi düşük ailelere göre daha çok çaba ve yatırım yapma fırsatına sahip olabilmektedir. Diğer bir taraftan çocukların beşeri sermayelerini arttırarak sosyo-ekonomik seviyesi yüksek mesleklerde istihdam edilmelerine katkıda bulunabilmektedirler. Gelir ve eğitim düzeyi düşük ailelerde yetişen çocuklar ise erken dönemde beslenme sorunları yaşamakta; bilinçli ve yeterli düzeyde beslenememekte ve sonrasında birçok sağlık sorunları yaşayabilmektedir. Sağlık sorunlarının yanı sıra yoksul ailelerde kültürel ve sosyal etkinliklere katılma oranlarının düşüklüğü çocukların zihinsel ve entellektüel gelişimini etkileyerek okul başarısını olumsuz etkilediği akademik çalışmalarda ifade edilmektedir. Gençlik dönemine kadar birçok sorunla karşılaşan ve niteliklerini çağın koşullarına göre geliştiremeyen gençler, gençlik döneminde istihdamda yer almada ve sosyoekonomik düzeyi yüksek meslek seçmede güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Bu bölümde gençlerin yaşamları çok yönlü etkileyen ve onların geleceklerini belirlemede göz ardı edilemeyecek öneme sahip olan aile profilleri genel hatlarıyla araştırılmıştır.

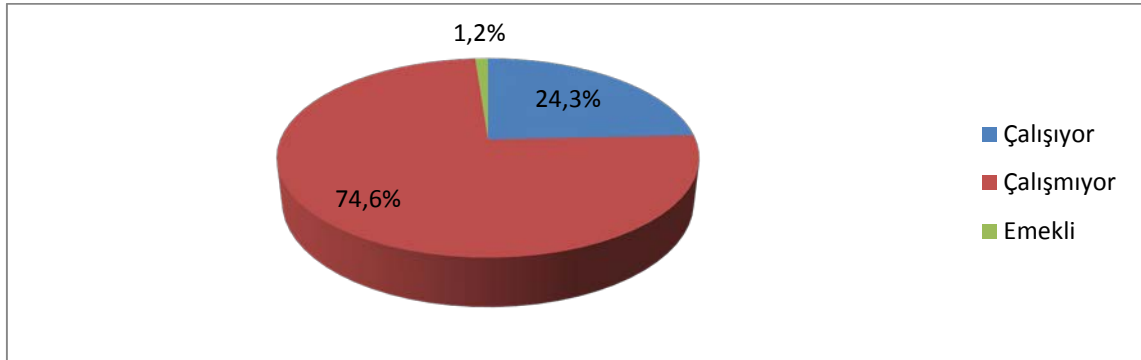
Şekil 3.6. Öğrenci annelerinin eğitim düzeyi

Şekil 3.6 araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyini göstermektedir. Buna göre annelerinin yaklaşık yarısının (%46,2) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Zorunlu eğitimin on iki yıl olduğu ve bilginin en önemli sermaye olarak görüldüğü yüzyılda annelerin eğitim düzeyinin bu denli düşük olması endişe vericidir. Bu oranı %22,7 ile ortaokul, %20,4 ile lise mezunu takip etmektedir. Diploması olmayan ancak okur-yazar olanların oranı %4 iken, okur-yazar dahi olmayanların oranı %2,5'tir.

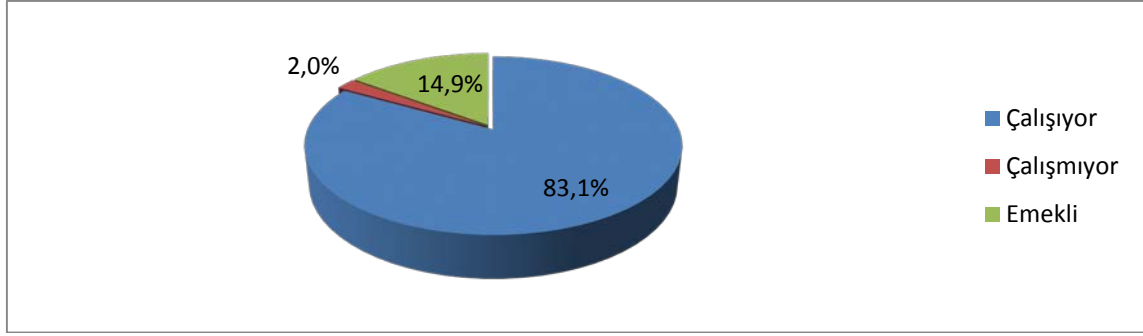
Şekil 3.7. Öğrenci babalarının eğitim düzeyi

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyini gösteren şekil 3.7' de öğrencilerin çoğunun (%30,9) babasının lise mezunu olduğu görülmektedir. Lise mezunundan sonra %28,1 ile ilkokul mezunu, %26,6 ile ortaokul mezunu gelmektedir. Bu durumda genel olarak babalarının eğitim düzeyinin annelerin eğitim durumuna göre daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

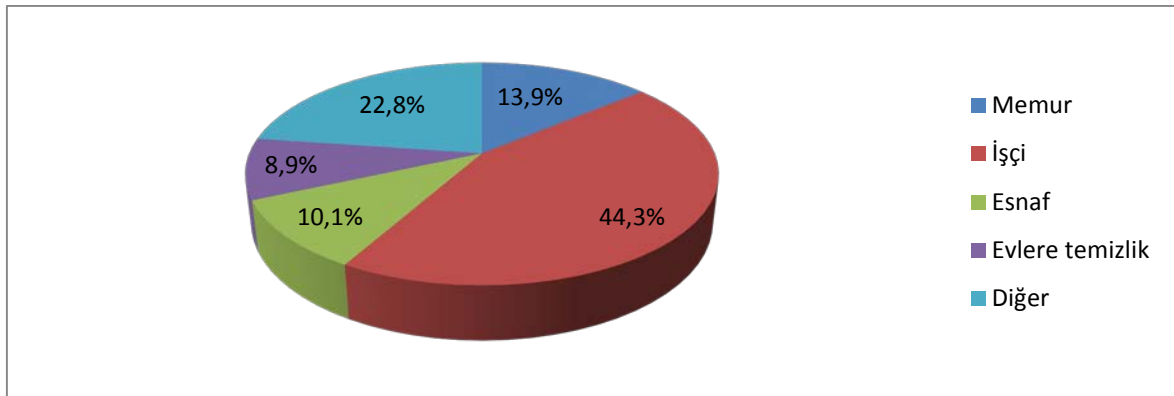
Şekil 3.8. Öğrenci annesinin çalışma durumu

Türkiye'de istihdama katılım açısından kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra eğitim düzeyinin düşüklüğü, düşük nitelikte becerilere sahip olma gibi olumsuz faktörler kadınların istihdamda yer almalarını daha da zorlaştırmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği öğrencilerin annelerinin çalışma durumu incelendiğinde annesi çalışanların oranı %24,3 iken, çalışmayanların oranı %74,6' dır. Bu oran çoğunluğu öğrencinin annesinin ev hanımı olduğunu göstermektedir. Annesi emekli olanların oranı ise sadece %1,2' dir.

Şekil 3.9. Öğrenci babasının çalışma durumu

Gelir elde etmenin temel gereklerinden biri çalışmadır. Bu nedenle ebeveynlerin çalışma durumu ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin belirleyicisi olmaktadır. Şekil 3.9' da görüldüğü üzere öğrencilerin %83,1'inin babası çalışırken; %2'sinin babası çalışmamaktadır. %14,9'u ise emeklidir. Şekilde de görüldüğü üzere babası çalışmayan öğrenci sayısı düşüktür.

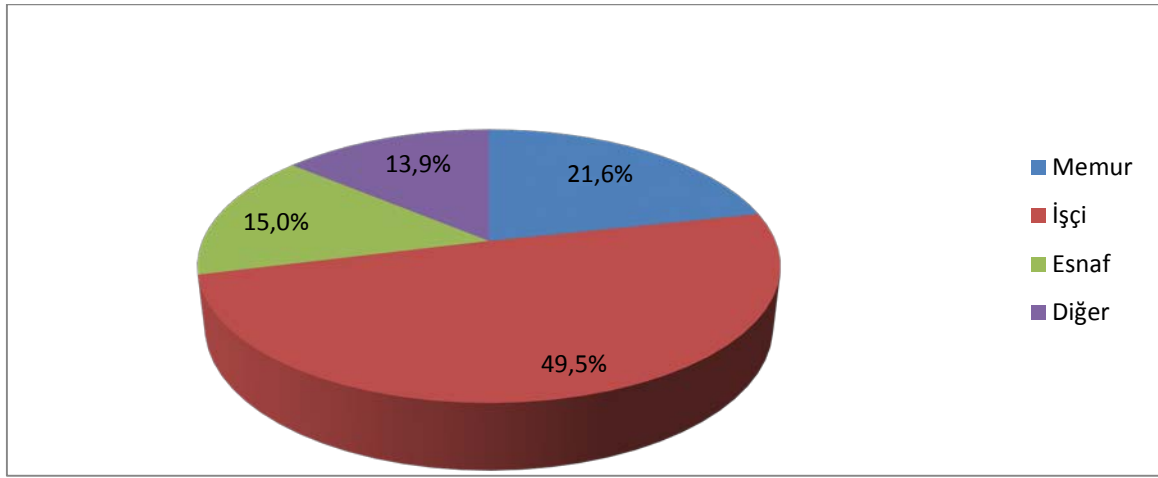

Şekil 3.10. Öğrencilerin annelerinin işleri

Anne ve babanın yaptıkları iş çocukların gerek sosyal sermayelerini gerekse beşeri sermayelerini geliştirmeleri açısından önem arz etmektedir. Sosyo-ekonomik seviyesi yüksek işlerde çalışan ebeveynlerin çalışma arkadaşları ile kurdukları sosyal ilişkiler çocukların ve gençlerin sosyalleşmesinde ve arkadaş seçiminde etkili bir faktör olabileceği gibi işe bağlı olarak elde edilen gelir düzeyi çocuklara daha fazla yatırım yapılmasına destek olabilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin iş durumunu gösteren şekil 3.10'a göre öğrencilerin %44,3'ünün annesi işçi, %13,9'nun annesi ise memurdur. Annesi esnaf (%10,1) grubunda yer alanlar ile annesi evlere temizliğe gidenler (%8,9) birbirine yakın oranda çıkmıştır. Diğer grubunu işaretleyen öğrencilerin oranı ise %22,8' dir.

Bu grubu oluşturan öğrencilerin çoğu annesinin çocuk bakıcılığı, aşçı ve hizmetli olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Mevcut tablo kadınların yaklaşık üçte birinin iş ve ücret güvencesi olmayan işlerde yer aldıklarını göstermektedir. İş gücü piyasasında cinsiyet rolleri ve toplumsal yapı nedeniyle zaten dezavantajlı konumda olan kadınlar, iş gücü piyasasının gerektirdiği niteliklere sahip olamadıkları takdirde ucuz işgücü olarak çalıştırılmakta; özellikle eğitim düzeyinin düşüklüğü kadınlar arasında çalışan yoksulluğunu artırıcı bir etki yaratmaktadır.

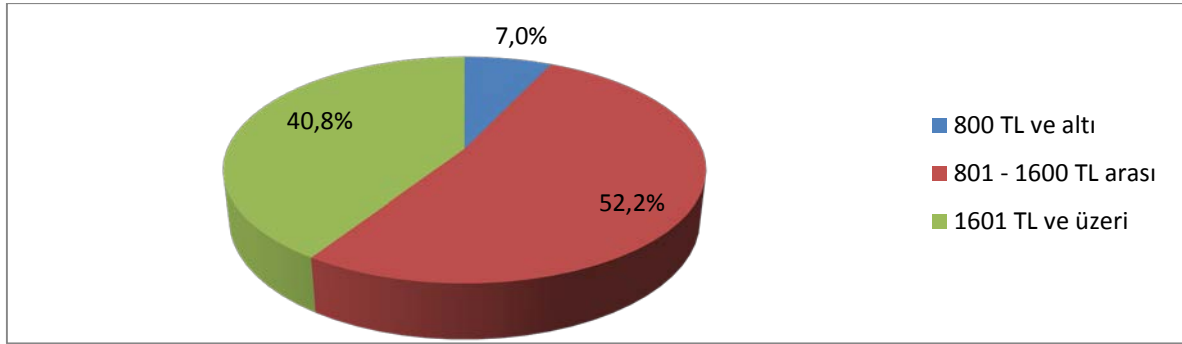
Şekil 3.11. Öğrencilerin babalarının işleri

Öğrencilerin %49,5' inin babası işçi, %21,6' sının babası memur, %15' nin babası ise esnaftır. Öğrencilerin % 13,9' u ise diğer grubunu işaretlemiştir. Diğer grubunu işaretleyen öğrencilerin babalarının çoğu seyyar satıcı, hurdacı, işportacı, kağıt toplama gibi enformel sektörlerde çalışmaktadır. Her 100 öğrenciden yaklaşık 14'ünün babasının enformel sektörde yer alması Türkiye'de çalışma yaşamındaki sorunu yansıtmaktadır.

Teknolojide yaşanan gelişmeler, göç, kentlerin nüfus artışına paralel olarak istihdam yaratamaması sonucunda çoğunlukla gecekondu bölgelerinde rastlanan enformel sektör; formel sektörde yer almak için gerekli nitelikleri taşımayan, işsizlik, yoksulluk ve gelir düşüklüğü nedenlerini içinde barındıran geçici ve ucuz işgücünü kapsamaktadır. Kentsel yoksulluğun iş gücü piyasasındaki en belirgin görünümü çalışanların bir kısmına düzenli ve güvencesi olan iş olanakları sunamamasıdır. 2013 aralık ayı TÜİK verilerine göre enformel sektörde çalışanların oranı %34,3'tür. Bu durum bir yandan devletin vergi ve sosyal primlerde önemli bir oranda kayıp

olduğunu; diğer bir yandan bu işlerde çalışanlar için sosyal ve ücret güvencesi olmayan; örgütsüz geniş çalışan kesiminin olduğunu göstermektedir. Enformel sektörün durumu küresel ölçekte değerlendirildiğinde Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler’de enformel sektörde çalışanların arttığı ve oranın %40 ile %50 arasında olduğu; Güney Doğu Avrupa ve Orta Doğu’da ise oran biraz daha düşük olmakla birlikte %15 ile %30 oranında olduğu tahmin edilmektedir (OECD, Global Employment Trends, 2014: 21).

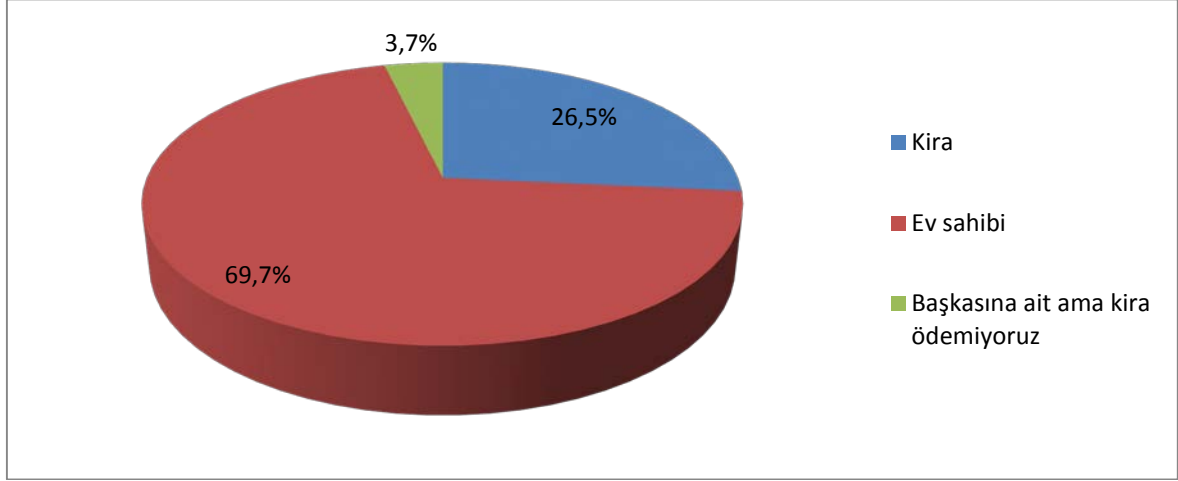
Kayıt dışı istihdam da yer alan çalışan yoksulluğunu azaltmak için çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve vergi gelirlerinde sosyal ücretleri koruyucu düzenlemelerin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (OECD, Global Employment Trends, 2014: 21).

Şekil 3.12. Öğrenci ailelerin aylık toplam geliri

Ebeveynlerin gelir düzeyi öğrencinin aldığı eğitimin kalitesini ve eğitim sürecini etkilemektedir. Gelir düzeyi yüksek ebeveynlerin çocukları eğitim fırsatlarından daha fazla yararlanmakta, niteliklerini çağın koşullarına uygun olarak geliştirebilmekte ve buna bağlı olarak istihdam edilebilirliklerini arttırmaktadırlar. Dolayısıyla hayata daha iyi koşullarda hazırlanmaktadır. Dezavantajlı grupta yer alan, gelir düzeyi düşük ebeveynlerin çocukları ise; hem eğitim fırsatların yeterince yararlanamamakta hem de yararlandıkların eğitim kaynakların kalitesi düşük seviye olmaktadır. Ekonomik imkansızlıklardan dolayı beşeri sermayesini arttıramayan gençler gerek iş bulmada gerekse değişen iş koşullarına uyum sağlamada zorluklar yaşamaktadırlar. Bu durum ailenin elde ettiği gelir düzeyinin gençlerin eğitim koşullarını etkileyen bir kriter olduğunu ortaya koymaktadır. Şekil 3.12' de araştırmanın yapıldığı öğrencilerin ailelerin gelir düzeyi belirtilmiştir. Buna göre öğrencilerin %7'i, 800 TL ve altı, %52,2'si 801-1600 TL arası, %40,8'i ise 1601

TL ve üzeri şıkkını işaretlemişlerdir. Ailelerin çoğunlukla 801-1600 TL arasında bir gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 3.13. Öğrenci ailesinin ikamet ettiği konutun mülkiyet durumu

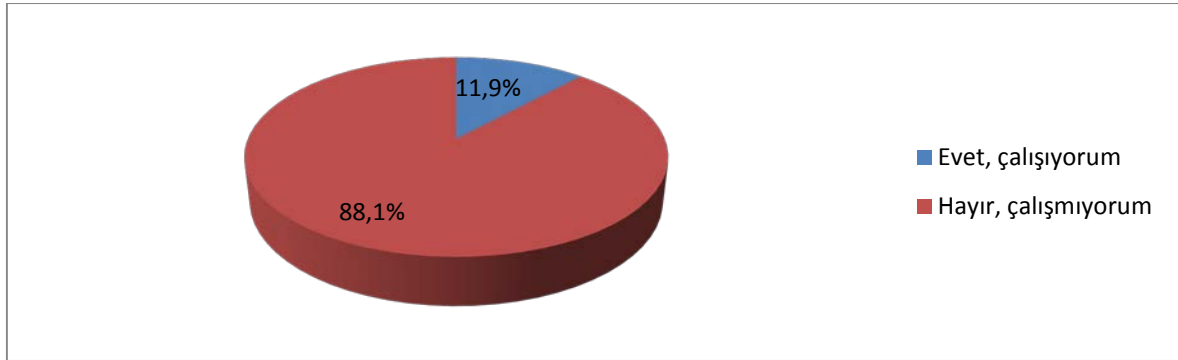
Ankara'nın en eski ve en çok göç alan yerleşim bölgelerinden olan Mamak ilçesi gecekondulaşma oranının oldukça yüksek olduğu bir bölgedir. 2000'li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm çevresinde yeniden yapılandırılan bu bölgede ikamet eden aileler proje çerçevesinde daha sağlıklı ve iyi koşullarda barınma imkanına sahip olabilmektedirler. Gelir düzeyi düşük ailelerin evin mülkiyetinin kendilerine ait olması önemli bir gider kaleminden muaf olmaları anlamına gelmektedir.

Araştırmanın yapıldığı öğrencilere hanenin ikamet ettiği konutun mülkiyeti sorulduğunda öğrencilerin %69,7' si ev sahibi olduklarını belirtirken, %26,5' i kira, %3,7' si ise "başkasına ait ama kira ödemiyoruz" şıkkını işaretlemişlerdir. Kirada oturanların yüksek oranda olması kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde evleri tamamlanana kadar kirada oturmak durumunda kalmalarından kaynaklanabileceği gibi ekonomik koşulların yetersizliğinden dolayı ev sahibi olamamalarında da kaynaklanabilir.

3.2.3. Öğrencilerin bir işte çalışma durumu ve üniversite dönemine ilişkin düşünceleri

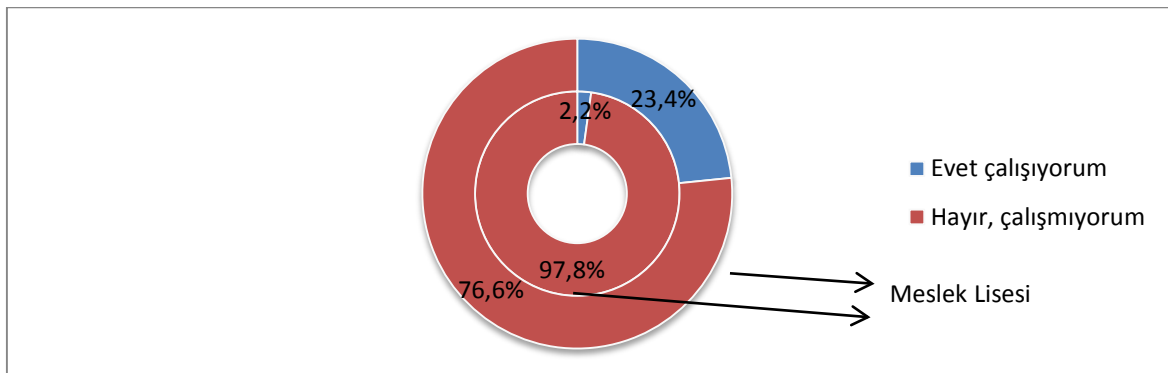
Gelir düzeyi düşük ailedeki gençler ekonomik yetersizliklerden dolayı erken yaşlarda eğitim hayatından ayrılarak iş yaşamına atılmaktadır. Eğitim başarısı

yüksek olsa dahi gerek aileye destek olma gerekse kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme zorunluluğu gençleri güvencesi olmayan, düşük ücretli işlerde çalışmaya mecbur bırakmaktadır. Diğer bir yandan yoksul ebeveynler genellikle ekonomik sorunlar nedeniyle çocuklarını eğitime devam etmeleri konusunda çoğu zaman destekleyici bir davranış sergileyememektedirler. Bu faktörler gençlerin güvencesiz işlerde, düşük ücretle çalışmaya zorlamaktadır. Ancak zorunlu eğitim sürecinin lise eğitimi de kapsamı ve günümüzde eğitimin önemine ilişkin bilincin artması ile birlikte aileler mevcut kaynaklarla çocuklarının eğitim sürecini tamamlamaları konusunda daha dirençli davranabilmektedirler. Çalışmanın bu bölümünde gençlerin çalışma durumu ve üniversite sürecine ilişkin düşünceleri araştırılmıştır.

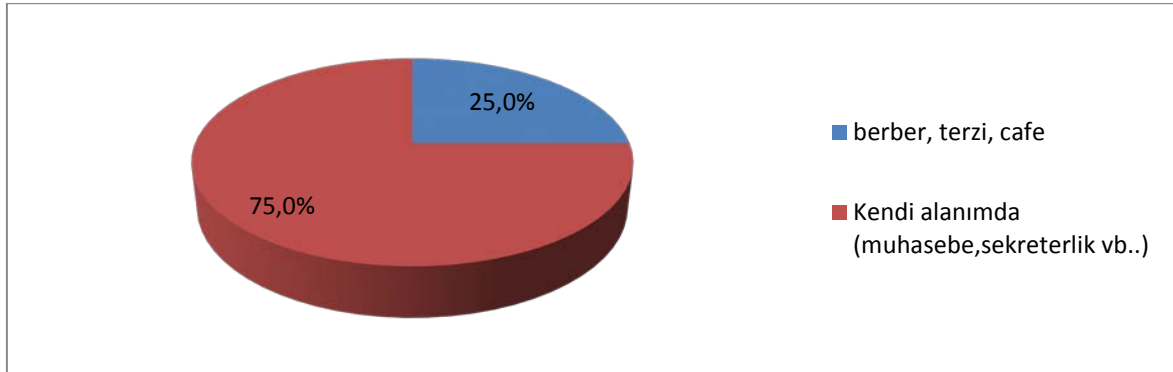
Şekil 3.14. Öğrencinin okul masraflarını karşılamak amacıyla çalışma durumu

Şekil 3.14' de öğrencilerin okul masraflarını karşılamak amacıyla çalışma durumları gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerinin çoğu (%88,1) masraflarını karşılamak için herhangi bir işte çalışmazken; %11,9'u ise masraflarını karşılamak amacıyla bir işte çalışmaktadır.

Şekil 3.15. Lise türüne göre okul masraflarını karşılamak amacıyla çalışma durumu

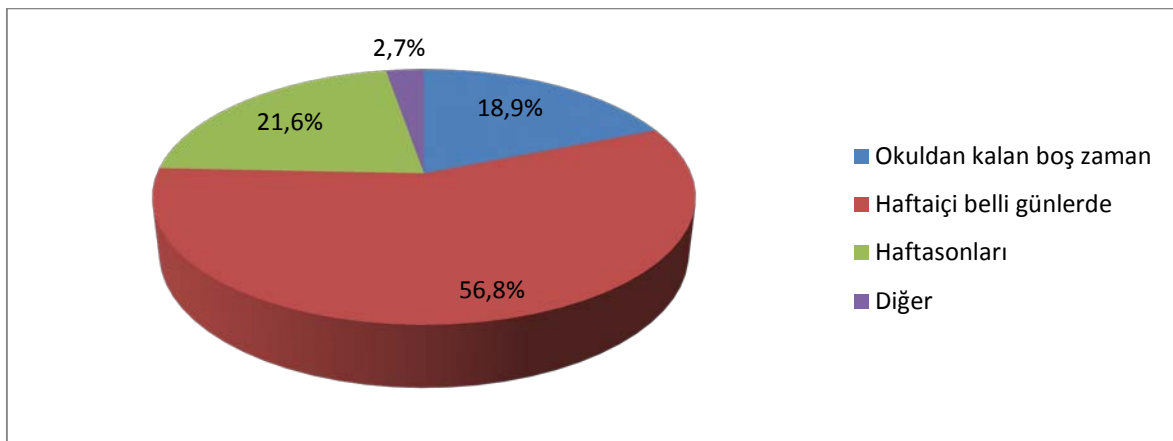
Çalışan öğrenciler çoğunlukla meslek lisesinde eğitim görmektedir. Meslek lisesinde eğitim görenlerin %23,4' ü çalışırken, genel lisede eğitim görenlerin %2,2'si çalışmaktadır. Ebeveynlerin ve/veya gençlerin meslek lisesini tercih etmesinin ana sebebi kısa zamanda meslek öğrenip iş yaşamına katılmaktır. Bu nedenle meslek liselerinde çalışan öğrenci sayısının genel liselerde daha fazla olması beklenen bir durumdur.

Şekil 3.16. Öğrencilerin para kazanmak amacıyla yaptıkları işler

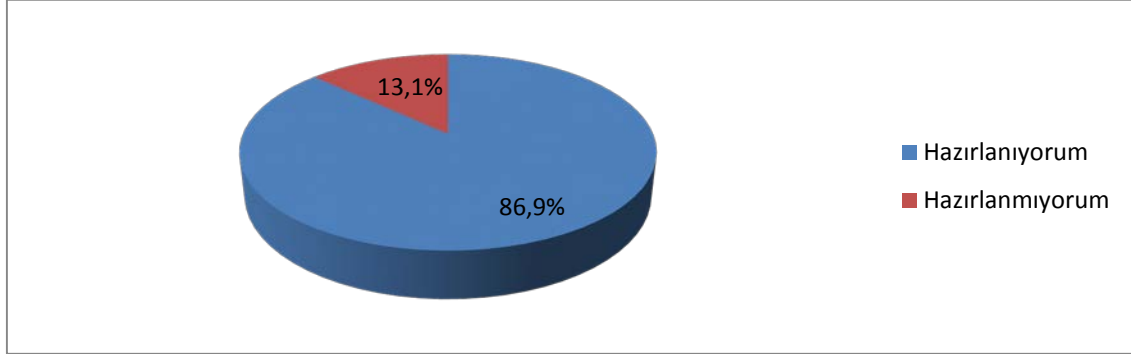
Şekil 3.16' da görüldüğü üzere çalışan öğrenciler çoğunlukla (%75) kendi alanlarında bir işte çalışmaktadırlar. Terzi, cafe vb. gibi yardımcı hizmetlerde çalışanların oranı ise %25' dir. Kendi alanında çalışan öğrenci sayısının fazla olmasının ana sebebi staj uygulamasıdır.

Staj uygulaması ile öğrenciler hem iş konusunda tecrübe sahibi olmakta hem de çalıştıkları iş yerlerinin ihtiyaç durumuna bağlı olarak staj sonrasında da çalışmaya devam edebilme fırsatına sahip olabilmektedirler.

Şekil 3.17. Öğrencilerin harçlıklarını karşılamak amacıyla çalıştıkları zaman dilimi

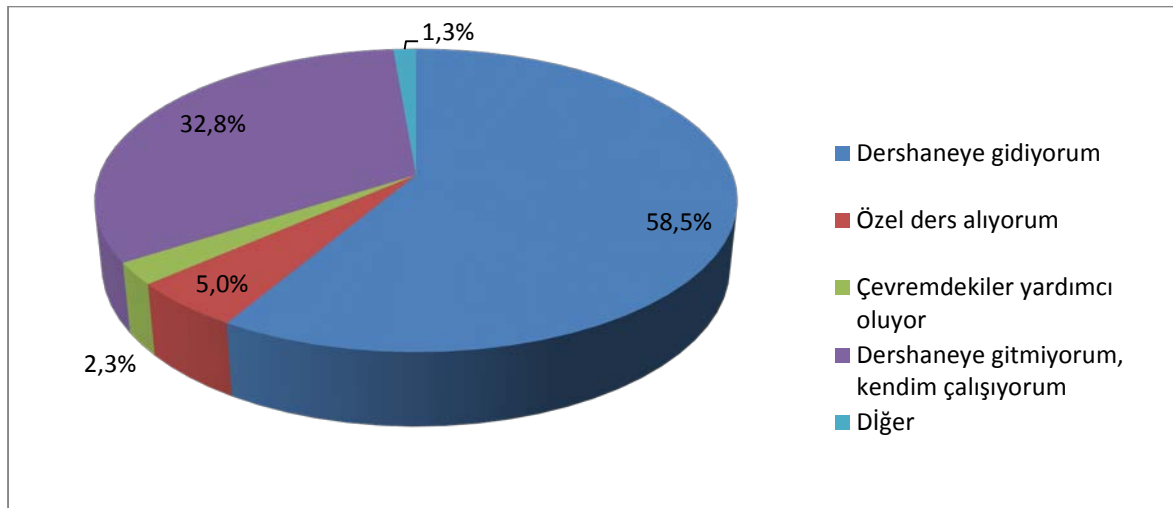
Şekil 3.17' de öğrencilerin harçlıklarını karşılamak için çalıştıkları zaman dilimleri gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin %56,8'i hafta içi belirli günlerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Hafta sonu çalışanların oranı %21,6 iken, okuldan kalan boş zamanlarda çalışanların oranı %18,9' dur.

Şekil 3.18. Öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanma durumu

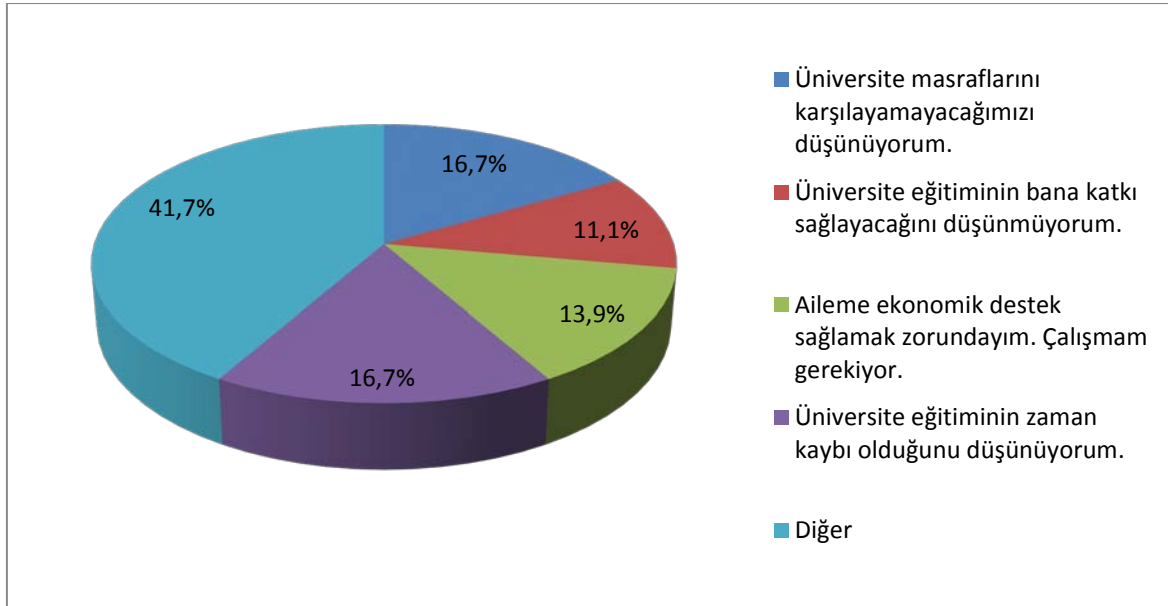
Şekil 3.18' de öğrencilerin üniversite sınavına hazırlanma durumları incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin çoğunun (86,9) üniversite sınavına hazırlandıkları görülmektedir. %13,1'i ise hazırlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Günümüzde daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek ve yüksek gelir getirici bir iş bulabilmek için göz ardı edilemeyecek bir etkiye sahip olan üniversite eğitimi tercihten çok zorunlu bir hal almıştır. Bu zorunluluğa rağmen araştırmanın yapıldığı okullarda yaklaşık her 100 öğrenciden 13'ünün üniversite sınavına hazırlanmadığı görülmektedir.

Şekil 3.19. Öğrencilerin sınava hazırlanma şekli

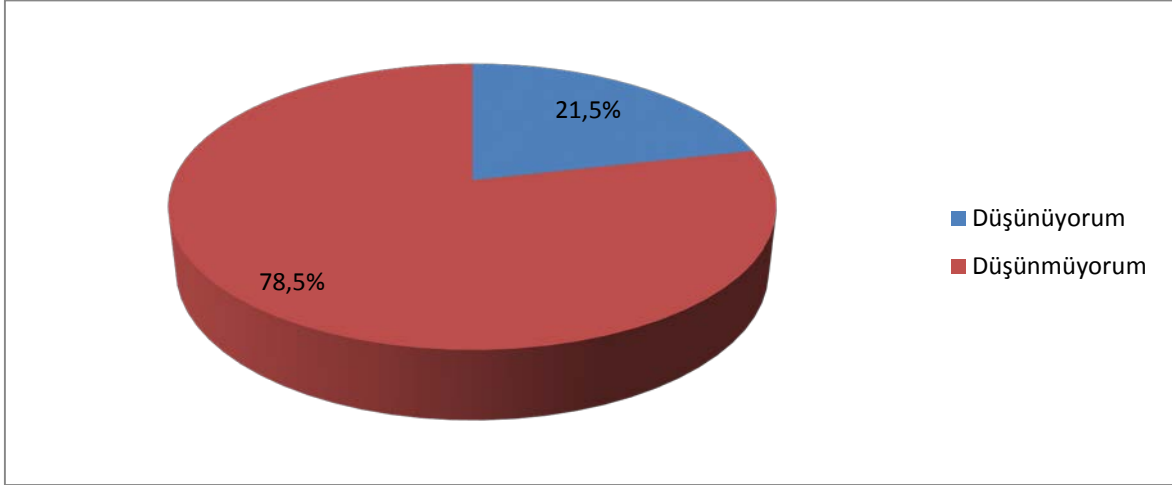
Şekil 3.19 sınava hazırlanan öğrencilerin sınava nasıl hazırlandıklarını göstermektedir. Buna göre sınava hazırlanan öğrencilerin yarısından fazlası (%58,5) dershaneye gitmektedirler. Ailelerin gelir ortalamasının düşük olmasına rağmen çoğu gencin dershaneye gitmesi dikkat çekicidir. Bu durum ekonomik sorunlara rağmen gerek ebeveynlerin gerekse gençlerin eğitime devam etme yönünde eğilime sahip olduklarını göstermektedir. Ebeveynlerin özellikle annelerin eğitim düzeyi oldukça düşük olmasına rağmen eğitim konusunda duyarlı olmaları ailelerin eğitim konusunda bilinçli oldukları göstermektedir. Herhangi bir yardım almadan sadece kendi çabası ile sınava hazırlananların oranı ise %32,8' dir. Özel ders alanların oranı %5 iken; çevresindekilerin yardımı ile sınava hazırlananların oranı %2,3' tür.

Şekil 3. 20. Üniversite sınavına hazırlanmayan öğrencilerin sınava hazırlanmama sebepleri

Üniversite sınavına hazırlanmayan öğrencilere hazırlanmama nedenleri sorulduğunda %41,7'si diğer grubunu işaretlemiştir. Bu grupta yer alanlar çoğunlukla ekonomik sorunlarının yanı sıra eğitim başarıları düşük olmasından dolayı sınava hazırlanmak istemeyenlerden ve sınavı kazanmaya dair umudu olmayanlardan oluşmaktadır. %16,7'si üniversite masraflarını karşılayamayacak düzeyde olduklarını ve üniversite eğitiminin zaman kaybı olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Üniversite eğitiminin zaman kaybı olduğunu düşünenler ile üniversite masraflarını karşılamayacaklarını düşünenler aynı orandadır. Bu durum ekonomik koşulların üniversite eğitimi almada öğrenciler açısından önemli bir faktör

olduğunu göstermektedir. Ailesine ekonomik destek sağlamak için çalışmak zorunda olan öğrencilerin oranı %13,9 iken, üniversite eğitiminin kendisine katkı sağlamayacağını düşünenlerin oranı %11,1' dir.

Şekil 3.21. Öğrencilerin lisede gördükleri eğitimin kalitesi ile üniversitede istedikleri bölümü kazanma konusundaki düşünceleri

Eğitim toplumdaki eşitsizliği azaltmada önemli bir fonksiyona sahiptir. Özellikle yoksulluk döngüsü içerisinde yer alan gençler, eğitim aracılığıyla bu sorunla baş etmede daha güçlü bir pozisyona sahibi olabilmektedirler; ancak eğitim süreçlerine katılım kadar eğitimin kalitesinin de önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Yapılan ulusal ve uluslararası araştırmalar sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bölgelerde eğitim veren okulların öğretmen kadrosunun tecrübesiz ve fiziki koşulların daha yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ekonomik kısıtlar nedeniyle eğitim yaşamına devam etmekte zorlanan dezavantajlı gruptaki gençlerin aldığı eğitimin işlevselliğini yitirmesine neden olmaktadır.

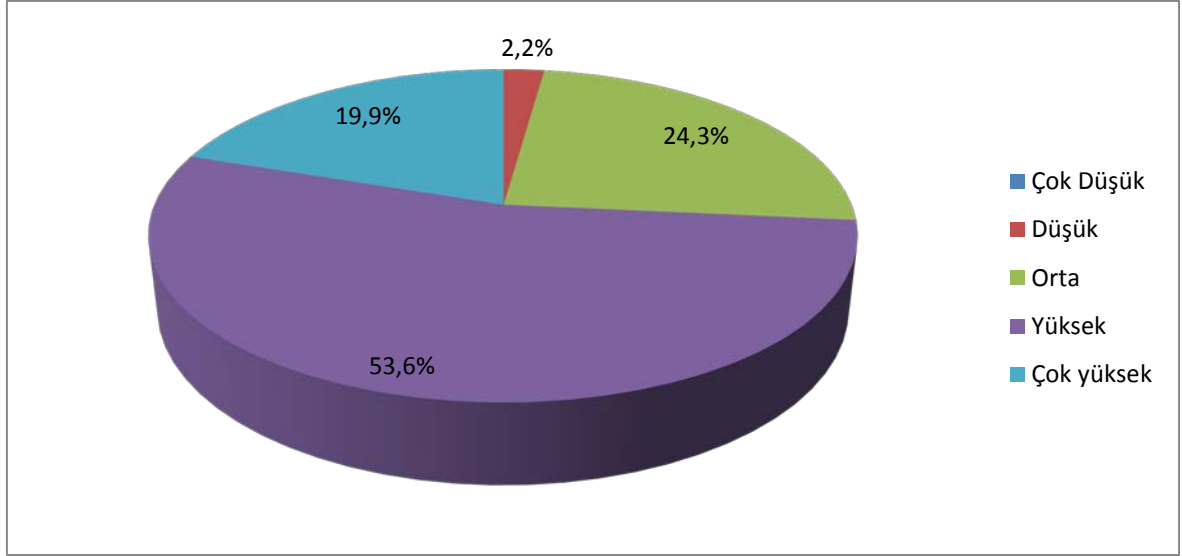
Araştırmanın gerçekleştirildiği okullarda öğrencilerin büyük bir oranı (%78,5) lisede gördükleri eğitimle (bilgi yeterliliği açısından) istedikleri bölümü kazanabileceklerini düşünmemektedirler. Diğer bir ifade ile aldıkları eğitimin üniversitede istedikleri bölümü okumada yeterli düzeyde yada kalitede olmadıklarını düşünmektedirler. %21,5' lik kısım ise gördükleri eğitimin istedikleri bölümü kazandıracak nitelikte olduğunu düşünmektedirler.

Çizelge 3. 2. Öğrencilerin üniversite kavramına ilişkin düşünceleri

Üniversite kavramı size neyi ifade ediyor?	Yüzde
Toplumsal saygınlık ve statü	23,33%
Meslek edinmemizi sağlayan temel faktör	29,84%
Meslek edinmemizi sağlamada temel faktör olmamakla birlikte yardımcı olan bir faktör	13,70%
Yeni arkadaşlıklar ve yeni ortamlara girme imkânı/sosyalleşme	15,82%
Entelektüel bir bakış açısına sahip olma	17,28%
Diğer	0,03%
Toplam	100%

Üniversite eğitimi gençlerin gerek beşeri gerekse sosyal sermayelerinin geliştiği bir süreci ifade eder. Gençler bu süreçte meslek sahibi olmalarını sağlayacak bilgi birikimi kazanmalarının yanı sıra sosyal ve entelektüel kapasitelerini arttıracak faaliyetlerde de bulunabilmektedirler. Bu süreçte yeni arkadaşlıklar kurarak sosyal ilişkilerini geliştirebilmekte hem de yaratıcı fikirler oluşturarak kendi istihdam alanlarını yaratabilmektedirler.

Öğrencilerden "Üniversite kavramı size ne ifade etmektedir?" sorusuna sıralama yapmaları istendiğinde 1. öncelik olarak öğrencilerin çoğunluğu (%39,5') "meslek edinmemizi sağlayan temel faktör" şikkını, 2.öncelik olarak (%27,27) "toplumsal saygınlık ve statü" ve "meslek edinmemizi sağlayan temel faktör" şikkını, 3.öncelik olarak ise çoğu (%26,3) "yeni arkadaş edinme ve yeni ortamlara girme şikkını işaretlemişlerdir. Veriler kümülatif olarak incelendiğinde öğrencilerin en fazla (%29,84) "meslek edinmemizi sağlayan temel faktör" şikkına yöneldiği görülmüştür. Bu durum öğrencilerin çoğunun üniversite eğitimini istihdamda yer almada önemli bir araç olarak gördüklerini kanıtlamaktadır.

Şekil 3.22. Öğrencilerin eğitim algısı kategorileri

21. yüzyıl da eğitimin gerek sosyal ilişkilerde gerekse istihdamda yer almada önemli bir faktör olduğu akademik çevreler tarafından ve belirlenen hükümet politikalarında sık sık vurgulanmaktadır. Ancak söz konusu bilincin geleceğin mimarı olan gençler tarafından kavranmış olması çok daha önemli bir anlam ifade etmektedir. Eğitimin öneminin farkında olan gençler ekonomik imkanların kısıtlılığına rağmen eğitimlerini tamamlamamak için daha fazla emek sarf edebilmekte; eğitim süreçlerinde devam etmek için alternatif çözümler üretebilmektedirler. Bu farkındalığın oluşmadığı gençler ise ekonomik kısıtların getirdiği olumsuz koşullardan daha derin etkilenmekte eğitim hayatını yarıda bırakıp en kısa zamanda iş yaşamında yer almak istemektedirler. Beşeri sermayelerini geliştiremeyen gençler çoğunlukla düşük beceri gerektiren, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum çalışmalarına rağmen yoksulluktan kurtulamayan genç nüfusu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı öğrencilerin yarısından fazlasının (%53,6) "yüksek" algı kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin çoğu eğitimin günümüz ekonomik ve toplumsal koşullarında ne denli önemli olduğunun bilincindedir. Öğrencilerin %24,3'ü "orta", %19,9'ı "çok yüksek" algı kategorisine yerleşmişlerdir. Düşük kategorisinde yer alan sadece %2,2'dir. Yapılan çalışmada "çok düşük" kategorisinde yer alan öğrenci olmamıştır.

3.2.4. Öğrencilerin yoksulluğa ilişkin düşünceleri

Bireyin niteliklerini geliştirmesi açısından en uygun süreci ifade eden gençlik, yoksulluk sorunun çözümünde kilit bir döneme karşılık gelmektedir. Sorunun gençler tarafından nasıl değerlendirildiği ve nasıl çözüleceğine ilişkin bilgiler gençlik ve yoksulluk politikalarında daha işlevsel çözüm önerileri sağlayabilir. Bu amaçla çalışmanın bu bölümünde gençlerin yoksulluk sorunun nedenleri ve çözümleri hakkında düşünceleri araştırılmıştır.

Çizelge 3.3. Öğrencilere göre yoksulluğun nedeni

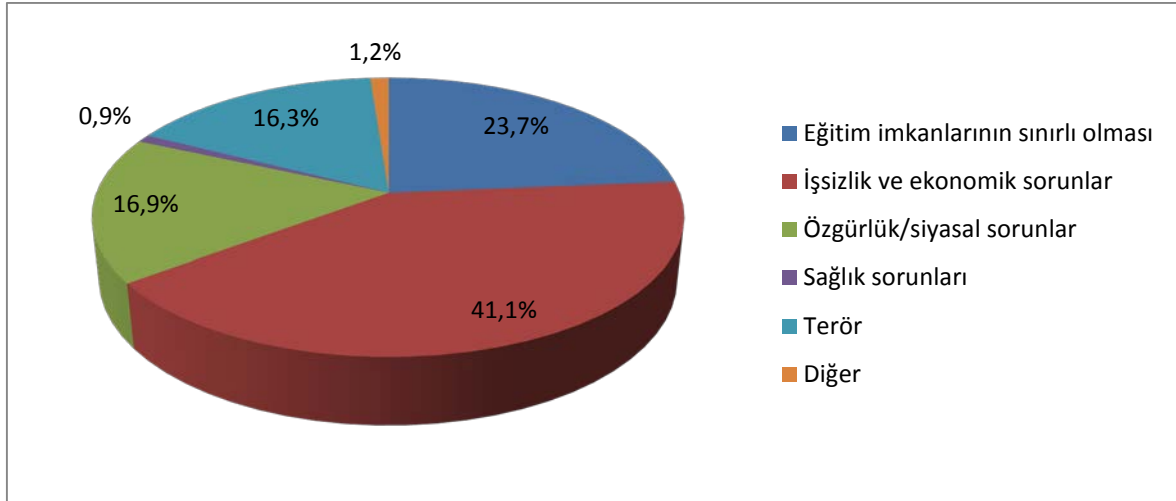
Size göre toplumda var olan yoksulluğun nedeni?	Yüzde
İşsiz olmak	18,88%
Eğitimsizlik	23,33%
Yapılan iş karşılığında hak edilen ücreti alamamak	15,76%
Kader olduğunu düşünüyorum	16,76%
Devlet yardımlarının yetersiz olması	13,26%
İnsanlar arasında sosyal yardımlaşmanın yetersiz olması	11,95%
Diğer	0,06%
Toplam	100%

Öğrencilerden yoksulluğun sebeplerini önceliklerine göre sıralamaları istendiğinde %34,52'si 1.öncelik olarak "eğitimsizlik", %33,64 2.öncelik olarak "işsiz olmak", %29,95'i 3.öncelik olarak "yapılan iş karşılığında hak edilen ücretin alınamaması" olarak belirtmişlerdir. Öğrenciler tarafından seçenekler arasında ağırlıklı olarak işaretlenen şık %23,3 ile "eğitimsizlik" olmuştur. Bu çizelge öğrencilerin bilgi toplumunda başarılı olmanın gereği olan eğitimin öneminin bilince olduğunu ve yoksullukla mücadelede eğitimi en önemli bir faktör olarak gördüklerini kanıtlamaktadır.

Çizelge 3.4. Öğrencilere göre yoksulluğun çözümü

Size göre toplumda var olan yoksulluk nasıl çözülür?	Yüzde
Aileye devlet tarafından sürekli ve düzenli olarak para yardımı yapılması durumunda	12,55%
Aileye devlet tarafından sürekli ve düzenli gıda, temizlik maddesi vb. yardım yapılması durumunda	13,61%
Kendi işini kurması için kredi desteği sağlamak	13,26%
İş imkânları yaratmak	27,56%
İş bulmaya yönelik kurslar açmak	16,52%
Eğitim fırsatı artırılarak	16,47%
Diğer	0,03%
Toplam	100%

Öğrencilerden yoksulluğun çözümü konusunda sıralama yapmaları istendiğinde öğrencilerin çoğunluğu (%40,91) 1.öncelik olarak "iş imkanları yaratmak", 2.öncelik (%35,27) ve 3.öncelik olarak (%34,1) "iş bulmaya yönelik kurslar açmak" seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrenciler tarafından en çok işaretlenen (%27,56) şık ise "iş imkanları yaratmak" olmuştur. Görüldüğü üzere yoksulluğun sebebinin çoğunlukla eğitimsizlik ile açıklayan gençler sorunun çözümünde istihdam yaratmayı öncelikli olarak görmektedirler. Bu durum gençlerin yoksulluk sürecinden biran önce kurtulmak amacıyla gelir getirici alternatiflere yönelme düşüncesinden kaynaklanabilir. Devletin nakdi veya ayni yardım yapması halinde yoksulluk sorunun çözüleceğini düşünen gençlerin düşük oranda olması yoksulluk kültürü yaklaşımının belirtilen, yardımlara bağımlı olma, çalışmaktan kaçma, tembellik vb. özelliklerin gençler arasında yaygın bir düşünce olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan "kendi işini kurmak için kredi desteği sağlamak" şikkını işaretleyenlerin az sayıda olması dezavantajlı grupta yer alan gençlerin risk almaktan kaçındığı, risk almak yerine daha güvenilir şekilde istihdam edilmek istediklerini göstermektedir.

Şekil 3.23. Öğrencilere göre ülkenin en önemli sorunu

Genç nüfusa sahip bir ülke olmanın birçok avantajı olmakla birlikte bu nüfus yapısı doğru bir şekilde yönlendirilemediği takdirde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. "Demografik fırsat penceresi" döneminde yer alan Türkiye'de genç işsizliği 2013 verilerine göre toplam işsizlik oranının yaklaşık olarak 2 katında* seyretmektedir. 2013 OECD "Eğitime Bakış" raporunda ise Türkiye'de 15-29 yaş arası genç nüfusta ne eğitimde ne de istihdam da yer almaların oranının %35 olduğu ve bu oranın OECD ülkeleri içerisinde en yüksek olduğu belirtilmektedir. OECD ortalamasında ise bu oran ortalama %16' dır. Söz konusu yaş grubu cinsiyet açısından analiz edildiğinde NEET oranı erkeklerde %20 iken kadınlarda %50'dir. Mevcut veriler eğitim hayatından iş hayatına geçişte sorunların olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın yapıldığı öğrenciler "Ülkedeki en önemli sorunun nedir?" sorusuna çoğunlukla (%41,1) "işsizlik ve ekonomik sorunlar" cevabını vermiştir. Bu sonuç dezavantajlı grupta yer alan gençlerin çoğunun ekonomik kaygılar taşıdığını göstermektedir. Öğrencilerin %23,7'si "eğitim imkanlarının kısıtlı olması", %16,9'u ise "özgürlük ve siyasal sorunlar" olarak cevap vermişlerdir. %16,3'lük kısım ise "terör" konusunu ülkenin en önemli sorunu olarak görmektedir.

* TÜİK, 2013 aralık verilerine göre işsizlik oranı %10, 15-24 yaş arası işsizlik oranı %18,7 olmuştur.

4. KARŞILAŞTIRMALI ÖZEL SONUÇLAR

4.1. Lise Türü Bakımından Farklılaşmalar

Araştırmanın bu bölümünde lise türünün baba- annenin eğitim düzeyine, gelir gruplarına, eğitim algı kategorilerine ve öğrencileri ülkenin en önemli sorunu hakkındaki düşüncelerine göre istatistiksel farklılaşmaları araştırılmıştır.

Çizelge 4.1. Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyinin lise türüne göre değişimi

Okuduğunuz Lise Türü?		Babanızın eğitim düzeyi?						Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar (Diplomasız)	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite ve lisansüstü mezunu	
Genel Lise	Frekans	1	3	42	54	59	32	191
	Yüzde	0,5%	1,6%	22,0%	28,3%	30,9%	16,8%	100,0%
Meslek Lisesi	Frekans	2	2	56	39	49	10	158
	Yüzde	1,3%	1,3%	35,4%	24,7%	31,0%	6,3%	100,0%
Toplam	Frekans	3	5	98	93	108	42	349
	Yüzde	0,9%	1,4%	28,1%	26,6%	30,9%	12,0%	100,0%

Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile öğrencinin gittiği lise türü arasında bir ilişkinin olduğu yapılan akademik çalışmalarda ve OECD tarafından uygulanan PISA sonuçlarında belirtilmektedir. PISA verilerine göre yükseköğretim mezunu ebeveyn oranlarının en yüksek olduğu okul türü fen lisesi iken, ebeveynlerin eğitiminin en düşük olduğu lise türü teknik lisedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Ortaöğretim izleme ve değerlendirme raporu, 2013: 69). Araştırmanın yapıldığı öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi incelendiğinde genel liseye giden öğrencilerin çoğunun (%30,9) babası lise mezunu iken; meslek lisesinde eğitim gören gençlerin babasının çoğunun (%35,4) ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda genel liseye giden öğrencilerin babalarının meslek lisesine giden öğrencilerin babalarına göre daha yüksek eğitilmiş olduğu ifade edilebilir.

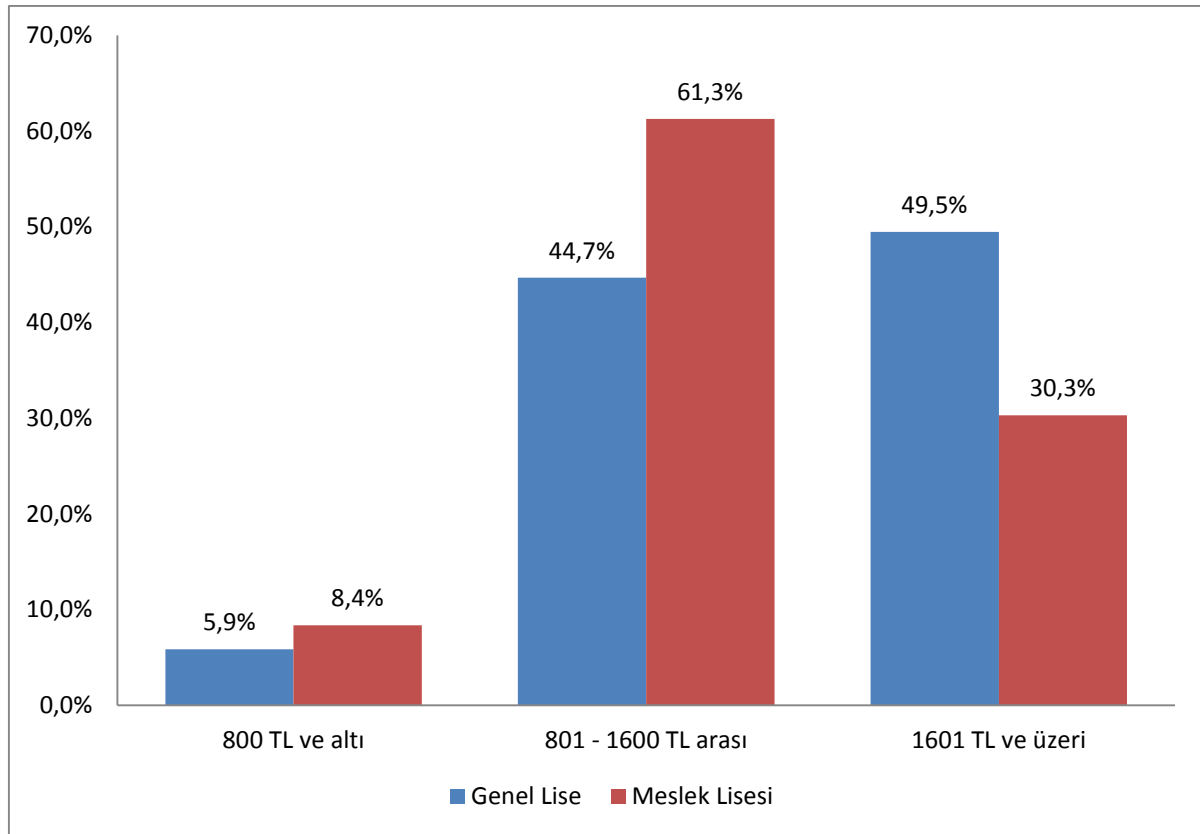
Yapılan ki-kare analizi sonucunda babanın eğitim düzeyi ile öğrencinin eğitim gördüğü lise türü değişkeni arasında (%5 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin

olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile babanın eğitim düzeyi ile öğrencinin eğitim gördüğü lise türüne göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Çizelge 4.2. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyinin lise türüne göre değişimi

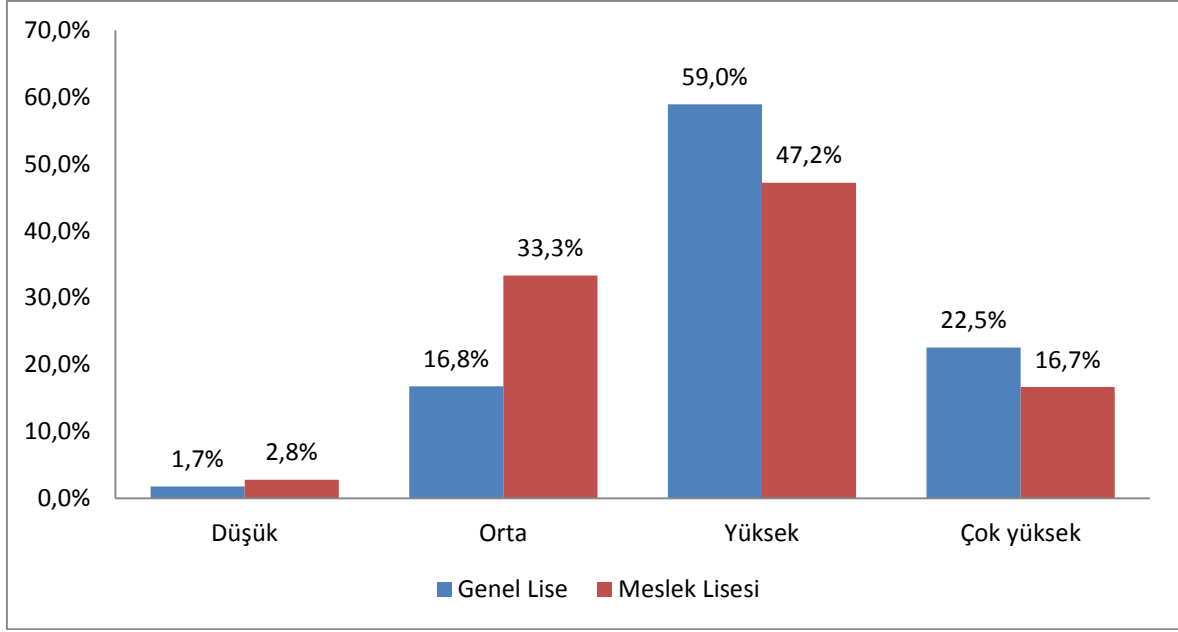
Lise Türü		Annenizin eğitim düzeyi?						Toplam
		Okur-yazar değil	Okur-yazar (Diplomasız)	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite ve lisansüstü mezunu	
Genel Lisesi	Frekans	1	5	74	51	49	11	191
	Yüzde	0,5%	2,6%	38,7%	26,7%	25,7%	5,8%	100,0%
Meslek lisesi	Frekans	8	9	89	29	23	4	162
	Yüzde	4,9%	5,6%	54,9%	17,9%	14,2%	2,5%	100,0%
Toplam	Frekans	9	14	163	80	72	15	353
	Yüzde	2,5%	4,0%	46,2%	22,7%	20,4%	4,2%	100,0%

Çizelge 4.2' de lise türüne göre öğrencilerin annelerin eğitim düzeyi incelenmiştir. Buna göre gerek genel liselerde (%38,7) gerekse meslek liselerinde (%54,9) annelerin çoğunlukla ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Genel liselerde okur-yazar olmayan anne %0,05 iken; meslek liselerinde %4,9' dur. Tabloya göre genel liselerde eğitim gören öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri birbirine yakın iken, meslek liselerinde eğitim gören öğrencilerin anneleri arasında eğitim farklı daha büyük orandadır. Yapılan ki-kare testi sonucunda lise türü ile annelerinin eğitim düzeyi değişkenleri arasında (%1 anlamlılık düzeyinde) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin eğitim aldıkları lise türü annelerinin eğitim düzeyine göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Şekil 4.1. Gelir gruplarının lise türüne göre değişimi

Şekil 4.1' de aile gelirinin lise türüne göre değişimi incelenmiştir. Buna göre ailesinin aylık toplam geliri "1601 TL ve üzeri" gelir grubunda yer alan öğrenciler çoğunlukla (%49,5) genel lisede eğitim görmekte iken; ailesinin aylık toplam geliri "801-1600TL arası" gelir grubunda yer alan öğrenciler çoğunlukla meslek lisesinde (%61,3) eğitim görmektedirler. Aynı şekilde ailesinin aylık geliri "800 TL ve altı" gelir grubunda yer alanlar çoğunlukla (%8,4) meslek lisesinde eğitim görmektedir. Diğer bir ifade ile düşük ve orta gelir kategorisinde yer alanların çoğunluğu meslek lisesinde eğitim görmekte iken; yüksek gelir grubunda yer alanların çoğunluğu genel lisede eğitim görmektedir. Bu tablo tahmin edilen bir sonuçtur. Gelir düzeyi düşük aileler çocuklarının kısa sürede istihdama katılmasını istemektedir. Yapılan ki-kare testinde öğrencilerin eğitim aldıkları lise türü ile ailelerin aylık geliri değişkeni arasında (%1 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.2.Eğitim algı kategorilerinin lise türüne göre değişimi

Sanayi ve iş alanlarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan mesleki eğitim çoğunlukla başarı düzeyi düşük öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Bu durumun yanı sıra eğitimcilerin bilgilerinin güncel olmaması, eğitim araç ve gereçlerinin güncelliğini kaybetmesi, ve eğitimin sektör ihtiyaçlarını karşılayamaması öğrencilerde aldıkları eğitimin işlevi konusunda olumsuz bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle 2012 Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı'nda öğrenci profilinin değişmesine yönelik teşviklerin belirlenmesi hedeflenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı, 2012: 158). Şekil'de görüldüğü üzere "yüksek" (%59) ve "çok yüksek" (%22,5) eğitim algı kategorisinde çoğunlukla genel lisede eğitim görenler yer alırken; "orta" (%33,3) ve "düşük" (%2,8) kategorisinde çoğunlukla meslek lisesinde eğitim görenler yer almaktadır. Diğer deyişle genel liselerde eğitim gören öğrenciler meslek liselerindeki öğrencilere göre eğitimin ekonomik ve toplumsal açıdan işlevi hakkında daha bilinçli olmakla birlikte eğitimin etkili bir role sahip olduğunu düşünmektedirler.

Yapılan ki-kare testi sonucunda eğitim algı kategorileri ile lise türü değişkenleri arasında (%1 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Diğer bir deyişle öğrencilerin eğitim algı düzeyleri eğitim aldıkları lise türüne göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Çizelge 4.3. Ülkenin en önemli sorunu nedir? sorusunun lise türüne göre değişimi

Lise Türü		Ülkenin en önemli sorunu nedir?				
		Eğitim imkanlarının sınırlı olması	İşsizlik ve ekonomik sorunlar	Özgürlük /siyasal sorunlar	Terör	Toplam
Genel Lise	Frekans	42	80	35	22	179
	Yüzde	23,5%	44,7%	19,6%	12,3%	100,0%
Meslek Lisesi	Frekans	38	59	22	33	152
	Yüzde	25,0%	38,8%	14,5%	21,7%	100,0%
Toplam	Frekans	80	139	57	55	331
	Yüzde	24,2%	42,0%	17,2%	16,6%	100,0%

"Size göre ülkedeki en önemli sorun nedir?" sorunun cevapları lise türüne göre incelendiği çizelge 4.3'de gerek genel liselerde (%44,7) gerekse meslek liselerinde (%38,8) öğrencilerin çoğunlukla "işsizlik ve ekonomik sorunlar" şikkını işaretledikleri görülmektedir. Bu durum meslek lisesinde eğitim gören öğrenciler ile genel liselerde eğitim gören öğrencilerin birincil sırada aynı kaygıyı yaşadıklarını göstermektedir. Genel liselerde eğitim görenlerin %23,5' i; meslek liselerinde eğitim görenlerin ise %25' i eğitim imkanlarının kısıtlı olmasını ülkenin en önemli sorunu olarak görmektedirler. Görüldüğü gibi öğrencilerin ikincil sorunları da aynıdır. Genel liselerde üçüncü sırada işaretlenen şık %19,6 oranı ile "özgürlük/siyasal sorunlar" iken; meslek liselerinde üçüncü sırada işaretlenen şık "terör" olmuştur. Genel liselerde en az işaretlenen şık %12,3 oranı ile "terör" iken; meslek liselerinde %14,5 ile "özgürlük ve siyasal sorunlar" olmuştur. Yapılan ki-kare testi sonucunda öğrencilerin eğitim aldıkları lise türü ile ülkedeki en önemli sorun hakkındaki düşünceleri arasında (%5 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Gelir Düzeyine Göre Yoksulluk Çözümünde Görülen Farklılaşmalar

Çizelge 4.4. Size göre ülkede var olan yoksulluk nasıl çözülür? sorusunun gelir gruplarına göre değişimi

Ailenizin Toplam Geliri		Size göre ülkede var olan yoksulluk nasıl çözülür?						Toplam
		Aileye devlet tarafından sürekli ve düzenli olarak para yardımı yapılması	Aileye devlete tarafından sürekli ve düzenli gıda, temizlik maddesi vb. yardım yapılması	Kendi işini kurması için kredi desteği sağlamak	İş imkânları yaratmak	İş bulmaya yönelik kurslar açmak	Eğitim fırsatlarını artırmak	
800 TL ve altı	Frekans	4	0	6	6	1	6	23
	Yüzde	17,4%	0,0%	26,1%	26,1%	4,3%	26,1%	100,0%
801 - 1600 TL arası	Frekans	16	3	8	65	12	60	164
	Yüzde	9,8%	1,8%	4,9%	39,6%	7,3%	36,6%	100,0%
1601 TL ve üzeri	Frekans	10	3	11	57	13	33	127
	Yüzde	7,9%	2,4%	8,7%	44,9%	10,2%	26,0%	100,0%
Toplam	Frekans	30	6	25	128	26	99	314
	Yüzde	9,6%	1,9%	8,0%	40,8%	8,3%	31,5%	100,0%

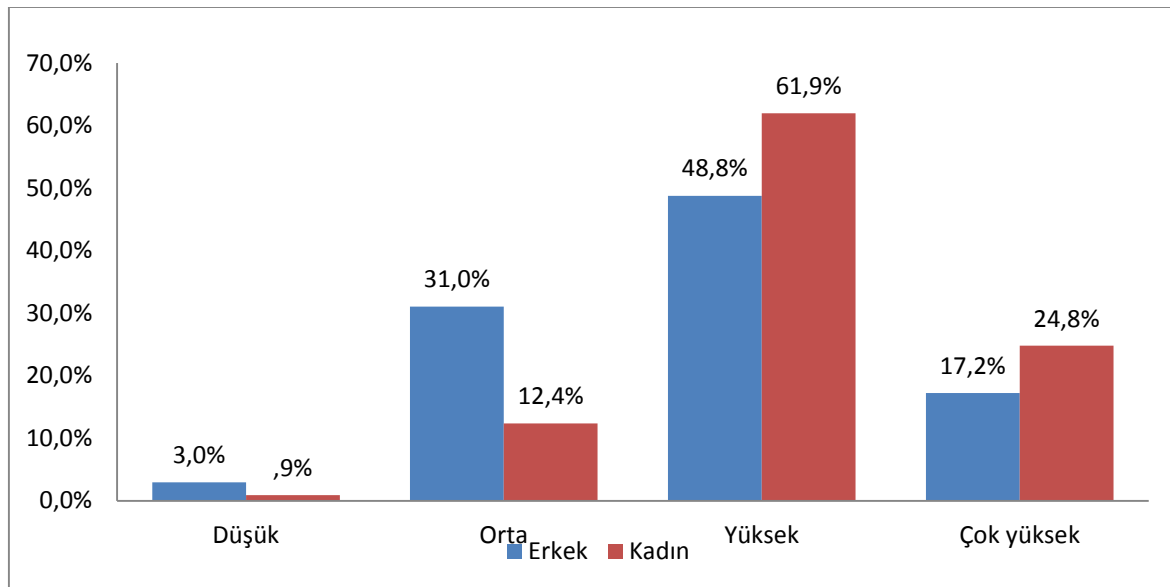
Çizelge 4.4' de gelir gruplarının değişimi ile öğrencilere göre yoksulluğun çözümüne yönelik verdikleri cevaplar incelenmiştir. Buna göre 800 TL ve altı grupta yer alan öğrenciler, "Size göre ülkedeki yoksulluk nasıl çözülür?" sorusunun cevabı olarak "kendi işini kurması için kredi desteği sağlamak", "iş imkanları yaratmak" ve "eğitim fırsatlarını artırmak" şıklarını aynı oranda (%26,1) işaretlemişlerdir. Devletin düzenli ve sürekli para yardımı yapmasıyla yoksulluk sorunun çözüleceğini düşünenlerin oranı (17,4) daha düşüktür. Bu grupta sorunun devletin gıda, temizlik maddesi vb. yardımlarla çözüleceğini düşünen kişiye rastlanmamıştır.

801-1600TL grubunda yer alan öğrencilerin çoğunlukla iş imkanları yaratarak (%39,6) ve eğitim fırsatlarını artırarak (%36,6) sorunun çözüleceğini düşünürken;

sadece (%1,8) devletin gıda,temizlik maddesi yardımı yapması (%9,8) i düzenli ve sürekli para yardımı ile sorunun ortadan kalkacağını düşünmektedir.

Yüksek gelir grubunda yer alan öğrencilerin de çoğunluğu (%44,9) iş imkanlarının yaratılmasını çözüm olarak görürken; %26'sı eğitim fırsatının artırılması ile sorunun çözüleceğine inanmaktadır. Bu tablo çalışmanın yapıldığı semtlerde yaşayan ve öğrenim gören gençlerde yoksulluk kültürünün olmadığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Öğrenciler sosyal yardım yada para yardımından ziyade istihdam yaratılarak yada iş bulmada yardımcı eğitim imkanlarının çoğaltılmasıyla sorunun çözüleceğine inanmaktadırlar. Diğer deyişle sorun karşısında pasif değil; aksine aktif bir rol edinmeyi istemektedirler. Gelir ile size göre "toplumda var olan yoksulluğun çözümü nedir?" sorusu değişkenleri arasında ki-kare testi yapılmış, iki değişken arasında (%5 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin toplumdaki var olan yoksulluğun çözümü hakkındaki düşünceleri, ailelerinin gelir düzeyine göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

4.3. Eğitim Algı kategorileri Bakımından Farklılaşmalar

Şekil 4. 3. Eğitim algı kategorilerinin cinsiyete göre değişimi

Kanunlara göre cinsiyet ayrımı yapılmaksızın bütün bireylerin eğitim hakkı olmasına rağmen özellikle yoksul aileler çocukların eğitime devam etme konusunda seçim yapmaları gerektiğinde erkek çocuğun eğitime devam etmesi konusunda tercih

yapmaktadırlar. UNESCO 2010 verilerine göre Türkiye'de en yoksul ailelerden gelen kızların %6'sı iki yıldan daha az eğitim görmektedir (UNESCO, EFA Global Monitoring Report, 2010: 16). Türkiye'de gelir düzeyi yüksek ailelerde eğitim olanakları açısından cinsiyet eşitliği gözlenirken, yoksul ailelerdeki çocuklar temel becerilere ulaşması bakımından karşılaştırıldığında erkeklerde %64, kızlarda ise %30 oranı ile cinsiyet açısından önemli oranda farklılık görülmektedir (UNESCO, Herkes için Eğitim 2012 Küresel İzleme Raporu, Önemli Noktalar ve Türkiye Değerlendirmeleri). Bu veriler ülkemizde kız çocukların eğitime erişim alanında sorunların olduğunu kanıtlamaktadır. Bu sorun karşısında gerek devlet gerekse sivil toplum kuruluşları cinsiyet ayrımcılığını önlemeye yönelik projeler geliştirmelerine rağmen eğitim konusunda cinsiyet eşitliği tam olarak sağlanamamıştır. Ancak yapılan araştırma bu sorunlara rağmen kız çocuklarının eğitim konusunda daha duyarlı oldukları göstermektedir. Araştırmaya göre eğitim algı düzeyi "yüksek" (%61,9) ve "çok yüksek" (%24,8) kategorisini çoğunlukla kız öğrenciler oluştururken; orta" (%31) ve "düşük" eğitim algı kategorisini (%3,0) çoğunlukla erkekler oluşturmaktadır.

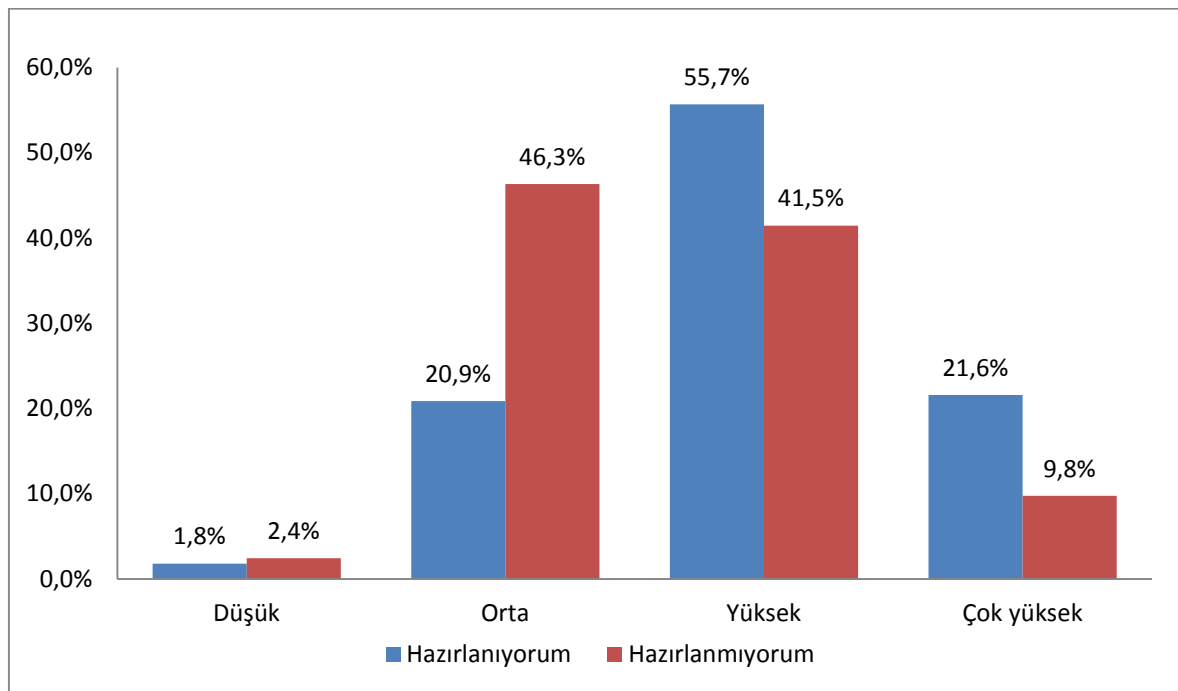
Yapılan ki-kare testi sonucunda eğitim kategorileri ile cinsiyet değişkeni arasında (%1 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile öğrencilerin eğitim algı düzeyleri, cinsiyete göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Çizelge 4. 5. Eğitim algı kategorilerinin kardeş sayısına göre değişimi

Kardeş sayısı		Eğitim Algı Kategorileri				Toplam
		Düşük	Orta	Yüksek	Çok yüksek	
Tek çocuk	Frekans	3	5	10	6	24
	Yüzde	12,5%	20,8%	41,7%	25,0%	100,0%
İki Kardeş	Frekans	3	31	75	25	134
	Yüzde	2,2%	23,1%	56,0%	18,7%	100,0%
Üç Kardeş ve üzeri	Frekans	1	41	85	32	159
	Yüzde	0,6%	25,8%	53,5%	20,1%	100,0%
Toplam	Frekans	7	77	170	63	317
	Yüzde	2,2%	24,3%	53,6%	19,9%	100,0%

Eğitim algı kategorileri ile kardeş sayıları arasında ilişkinin incelendiği bu çizelgede ailenin tek çocuğu olan öğrenciler çoğunlukla "yüksek" (%41,7) ve "çok yüksek" (%25,0) kategorinde yer alırken, iki kardeş olan öğrenciler çoğunlukla "yüksek"

(%56,0) ve "orta" (%23,1) kategorisinde yer almaktadır. Aynı durum üç kardeş ve üzeri olanlar içinde geçerlidir. Üç kardeş ve üzeri olanlar çoğunlukla "yüksek" (%53,5) ve "orta" (%25,8) kategorisinde yer almaktadır. Tablo kardeşi olmayan gençlerin kardeşi olan gençlere göre eğitimin toplumsal ve ekonomik işlevi konusunda daha yüksek duyarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan ki-kare testi sonucunda söz konusu iki değişken arasında (%5 anlamlılık düzeyinde) anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur. Diğer deyişle öğrencilerin eğitim algı düzeyleri, sahip oldukları kardeş sayısına göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Şekil 4. 4. Eğitim algı kategorilerinin üniversite sınavına hazırlanma durumuna göre değişimi

Eğitim algı düzeyi "yüksek" (%55,7) ve "çok yüksek" (%21,6) kategorisinde yer alanların çoğu "*üniversite sınavına hazırlanıyorum*" cevabını işaretlerken; "orta" (%46,3) ve "düşük" (%1,9) kategorisinde yer alanların çoğu "*üniversite sınavına hazırlanmıyorum*" cevabını işaretlemişlerdir. Bu sonuç üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin eğitimin işlevi konusunda üniversite sınavına hazırlanmayanlara göre daha bilinçli olduklarını gösterirken; üniversite sınavına hazırlanmayan öğrencilerin çoğunda ise eğitim konusunda kesin yargıların henüz oluşmadığını göstermektedir. Bu sonuca rağmen sınava hazırlanmayan öğrencilerin %50'sinden fazlasının "yüksek" ve "çok yüksek" kategorisinde olduğu da göz ardı

edilmemelidir. Bu durum sınava hazırlanmayan öğrencilerin farklı nedenlerden dolayı hazırlanamadıklarının bir göstergesidir.

Üniversite giriş sınavına hazırlanma durumu ile öğrencilerin eğitim algı kategorisinin incelendiği ki-kare analizi sonucunda 2 değişken arasında (%1 anlamlılık düzeyinde) anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bir diğer ifade ile öğrencilerin eğitim algı düzeyleri üniversite sınavlarına hazırlanma durumuna göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Önceleri sadece ekonomik kaynakların yetersizliği üzerinden açıklanan yoksulluk, günümüzde birçok farklı olguyu içinde barındıran ve yaş gruplarını farklı boyutlarda etkileyen daha geniş bir sorun alanına karşılık gelmektedir. Bu nedenle yoksulluğa ilişkin tanımlar ve ölçütlerde de değişiklik görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından kullanılan İnsani Gelişme Endeksi yoksulluk verilerinde referans olarak kullanılan önemli bir ölçüttür. Endekste bilgiye erişim ve yüksek yaşam standardı esasına dayanarak belirlenen gelir göstergesinin yanında sağlık ve eğitim göstergeleri, doğumda beklenen yaşam süresi, beklenen okullaşma yılı gibi gelir dışı göstergeler de veri olarak kullanılmaktadır. Bu durum ekonomik düzenlemelerin yanı sıra eğitim ve sağlık alanında yapılacak düzenlemelerin yoksullukla mücadelede önemli bir aşama sağlayacağını göstermektedir.

Hiç şüphesiz yoksulluğun döngü noktasını oluşturan gençler yoksulluk sorunundan en az diğer yaş grubundakiler kadar etkilenmekle birlikte mevcut sorunu gelecek kuşaklara aktaran bir kuşağı da temsil etmektedirler. Buna rağmen gençler, yoksulluk çalışmalarında ayrı bir kategori olarak ele alınmayıp hane halkının içinde değerlendirilmektedir. Bu noktada yoksulluğun yaş gruplarını farklı boyutlarda etkilediği göz ardı edilmektedir. Halbuki yoksulluğun etkileri yaş gruplarına göre önemli farklılıklar arz etmektedir. Örneğin yoksulluk, genç yoksulluğunun bir önceki evresi olan çocuk yoksulluğunda daha çok beslenme ve sağlık sorunları şeklinde kendini göstermektedir. Yeterli düzeyde beslenemeyen ve buna bağlı olarak gelişemeyen; kronik hastalıklara yakalanan çocuklarının çoğu yoksuldur. Gençlik döneminde yoksulluk bu sorunların yanı sıra eğitim hizmetlerine erişim, toplumsal katılım, sosyal dışlanma gibi farklı faktörlerin de sürece dahil olması anlamına gelmektedir. Gençleri çok boyutlu etkileyen sorunun çözümü noktasında gençlerin aktif katılımı sağlanması yolu ile gençlerin sorundan daha az etkilenmeleri sağlayacak politikalar üretilmesi gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz zaman dilimi "demografik fırsat penceresi" dönemine karşılık gelmektedir. 2000-2025 yıllarını kapsayan bu dönem toplam nüfus içerisinde çalışabilir nüfusun en yüksek oranda olduğu dönemdir. Bu dönemde beşeri sermayesi yüksek, nitelikli genç nüfus yetiştirildiği takdirde nüfus yapısı bir fırsata

dönüştürülecektir. Ancak mevcut veriler genç nüfus için parlak bir tablo oluşturmamaktadır. 2011 yılı itibari ile Türkiye'de yaklaşık 12,5 milyon genç bulunmaktadır. Diğer ifade ile nüfusun 1/6'i gençlerden oluşmaktadır. Diğer yandan yine aynı yıl için 15-24 yaş arasındaki nüfusun % 26,2 'sinin yoksulluk sınırı altındaki nüfusa karşılık gelmesi, gençlerin yoksulluk tehdidi ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Günümüz bilgi toplumunda toplumsal ve ekonomik alanda başarılı olmanın temel şartlarından biri bireyin beşeri sermayesini arttırmasından geçmektedir. Beşeri sermayeyi arttırmanın ön koşulu ise eğitim süreçlerine dahil olmaktır. Bu anlamda birey kendisi için ne kadar çok yatırım yaparsa ekonomik sorunlardan o kadar az etkilenecek; istihdam edilebilirliği artacak ve yoksulluk riski azalacaktır. Bu noktada eğitim, yoksulluk riskine karşı önemli bir savunma mekanizması oluşturmaktadır. Yoksulluğun ekonomik boyutuyla mücadelede beşeri sermaye etkin bir işleve sahipken sorunun sosyal boyutuyla mücadelede sosyal sermaye şüphesiz önemli bir araçtır. Yoksul gençler kendilerini yalnız ve çaresi hissettikleri oranda toplumdan kendilerini dışlama eğilimi gösterecekler; iletişim kurdukları kişi sayısını arttırdıkları oranda toplumla daha çok kaynaşıp sorunlar karşısında daha mücadeleci bir tavır sergileyeceklerdir. Bireylerin beşeri ve sosyal sermayelerini arttırmak için ulusal düzeyde gençlik politikalarına ihtiyaç vardır. 2013 tarihinde yürürlüğe giren ilk "Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi" bu alanda politika üretmede önemli başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bakanlık ilk politika belgesini takiben en geç her 4 yılda bir gençlik politika belgesinin güncelleneceğini duyurmuştur. Belgede gençlerin fikir ve önerileri de dikkate alınarak eğitim, aile, sağlık, istihdam, girişimcilik, mesleki eğitimi demokratik katılım vb. konularda politikalara yer verilmiştir.

Bu çalışmada ana amaç öğrencilerinin eğitimin işlevlerine yönelik (istihdam edilme, demokratik toplum oluşturma, toplumsal sorunların çözümü, sosyalleşme, teknolojik yeniliklere uyum sağlama, yoksullukla mücadele vb.) duyarlılıklarını tespit etmektir. Araştırmanın alt amacı ise söz konusu gençlerin yoksulluğun nedeni ve çözüm önerileri konusundaki fikirlerini değerlendirmek, eğitimi bu sorunun çözümünde etkin bir araç olarak görüp görmediklerini belirlemektir. Araştırma görel olarak yoksul kabul edilen Ankara'nın Mamak semtinde, genel ve meslek liselerinde eğitim gören

356 12. sınıf öğrencisi ile sınırlıdır. Çalışmada nicel araştırma tekniklerinden biri olan " tarama araştırması (survey)" tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak akademisyenlerin yardımıyla araştırmacı tarafından oluşturulan ve pilot uygulamadan sonra son hali verilen anket kullanılmıştır. Alan araştırması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, böylece sahaya ilişkin gözlem fırsatı elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu erkektir. İki ve üç kardeş olan öğrenci sayısı çoğunluktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %54'ü genel liselerde, %46'sı meslek liselerinde eğitim görmektedir. Öğrencilerin çoğu çekirdek ailede yaşamakta %7,2' lik kısım geniş ailede yer almaktadır. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyi incelendiğinde babalarının annelerinden daha yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Annelerinin eğitim düzeyi çoğunlukla ilköğretim iken, babaları çoğunlukla lise mezunudur. Ebeveynlerinin çalışma durumu araştırıldığında babaları çalışmakta iken; annelerinin çoğunun ev hanımı olduğu görülmektedir. Annesi emekli olanların oranı %1,2 iken, babası emekli olanların oranı %2 düzeyindedir. Öğrencilerin babalarının çoğu işçidir. Sonrasında sırasıyla memur ve esnaf gelmektedir. Babalarının yaklaşık %14'ü seyyar satıcılık, işporta, kağıt toplama gibi enformel sektörde yer almaktadır. Oranın bu denli yüksek oluşu bir yandan işsizlik ve istihdam yapısındaki sorunları gösterirken; diğer yandan yoksulluğun boyutlarının anlaşılması açısından da önem arz etmektedir.

Öğrencilerin ailelerin aylık toplam geliri çoğunlukla 801-1600 TL arasındadır. Öğrenci ailelerinin %40,8'i, 1601 TL ve üzeri gelire sahipken; 800 TL ve altı gelir ile geçinenlerin oranı % 7'dir ve bu oran çarpıcı bir sonuçtur. Söz konusu gelir grubunun yoğunlukta olmasının nedeni gençlerin yardım yapılacağı düşüncesiyle mevcut gelir düzeyinden daha düşük bir seviyeyi göstermeyi tercih etmelerinden kaynaklanabilir.

Ailelerin çoğu ev sahibi iken %26,5'i kiracı, %3,7'si para ödemedi, başkasına ait evde ikamet etmektedir.

Öğrencilerin okul masrafları çoğunlukla aileler tarafından karşılanmaktadır. Sadece %11,9'u çalıştığını ifade etmiştir. Çalışanlar çoğunlukla meslek lisesinde eğitim görüp kendi alanlarında çalışmaktadır. Çalışanların çoğu hafta içi belirli günlerde

çalıştıklarını belirtmişlerdir. Lise son sınıfta meslek liselerinde staj uygulaması öğrencilerin iş yaşamına dair tecrübe edinmesini sağlayarak iş bulmalarına yardımcı olurken; diğer bir yandan bu dönemde gelir elde ederek ekonomik açıdan bu dönemi daha rahat geçirmelerini sağlamaktadır.

Öğrencilerin çoğu üniversite sınavına hazırlanmakta ve dershaneye gitmektedir. Sınava hazırlanmayanların oranı %13,1'dir. Öğrencilerin %78,5' lik kısmı lisede aldıkları eğitimin üniversitede istedikleri bölümü kazandıracağını düşünmemektedir. Bu sonuca göre çoğu öğrenci aldığı eğitimi kaliteli bulmamaktadır. Yapılan araştırmalar öğrencilerin bu kanaatlerinde haklı olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde yer alan okulların gerek akademik personel açısından gerekse fiziki yapısı açısından gelişmiş bölgelere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum eğitimde fırsat eşitliği konusunun tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Eğitim süreçlerine katılım kadar eğitimin kalitesinin de belirli standartlarda olması gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Hazırlanmayan öğrencilerin çoğu ekonomik sorunların yanı sıra kendilerini başarısız görüp üniversitede başarılı olamayacaklarını düşünen diğer grubunda yer almaktadır. %16,7'si üniversite masraflarını karşılayamayacak düzeyde olduklarını ve üniversite eğitiminin zaman kaybı olduğunu düşünmektedirler. Ailesine ekonomik destek sağlamak için çalışmak zorunda olan öğrencilerin oranı ise %13,9 'dur. Bu durum ekonomik sorunların yada maddi yetersizliklerin gençleri üniversite eğitiminden yoksun bırakan bir faktör olduğunu göstermektedir. Üniversite eğitiminin kendisine katkı sağlamayacağını düşünenlerin oranı ise %11,1' dir.

Diğer yandan üniversite eğitimi kavramı size neyi ifade ediyor? sorusuna cevap olarak çoğunluk "meslek edinmeyi sağlayan temel faktör" şikkını işaretlemiştir. Bu sonuç öğrencilerin üniversite eğitiminin istihdamda yer almanın ve iş bulmanın bir aracı olarak gördüklerini göstermektedir. Alan araştırmasından elde edilen verilerin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2008 yılı "Türkiye'de Gençlik" araştırması ile örtüştüğü görülmektedir. 12 farklı bölgede 15-24 yaş arası 3 binden fazla genç ile yapılan araştırmada liseye ya da üniversiteye gitmeyen gençlere bu durumun temel sebebi sorulmuş; gençler, çoğunlukla "bir işe girip para kazanmak" yada "okul harcamalarını ödeyebilecek ekonomik durumu olmamak" ile "ilgi ve istek eksikliği" şıklarını işaretlemiştir. "İlgi ve istek" grubunda yer alanlar

incelendiğinde %60' ının düşük gelirli ailelerden geldiği görülmüştür (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [UNDP], 2008: 28).

Öğrencilere üniversite eğitimi kavramının kendileri için nasıl bir anlam ifade ettiği sorulduğunda çoğunluk meslek edinmeyi sağlayan temel faktör cevabını vermiştir. Bu sonuç öğrencilerin üniversite eğitimini istihdamda yer almanın ve iş bulmanın bir aracı olarak gördüklerini göstermektedir.

Öğrencilerin çoğu yoksulluğun nedeninin eğitimsizlik olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler bilgi toplumunda istihdam edilmede ve yoksulluk riskinin azaltılmasında eğitimin öneminin bilincindedir. Çoğu zaman yoksulluğun sebebi olarak görülen işsizlik, öğrenciler tarafından en çok işaretlenen ikinci şıktır. Öğrencilerin çoğuna göre yoksulluk iş imkanları yaratılarak çözülebilecek bir sorundur. Diğer ifade ile yoksulluğun sebebinin eğitimsizlikten kaynaklandığını düşünen çoğu genç, çözüm olarak istihdamda yer almanın etkili olacağını düşünmektedir. Diğer yandan sorunun devletin para (%13,71) yada gıda, temizlik yardımı (%12,58) ile çözüleceğini düşünenler düşük orandadır. Bu tablo gençlerinin çoğunun sorun karşısında aktif bir rol almak gerektiğini düşündüğünü, az bir kısmının yardımlar sayesinde sorunun çözeceklerini inandıklarını göstermektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta kendi işini kurması için kredi desteği sağlanarak yoksulluk sorunun çözüleceğini düşünenlerin düşük oranda kalmasıdır. Bu durum gençlerin risk almaktan ziyade daha güvenli şekilde istihdamda yer almayı tercih ettiklerini ve girişimcilik konusunda yeterli motivasyona sahip olmadığını da ifade etmektedir. Gençlerin çoğu iş kurmaktan ziyade istihdam yaratılarak sorunun çözüleceğine inanmışlardır. Ancak devletin nüfusa paralel olarak istihdam yaratma kapasitesi olanaksızdır. Bu durum gelir düzeyi düşük ailelerdeki gençlerin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Söz konusu gençler beşeri sermayelerini artıramadıklarında özel sektörde de iş bulmakta zorluk çekeceklerdir. Bu nedenle gençlerin iş kurmalarını sağlayacak kredi olanaklarının geliştirilmesi ve gençlerin girişimciliğe kanalize edilmesi gerekmektedir.

Değişime ve gelişime rahatlıkla uyum sağlaması nedeniyle ekonomik ve toplumsal sorunların çözümü olarak görülen genç nüfusun gerek eğitim hayatında gerekse iş yaşamına yönelik birçok sorunu olduğu bilinmektedir. OECD, "2013 Eğitime Bakış"

raporuna göre Türkiye'de 15-24 yaş grubunda yer alıp eğitimde ve istihdamda yer almayan oranı %35'tir. Diğer TÜİK 2013 verilerine göre genç işsizliği toplam işsizliğin yaklaşık 2 katıdır. Gençlere "ülkenin en önemli sorunu nedir?" diye sorulduğunda çoğunluk "işsizlik ve ekonomik sorunlar" şikkını işaretlerken; %23,7'sine göre eğitim imkanlarının kısıtlı olmasıdır. %16,9'u için ise özgürlük/siyasal sorunlar ülkenin en önemli sorunudur. "Ülkedeki en önemli sorun size göre nedir?" sorusu lise türüne göre analiz edildiğinde gerek meslek lisesinde gerekse genel lisede eğitim gören öğrencilerin çoğu için birinci sırada "işsizlik ve ekonomik sorunlar" gelmektedir. Araştırmada çıkan sonuç daha önce yapılan gençlik sorunlarını belirlemeye yönelik çalışmaları destekler niteliktedir. Örneğin İbrahim Armağan tarafından İzmir'de 15-25 yaş grubunda 5200 gence uygulanan alan araştırmasında gençlerin en öncelikli sorunu ekonomik kaynaklı iken, sonrasında eğitim gelmektedir. Bulunduklar yaş itibari ile y kuşağında yer alan gençlerin özgürlük konusunu daha sorunlu bir alan olarak düşünmeleri beklenirken öğrencilerin çoğunluğu işsizlik ve ekonomik sorunları en önemli sorun olarak görmektedir. Bu durum gençlerin bulundukları sosyo-ekonomik koşullardan ağır ölçüde etkilendiklerini kanıtlamaktadır. Diğer bir yandan yoksulluğun çözümü konusunda belirtilen çözüm ile "ülkedeki en önemli sorun nedir?" sorunun cevaplarının benzer olduğu görülmektedir. Bu durumda gençlere göre yoksulluk sorunu çözüldüğünde ülkenin en önemli sorunu da çözülmüş olacaktır.

Çalışmada 5'li likert ölçeğine göre hazırlanan önermeler puanlanarak eğitim algı kategorileri oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda çok düşük kategorisine giren öğrenci olmamıştır. Gençlerin çoğunun "*yüksek algı*" kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

Bu kategoriye sözel olarak açıklamak gerekirse öğrencilerin çoğu eğitimin ekonomik ve toplumsal alanda vazgeçilemez bir öneme sahip olduğunu düşünmektedir. Eğitimli bireylerin iş bulmalarının ve istihdamda yer almalarının görece daha kolay olduğunu, yoksul olma riskinin düşük olduğunu, toplumsal sorunların çözümünde daha etkili ve hızlı kararlar alacaklarını düşünmektedirler. Eğitimin sosyalleşmeyi ve toplumsal statü kazanmayı sağlama görevinin de olduğunu düşünmektedirler.

Lise türüne göre gelir grupları incelendiğinde gelir düzeyi görece yüksek olan ailelerin çocukları çoğunlukla genel lisede eğitim görürken; gelir düzeyi görece düşük olan ailelerin çocukları çoğunlukla meslek liselerinde eğitim görmektedir. Bu durum geliri düşük ailelerin, çocuklarının kısa zamanda meslek edinerek iş hayatına atılmasını istemelerinden kaynaklanabilir. Yapılan benzer araştırmalarda da ailenin gelir düzeyi ile lise türü arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Isparta'da fen lisesi ile genel lisede yapılan bir araştırmada genel lisede okuyan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyleri fen lisesinde eğitim gören öğrencilerin ailelerinin gelirinden görece daha düşüktür (Önür, 2012).

Eğitim algı kategorileri lise türüne göre analiz edildiğinde "yüksek" ve "çok yüksek" algı kategorilerinde genel liselerde eğitim gören öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. "*Orta*" ve "*düşük*" kategorisinin ise çoğunluğu meslek lisesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu durum genel liselerde eğitim gören öğrencilerin meslek lisesinde eğitim görenlere göre eğitimin toplumsal ve ekonomik işlevi konusunda daha pozitif bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Meslek lisesindeki öğrencilerin genelinde eğitimin işlevi konusunda henüz kesin yargılar oluşmamıştır.

Babalarının eğitim düzeyine göre lise türü analiz edildiğinde genel liseye giden öğrencilerinin (%30,9) çoğunun babası lise mezunu iken; meslek lisesine giden öğrencilerin çoğunun (%35,4) babası ilkokul mezunudur. Bu durumda genel liseye giden öğrencilerin babasının meslek lisesine giden öğrencilerin babasına göre daha yüksek eğitilmiş olduğu söylenebilir. Bu alanda yapılan araştırmalar babanın eğitim düzeyi ile çocuğun eğitim başarısı ve tercihleri arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu desteklemektedir. Hane halkı reisinin eğitim düzeyinin düşük olması ailenin toplam gelirinin düşük olmasına neden olup bu ailelerin, çocuklarını bir an önce istihdamda yer almaları için meslek liselerine göndermelerinde etken olabilir. Diğer yandan hane halkının eğitim düzeyinin yüksek olması ailenin toplam gelirini pozitif yönde etkileyerek bu ailelerin, çocuklarını genel liselere göndererek akademik eğitime yönlendirmelerinde etken olabilir.

Lise türüne göre annenin eğitim düzeyi incelendiğinde her iki grupta da çoğunluğun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bu noktada dikkati çeken ise genel liselerde öğrenim gören annelerin eğitim düzeyleri birbirine yakın iken, meslek liselerinde

eğitim farklılığı daha büyük orandadır. Örneğin genel liselerde eğitim gören öğrencilerin annelerinin % 38,7'si ilkokul, %26,7'si ortaokul, %25,7'si lise mezunu iken; meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin %54,9'u ilkokul mezunu, %17,9 ortaokul mezunu, %14,2'si ise lise mezunudur. Her ne kadar genel liselerdeki öğrencilerin çoğunun annesi ilkokul mezunu olsa da ortaokul ve lise mezunu oranları birbirine yakındır.

Gelir düzeyine göre yoksulluk sorunu nasıl çözülür? sorusu analiz edildiğinde 800 TL ve altı grupta olanların çoğu kendi işini kurmak, iş imkanları yaratmak ve eğitim fırsatlarını artırmak şikkını işaretlerken; devletin düzenli ve sürekli para yardımı yapmasıyla yoksulluk sorunun çözüleceğini düşünenlerin oranı (17,4) daha düşüktür. Bu grupta sorunun devletin gıda, temizlik maddesi vb. yardımlarla çözüleceğini düşünen kişiye rastlanmamıştır. 801-1600 TL ve 1601 TL ve üzeri grubunda yer alanların grubunda olanların çoğu iş imkanları yaratmak şikkını işaretlemişlerdir. 1601 TL ve üzeri grubunda yer alanların %1,8'i devletin gıda, temizlik maddesi yardımı, %9,8'i düzenli ve sürekli para yardımı ile sorunun ortadan kalkacağını düşünmektedir. Bu tablo her ne kadar istatistiki olarak farklılık taşısa da gelir gruplarının ortak sorunu iş imkanlarının yaratılmasıdır.

Öğrenciler istihdam yaratılarak yada iş bulmada yardımcı eğitim imkanlarının çoğaltılmasıyla sorunun çözüleceğine inanmaktadırlar. Bu tablo gençlerin yoksulluk sorunu karşısında pasif ya da kadercı bir anlayışla değil; aksine aktif bir rol üstlenmek istediklerini göstermektedir. Devletin sosyal yardım ya da para yardımı yapmasından ziyade kendi işlerini kurma konusunda yardımcı olunarak yada iş imkanı yaratılarak sorunun çözüleceğine inanmaktadırlar.

Eğitim algı düzeyi yüksek ve çok yüksek kategorisinde yer alanlar çoğunlukla "*üniversite sınavına hazırlanıyorum*" cevabını işaretlerken; Orta ve düşük kategorisinde yer alanların çoğu "*üniversite sınavına hazırlanmıyorum*" cevabını işaretlemişlerdir. Bu durumda üniversiteye hazırlananların eğitimin ekonomik ve toplumsa işlevi hakkında kesin ve olumlu algıya sahip oldukları, üniversiteye hazırlanmayanların ise olumsuz ve/veya kesin kanaatlerin oluşmadığı söylenebilir.

Eğitim algı kategorileri cinsiyete göre değerlendirildiğinde "yüksek" ve " ok yüksek" kategorilerinde çoğunlukla kadınlar yer alırken, orta ve düşük kategorilerinde çoğunlukla erkekler yer almaktadır. Bu durum kadınların erkeklere göre eğitimin önemi ve toplumsal işlevi hakkında daha olumlu ve kesin kanaatleri olduğunu; erkek öğrencilerin ise eğitimin işlevleri konusunda kadın öğrencilere göre daha kararsız olduğunu göstermektedir.

Eğitim algı kategorileri ile kardeş sayıları arasındaki ilişki incelendiğinde kardeşi olmayan öğrenciler çoğunlukla "yüksek" ve " ok yüksek" kategorisinde yer alırken iki yada daha fazla kardeşi olan öğrencilerin çoğu "yüksek" ve "orta" kategorisinde yer almaktadır. Bu durum kardeşi olmayan gençlerin kardeşi olanlara göre daha üst düzeyde eğitimin işlevleri hakkında algıya sahip olduğunu göstermektedir.

Yapılan ki-kare ilişki analizi soncunda eğitim algı kategorileri ile cinsiyet, kardeş sayısı,  niversite sınavına hazırlanma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur. Böylece H1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer yandan lise türüne göre analiz yapıldığında lise türü ile eğitim algı kategorileri, yoksulluğun nedenini ve  z m , ailenin toplam geliri, ülkenin en önemli sorunu nedir? sorusu ve anne- baba eğitim düzeyi değişkenleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş, H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmanın sonuçları genel olarak toparlanacak olursa gerek genel liselerde gerek meslek liselerinde eğitim gören öğrencilerin eğitim algılarının yüksek olması, gençlerin eğitimin öneminin farkında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ancak yapılan araştırma eğitim sisteminde sorunlar olduğunu göstermektedir. Araştırmanın yapıldığı meslek liselerinde okul panolarının i  ilanları ile dolu olduğu g r lm  tur. Yetkililer bu durumun gençlerin kendi alanlarında iyi ücretle  alı maktansa bir markette kasiyer ya da güvenlik görevlisi olarak çalışmayı tercih etmelerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu sorunun altında yatan neden ise aldıkları eğitimin kendi alanlarında bir i te başarılı olmaya yetmediğine inanmalarından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifade ile öğrenciler aldıkları eğitime güvenmemektedir. Bu durum meslek liselerinin i  hayatına eleman yetiştirme işlevinde sorun olduğunu göstermektedir. Yoksullukla mücadelede eğitimin öncelikli rolü gençlere i  olanaklarından yararlanmalarını sağlayacak bilgi ve beceri

sunmasıdır. Eğitim süreçlerinde gençlere işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim verilmemesi veya verilen eğitimin pratikte uygulanamaması gençlerin istihdamda yer almasını engelleyen iki önemli sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum eğitim sisteminde revizyonu zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan "Dünya Bankasının Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması" başlıklı 2008 tarihli raporunda yer alan okuldan işe geçişi iyileştirmeye yönelik politika seçenekleri yoksul gençlerin de istihdamda yer almalarını kolaylaştırıcı etki yaratacağı düşünülmektedir. Rapora göre esnek çalışma biçimi seçenekleri arttırılmalıdır, böylece gençlerin çalışmayı diğer faaliyetlerle birleştirme olanaklarını arttıracaktır. Raporda yer alan bir diğer politika önerisi, öğrencilere mesleki danışmanlık sağlanmasıdır. Böylece öğrencinin daha erken ve daha iyi bilgilendirilmesi sayesinde daha bilinçli eğitim ve kariyer kararı alması sağlanmalıdır. İş arama sürecinde yardım sağlanması da işe geçiş sürecinin kısalmasını ve eşleşmelerin iyileştirilmesini kolaylaştıracaktır (World Bank, 2008). Diğer yandan gençleri kendi işlerini kurmaya teşvik edecek politikalar geliştirilmesi de en az raporda yer alan politikalar kadar önemlidir. Her ne kadar beceri eksikliği gençlerin istihdamda yer almalarını engellese de iş imkanlarının sınırlı olduğu da bir gerçektir.

Öte yandan devletin sınırlı istihdam yaratma kapasitesi olduğu düşünülürse nüfus artışına paralel olarak istihdam kapasitesinin arttırılması ütöpik kalacaktır. Bu noktada gençlerin girişimcilik ruhunu geliştirecek projeler üretmelerini sağlayacak programların oluşturulması ve kendi işlerini kurmalarını sağlayacak projelerin geliştirilmesinin genç yoksulluğu ile mücadele etkili araç olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012) Türkiye’de yoksulluk olgusu ve toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2012-1, 76-117.
- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2007). Türkiye’nin büyük kentlerinin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşayan yoksulluk ve sosyal dışlanma. G. Atılğan ve B. Y. Çakar. (Editörler). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Tes-İş Dergisi*, s. 83-89.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Türkiye aile yapısı araştırması*, 25-26.
- Aktan, C. (Editör). (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara: Hak – İş Yayınları, 19-28.
- Ak R. ve Bingöl B. A. (2010). An evaluation on the literature concerning . *The Relationship Between Education and Growth 8th International Conference on Knowledge, Economy and Management*. Turkey: İstanbul, 153-165.
- Altay, A. (2007). Bir kamu malı olarak sosyal sermaye ve yoksulluk ilişkisi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, sayı 7, 337-362.
- Alpkaya, F., Demirer, T., Ercan, F., Mihçı, H., Onder, I., Özbudun, S. ve Özüğurlu, M. (1999). *Eğitim: Ne için? Üniversite: Nasıl? Yök: Nereye? (Birinci Baskı)*. Türkiye: Ütopya yayınevi, 48-87.
- Akın, F., Şimşek, O. ve Erdem T. (2007) *Türkiye’de Eğitim Sorunu: Toplumsal Aktörlerine Göre Eğitim Sorunlarına Bakış*. Ankara: Eğitim-Sen, 19-20
- Altay, A. (2007). Bir kamu malı olarak sosyal sermaye ve yoksulluk ilişkisi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, sayı 7, 337-362.
- Alpkaya, F., Demirer, T., Ercan, F., Mihçı, H., Onder, I., Özbudun, S. ve Özüğurlu, M. (1999). *Eğitim: Ne için? Üniversite: Nasıl? Yök: Nereye? (Birinci Baskı)*. Türkiye: Ütopya yayınevi, 48-87.
- Apple, M. W. (2011). Comparing neo-liberal projects and inequality in education. *Comparative Education*, 37(4), 409-423.
- Arnstein A., Maria L. ve Letizia, M. (2005,2). Youth Poverty in Europa: What Do We Know, *Institute for Social and Economic Research*, 5.
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik gözüyle gençlik 21.yüzyıl eşiğinde Türkiye gençliği (Birinci baskı)*. İzmir: USADEM Yayınları, 311-315.
- Atik, H. (2006). *Beşeri sermaye, dış ticaret ve ekonomik büyüme (Birinci baskı)*. Bursa: Ekin Kitabevi, 7-8
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, s.13.

- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketici ve Yeni Yoksullar* (çev. Ümit Öktem). İstanbul: Sarmal Yayınevi, (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı) 59-60.
- Baştürk, Ş. (2012). Rasyonel tercih sosyolojisi bağlamında James S.Coleman'ın sosyal sermaye kavramı: Eğitime katılma yönünden tartışmalar. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 2012/1, 75-123.
- Belli, P.C., Bustreo, F. and Preker, A. (2005). Investing in the children's health: What are the benefits . *Bulletin of The World Health Organization*, 83(10), 777-784.
- Bozkurt, V. (2013). *Sosyoloji*, Bursa: Ekin Yayınevi, 279.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (2008). *2008 Ulusal İnsani Gelişme Raporu*. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 103-105.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2008), *Türkiye'de Gençlik araştırması*, 28
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitimin getirisi (Uşak ili örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*, 12(2), 235-252.
- Çelik, Z., Dalmış, İ., Gür, B.S., Kırmızıdağ, N. ve Boz, N. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*. Ankara: SETA Yayınları, 14.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 8- 31.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Alt Komisyon Raporu*, 6.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2008). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı: Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyon raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 8-31.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü. *Ege Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 102-112.
- Durgun, Ö. (2011). Türkiye'de yoksulluk ve çocuk yoksulluğu üzerine bir inceleme, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 7(1), 143-154.
- Enneli, P. (2010). Türkiye'de toplumsal kategori olarak yoksul gençlik. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, sayı 23, 41-67.
- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk üzerine sosyolojik bir çalışma "Ankara kent Yoksulları"* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eser, K. ve Gökmen, Ç., E. (2009). Beşeri sermayenin ekonomik gelişme üzerindeki etkileri: Dünya deneyimi ve Türkiye üzerine gözlemler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-55.

- Fukuyama, F. (2002). *Sosyal Sermaye* (çev. S. Durmaz). *Türkiye Günlüğü*, sayı 71. (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı).
- Gençlik ve Spor Bakanlığı . (2013). *Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi*, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (çev. M. Özcan). İstanbul: Kırmızı Yayınları, ((Eserin orijinali 1989'da yayımlandı). 386.
- Gümüş, A. T. (2012). Eğitim hakkının dönüşümü. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(1), 119-134.
- Güriş, A. ve Astar, M. (2014). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile istatistik*. İstanbul: Der yayınları, 228.
- Gürses, D. (2009). "İnsani Gelişme" ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 339-350.
- Hatun, Ş., Etiler, N. ve Gönüllü, E. (2003). Yoksulluk ve çocuklar üzerine etkileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 251-260.
- İnal, K. (2004). *Eğitim ve İktidar*. Ankara: Ütopya yayınevi, 66-67.
- Kar, M. ve Ağır, H. (2006). Türkiye'de beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: Eş bütünleşme yaklaşımı ile nedensellik testi, 1926-1994. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6(11), 51-86.
- Karagül, M. ve Masca, M. (2005). Sosyal sermaye üzerine bir inceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2005/1, 37-52.
- Karakaş, M. (2010). Küresel yoksulluğun öteki yüzü: Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 2, Aralık, 1-16.
- Kaynak, T. ve diğerleri (2000). *İnsan Kaynakları Yönetimi* (İkinci Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 124.
- Karadeniz, O. (2007). *Türkiye'de Beşeri Sermaye*. Ankara. Gazi Kitabevi, s.79.
- Karagöz, Y. ve Ekici, S. (2004). Sosyal bilimlerde yapılan uygulamalı araştırmalarda kullanılan istatistiksel teknikler ve ölçekler. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1) , 25-43.
- Kazgan, G. (Derleyen). (2006). *İstanbul gençliği gençlik değerler araştırması (Birinci baskı)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lelandis, G. E. (2004). Alternatif küreselleşme yanlısı hareketler ve sosyal sermaye. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*, Sayı:6-7.
- Lewis, O. (1979). *İşte Hayat*. İstanbul: E yayınları, LII, LIV, LVII.

- Metin, B. (2012). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele., A. İ. Oral ve Y. Şişman (Editörler). *Sosyal Politika*. Birinci Baskı. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.90-119.
- Metin, B. Türkiye'de 2000 sonrası dönemde uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar temelinde yoksulluk sorunu "Ankara'da Uygulamalı Bir Araştırma", Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, ÇASGEM, Yayın No: 39, 2013.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Eğitim İstatistikleri, örgün Eğitim, 2012-2013*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.XXVII.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *Eğitim İstatistikleri, örgün Eğitim, 2011-2012*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.XII.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *2010-2014 Stratejik plan*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 83-95.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). 12 Yıl zorunlu eğitim sorular-cevaplar. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 9.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Ortaöğretim izleme ve değerlendirme raporu*, 7, 69.
- (Milli Eğitim Bakanlığı (2012), Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı,158.
- Mütevellioğlu, N., Zambak, M. ve Mert, M. (2010). İşsizlik, üniversiteli gençlik ve gelecek: Bir alan araştırmasının bulguları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 207-229.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 1* (çev. Ö.Sedef). Ankara: Yayın odası (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı). 395.
- Oktik, N. (Editör). (2008). Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları, İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları, 361–396.
- Önür, H., (2012). Gelir düzeyinin eğitim imkanlarından yararlanma düzeyine etkisi:Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 18, 259-277.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi kalkınmada eğitimin rolü. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, Ocak-Haziran, 2005-1, 27-44.
- Özdoğan, F. (2009). *Yoksulluk Kültürü Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış*, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Özdemir, M. (2011). Eğitim Yönetimi Politikalarındaki Dönüşümün Yoksulluk Üzerindeki Olası Etkisi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 707-725.
- Ruth A. W. and Alison W. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları*,.Punto Yayıncılık, İzmir: Punto yayıncılık, 31.

- Sağlam, M. (Editör). (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Maya Akademi, 6.
- Schultz, T. P. (2003). Human capital, schooling and health. *Economic and Human Biology*, 1(2), 207-221.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5-6), 531-578.
- Şan, M. K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel-Sosyolojik Arka Planı. *Akademik Bilimler Dergisi*, 6(1), s.93.
- Şan, M. K. (2007). Bilgi toplumuna geçişte sosyal sermayenin taşıdığı önem ve Türkiye gerçeği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 2(1), 70-95.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi*. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Şahin, L. (2012). Türk eğitim sisteminin istihdam yaratma potansiyeli. *İş'te Çalışanlar Dergisi*, sayı 6, 12-15.
- Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk (Beşinci baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şengür, M. ve Taban, S. (2012). Yoksullukla mücadele stratejisi olarak mikro kredi uygulaması: Eskişehir ili örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 59-89.
- Şentürk, İ. (2008). Pierre Bourdieu'nun neoliberalizm eleştirisi bağlamında eğitim yönetimini yeniden düşünmek. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 73-97.
- Şeker, D. S. (2011). *Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi*. Kalkınma Bakanlığı yayın No:2828,1.
- Tan, M. (1990). Eğitim Sosyolojisinde Değişik Yaklaşımlar: İşlevselci Paradigma ve Çatışmacı Paradigma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 557-571.
- Tansel, A. ve Güngör, N. D (1997). The Education Attainment of Turkey's Labor Force: A Comparison Across Provinces and Over Time. *METU Studies In Development*, 531-547.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset, 142.
- Tezcan, M. (1993). *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye*. Ankara: Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Yayınları No: 170, 9.
- Tezcan, M. (2012). Yoksulluk, eğitim teknolojileri ve Avrasya ekonomileri. *International Conference On Eurasian Economies 2012*, 438-444.
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada kronik yoksulluk ve önleme stratejileri. *Çalışma ve toplum dergisi*, 17(2), 61-100.

- Telatar, O. M. ve Terzi, H. (2010). Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyüme Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 197-213.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Education at a Glance 2013*. OECD.
- The Organisation for Economic Co-operation and Development.(2014). *Global Employment Trends*, 2014, 21.
- Topateş, H. (2009). Araçsallaştırılmış bir kavram olarak sosyal dışlanma. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, sayı 4, 115-130.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *İstatistiklerle Çocuk 2012*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Yoksulluk İstatistikleri, 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *İstatistiklerle Gençlik 2012*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. XVII.
- Treanor, M. C. *Impacts of poverty on children and young people*. Scottish Child Care and Protection Network School of Applied Social Science University of Stirling,3.
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2011). *Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu*, UNICEF,19.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2010). *EFA Global Monitoring Report*,UNESCO,16.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2012). *Herkes için Eğitim 2012 Küresel İzleme Raporu, Önemli Noktalar ve Türkiye Değerlendirmeleri*,UNESCO.
- United Nations International Children's Emergency Fund (2006). *Çocuk Yoksulluğu'nun Önlenmesi*, UNICEF,9.
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2001). *The State of the World's Children 2001*, New York: UNICEF.
- United Nations Development Programme (2013). *Human Development Report 2013*.
- Yamanoğlu, A. M. (2010). Tüketim toplumunda genç ve yoksul olmak. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 13(2), 41-80.

Yavuz, S. ve Yüceşahin, M.M. (2012). Türkiye'de hanehalkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırma Dergisi*, 15(1), 76-118.

Yetim, N. (2005). Ekonomi ve sosyolojinin yeni bir kavşakta buluşması: Sosyal sermaye. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(11), 91-106.

Yentürk, N. Kurtaran., Y. ve Nemutlu, G. (Derleyenler). (2008) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları (Birinci baskı)*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldız, N. (2008). Neo-liberal küreselleşme ve eğitim. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 11, 13-32.

Yumuşak, İ. G. (2008). Beşeri sermayenin iktisadi önemi ve Türkiye'nin beşeri sermaye potansiyeli. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sayı 55, 3-48.

World Bank. (2004). Dünya Kalkınma Göstergeleri 2004.

İnternet kaynakları

Bradshaw, T. K. (2006). *Theories of poverty and anti-poverty programs in community development*. Rural Poverty Research Center Working Paper No: 06-05. Web: <http://www.rupri.org/Forms/WP06-05.pdf>, adresinden 17 Nisan 2013'de alınmıştır.

Curtain, R. (2004). "Youth in Extreme Poverty: Dimension and Policy Implications with Particular Focus on South East Asia", Web: <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/workshops/curtain.pdf> adresinden 28 Nisan 2013'de alınmıştır.

Eurostat Commission, EU Youth Report, (Erişim), http://ec.europa.eu/youth/documents/national_youth_reports_2012/eu_youth_report_swd_situation_of_young_people.pdf, adresinden 01 Haziran 2013'te alınmıştır. s.9.

Gökbayrak, Ş. (2005). Avrupa Birliği'nin sosyal koruma sorunsalı olarak "Sosyal İçerme Politikaları". *Çalışma ortamı dergisi*, sayı 80. Web: <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=61> adresinden 20 Haziran 2013'de alınmıştır.

İnal, K. (1991); Durkheim'in eğitim anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24(2). Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/505/6073.pdf>. adresinden 25 Nisan 2013' de alınmıştır.

The Organisation for Economic Co-operation and Development. (2009). Comparative child well-being across the OECD. *Doing Better for Children*, OECD Indicators, 34-35. dresinden 25 Nisan 2013' de alınmıştır.

The Organisation for Economic Co-operation and Development, *Child Poverty*, (Web: <http://www.oecd.org/social/family/database> adresinden 20 Mayıs 2013'de alınmıştır.

Yılmaz, V. (2013). *Ulusal Gençlik (ve Spor) politikası belgesinde temel eğilimler politika notu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışma Birimi Web: http://www.genclikcalismalari.org/wp-content/uploads/2013/03/gcb_arastirma-notu adresinden 18 Mart 2013'de alınmıştır.

EKLER

EK-1. Anket formu

Gençlerin eğitim hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye yönelik olan bu araştırma Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans programında Doç. Dr. Erdinç YAZICI danışmanlığında yürütülmekte olan bir tez çalışmasıdır. Sadece bilimsel amaçla kullanılacak olan bu çalışmada sizin içtenlikle yanıtlayacağınız sorular çalışmanın doğru değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Zamanınızı ayırdığınız ve bu çalışmanın yapılmasına yardımcı olduğunuz için teşekkür ederim.

Enstitüsü

Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler

Arş.Gör. Süheyla ERİKLİ

Arka sayfadaki soruları işaretlemeyi unutmayınız. Her soru için yalnızca tek bir cevap seçeneği işaretlenecektir.

1)Yaşınız?

☐ 16 ve altı	☐ 17	☐ 18	☐ 19	☐ 20 ve üstü
-------------------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-------------------------------------

2)Cinsiyetiniz?

☐ Kadın	☐ Erkek
--------------------------------	--------------------------------

3)Kaç kardeşsiniz?

☐ Tek çocuk	☐ İki kardeş	☐ 3 kardeş	☐ 4 ve üzeri
------------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------

Arka sayfaya geçiniz

4) Evde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

☐ Çekirdek aile (Annem, babam ve kardeşlerimle)	☐ Geniş aile(Annem, babam, kardeşlerim ve büyük anne, büyük baba)	☐ Diğer(Yazınız)
---	--	---

5) Okuduğunuz Lise Türü

☐ Genel Lise	☐ Meslek Lisesi
-------------------------------------	--

6) Annenizin eğitim düzeyi

☐ Okur-yazar değil	☐ Okur-yazar (diplomasız)	☐ İlkokul mezunu	☐ Ortaokul mezunu	☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu	☐ Lisansüstü
---	--	---	--	--------------------------------------	--	-------------------------------------

7) Babanızın eğitim düzeyi

☐ Okur-yazar değil	☐ Okur-yazar (diplomasız)	☐ İlkokul mezunu	☐ Ortaokul mezunu	☐ Lise mezunu	☐ Üniversite mezunu	☐ Lisansüstü
---	--	---	--	--------------------------------------	--	-------------------------------------

8) Babanız çalışıyor mu?

☐ Çalışıyor (9. soruya geçiniz)	☐ Çalışmıyor (10.soruya geçiniz)	☐ Emekli (10.soruya geçiniz)
--	--	--

Arka sayfaya geçiniz

9) Babanız hangi işte/meslekte çalışmakta?

☐ Memur	☐ İşçi	☐ Esnaf	☐ Seyyar satıcı	☐ Diğer (Yazınız)...
--------------------------------	-------------------------------	--------------------------------	---	--

10) Anneniz çalışıyor mu?

☐ Çalışıyor (11. soruya geçiniz)	☐ Çalışmıyor (12.soruya geçiniz)	☐ Emekli (12.soruya geçiniz)
--	--	--

11) Anneniz hangi meslekte/işte çalışmakta?

☐ Memur	☐ İşçi	☐ Esnaf	☐ Evlere temizliğe gitmekte	☐ Diğer (Yazınız)...
-----------------------------------	-------------------------------	--------------------------------	---	---

12) Ailenin toplam aylık geliri ne kadar?

☐ 800 TL ve altı	☐ 801- 1600 TL arası	☐ 1601 TL ve üzeri
---	---	---

13) Hanenin ikamet ettiği konutun mülkiyet durumu?

☐ Kiralık
☐ Mülkiyeti hane halkı üyelerinden birine ait
☐ Başkasına ait ama kira ödemiyoruz

14) Okul masraflarınızı karşılamak için herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

☐ Evet, Çalışıyorum (15 ve 16. soruyu cevaplayınız.)	☐ Hayır, Çalışmıyorum (17. soruya geçiniz)
--	--

Arka sayfaya geçiniz

15) Ne tür bir işte çalışıyorsunuz?

☐ Berber, terzi, kafe vb. gibi yerde	☐ Kendi alanımda (Muhasebe, sekreterlik vb..)
---	--

16)İşte çoğunlukla hangi zamanlarda çalışıyorsunuz? Tek bir şık işaretleyiniz.

☐ Okuldan sonra kalan boş zamanlarımda
☐ Hafta içi belli günlerde
☐ Hafta sonları
☐ Diğer(Yazınız)...

17)Üniversite sınavına hazırlanıyor musunuz?

☐ Evet, Hazırlanıyorum (18. Soruyu cevaplayınız.)	☐ Hayır, Hazırlanmıyorum (19. soruya geçiniz)
---	---

18) Üniversite sınavına nasıl hazırlanıyorsunuz? Tek bir şık işaretleyiniz.

☐ Dershaneye gidiyorum.	☐ Özel ders alıyorum.	☐ Çevremdeki ler yardımcı oluyor	☐ Dershaneye gitmiyorum , kendim çalışıyorum.	☐ Diğer (Yazınız)...
--	--	---	---	---

19) Hazırlanmıyorum, Çünkü

☐ Üniversite masraflarını karşılayamayacağımı düşünüyorum.
☐ Üniversite eğitiminin bana katkı sağlayacağını düşünmüyorum.
☐ Aileme ekonomik destek sağlamak zorundayım. Çalışmam gerekiyor.
☐ Üniversite eğitiminin zaman kaybı olduğunu düşünüyorum.
☐ Diğer (Yazınız)...

20) Lisede gördüğünüz eğitimin istediğiniz bölümü kazandıracak nitelikte olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet, Düşünüyorum	☐ Hayır, Düşünmüyorum
--	--

21) Üniversite eğitimi kavramı size neyi ifade ediyor?

Kutucuklara rakam yazarak önem sırasına göre sıralayınız.

	Toplumsal saygınlık ve statü
	Meslek edinmemizi sağlayan temel faktör
	Meslek edinmemizi sağlamada temel faktör olmamakla birlikte yardımcı olan bir faktör
	Yeni arkadaşlıklar ve yeni ortamlara girme imkânı/sosyalleşme
	Entelektüel bir bakış açısına sahip olma
	Diğer (Yazınız)...

22)Size toplumdaki var olan yoksulluğun nedeni sorulsaydı nasıl cevap verirdiniz? Kutucuklara rakam yazarak önem sırasına göre sıralayınız.

	İşsiz olmak
	Eğitimsizlik
	Yapılan iş karşılığında hak edilen ücreti alamamak
	Kader olduğunu düşünüyorum. Aileden gelecek nesillere geçen bir mirastır
	Devlet yardımlarının yetersiz olmasıdır.
	İnsanlar arasında sosyal yardımlaşmanın zayıf olmasıdır
	Diğer(Yazınız)...

Arka sayfaya geçiniz

23)Size göre toplumda var olan yoksulluk sorununun nasıl çözüleceği sorulsaydı nasıl cevap verirdiniz? Kutucuklara rakam yazarak önem sırasına göre sıralayınız.

	Aileye devlet tarafından sürekli ve düzenli olarak para yardımı yapılması durumunda
	Aileye devlet tarafından sürekli ve düzenli gıda, temizlik maddesi vb. yardım yapılması durumunda
	Kendi işini kurması için kredi desteği sağlamak
	İş imkânları yaratmak
	İş bulmaya yönelik kurslar açmak
	Eğitim fırsatı artırılarak
	Diğer(Yazınız)...

24)Size göre ülkedeki en önemli sorun nedir? Tek bir şıkkı işaretleyiniz.

☐ Eğitim imkânlarının sınırlı olması	☐ İşsizlik ve ekonomik sorunlar	☐ Özgürlük /siyasal sorunlar	☐ Sağlık sorunları	☐ Terör	☐ Diğer (Yazınız)...
---	--	---	---	--------------------------------	---

Arka sayfaya geçiniz

25 Aşağıdaki önermelere kendi düşünceleriniz doğrultusunda cevap veriniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyoru m	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
					
1.Eğitim aldığım için kendimi şanslı hissediyorum.					
2.Eğitim düzeyi yüksek anne-babaya sahip çocuklar şanslıdır.					
3.Eğitim aldığım için gelecekte ailemden daha iyi bir yaşama sahip olacağım.					
4.Eğitim, bireylerin iş bulmalarını ve istihdamda kalıcı olmalarını kolaylaştırır.					
5.Eğitim bireylerin arkadaş çevresini genişleterek sosyalleşmelerini sağlar.					
6.Eğitimli bireyler sosyal sorunların çözümünde daha duyarlıdır.					
7.Eğitimli bireylerden oluşan toplum daha demokratik, özgür ve insan haklarına daha saygılıdır.					
8.Eğitimli bireyler, toplumsal sorunların çözümünde daha etkili ve hızlı kararlar alırlar.					
9.Eğitimli bireylerin yoksul olma riski düşüktür.					
10.Eğitimli bireylerin toplumsal statülerini –saygınlıklarını belirleyen önemli bir faktör değildir .					
11.Eğitim, çağın koşullarına ayak uydurmamızı sağlayan yenilikçi ve değişimi sağlayan bir işleve sahip değildir .					
12.Eğitim düzeyi yüksek toplumlarda yoksullar kendilerini çaresiz, yalnız ve dışlanmış hissederler .					
13.Eğitimli olmak, gelir düzeyi yüksek bir iş bulmak için yeterli değildir .					
14.Eğitim bireylerin kişilik gelişimlerinde ve özgüvenlerini artırmada etken değildir .					
15.Eğitim düzeyi yüksek toplumlarda birlik-beraberlik duygusu gelişmez , bireysellik ön plandadır.					
16.Eğitimli olmak sağlıklı ve eğitimli nesiller yetiştirmede etken değildir .					
17.Eğitim düzeyi yüksek aileler, eğitim düzeyi düşük ailelere göre daha mutsuzdurlar .					

Sorular bitti, kâğıdı teslim ediniz

Teşekkürler...

EK-2. Liselerde anket çalışması için izlenen resmi prosedüre ilişkin belgeler

EK-2 Liselerde anket çalışması yapmak için izlenen resmi prosedüre ilişkin belgeler

TC
MAMAK KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 16394142/605.01/3568188

27/11/2013

Konu: Araştırma İzni
(Süheyla ERIKLİ)

MÜDÜRLÜĞÜNE

- İLGİ: a) Meb. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi.
b) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 22/10/2013 tarihli ve 27968600 /605.01/8493 sayılı yazısı.
c) Kaymakamlık Makamının 26/11/2013 tarihli 16394142/605.01/3551299 sayılı Oluru.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Sosyal Yapı ve Sosyal Çalışma Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Süheyla ERIKLİ'nin "Yoksul Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Eğitim Algısı " Mamak Örneği " konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak Genel Lise ve Meslek Liselerinde araştırma yapmasına ilişkin ilgi (c) Kaymakamlık Oluru ekte gönderilmiştir.

Araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, okul ve kurum yöneticileri tarafından gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

Mehmet KAYA
Müdür a.
Şube Müdürü

Ekler:

- Yazı (2 sayfa)
- Olur (1 sayfa)

DAĞITIM:

- Tüm Lise Müdürlüklerine

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 22c6-d9ab-3e6b-aa03-40b5 kodu ile yapılabilir.

Şafaktep Mah. 125 sok. No:5 Mamak/ANKARA
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: mamak06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: O.KAYACI Ünvan VIIKİ.
Tel: (0 312) 319 18 23/145
Faks: (0 312) 319 4238

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Erikli, Süheyla
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 03/01/1988- Ankara
Medeni hali : Bekar
e-mail : suheylaerikli@gazi.edu.tr

Eğitim Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2014
Lisans	Süleyman Demirel Üniversitesi	2010
Lise	Deneme Lisesi	2004

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Banu KARAKAŞ, Süheyla ERİKLİ, 2014. Asgari Ücretle Çalışan Yoksullar: Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması, 15. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi.

GAZİ GELECEKTİR..

Gazi gelecektir

